

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

Сташкевич Світлана Володимирівна

**КОРЕКЦІЯ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ
ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ**

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник _____ Т. Г. Харченко
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
«_____» _____ 2020 року

Виконавець _____ С. В. Сташкевич
«_____» _____ 2020 року

СУМИ 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО- ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	9
1.1. Особливості пізнавальної діяльності дітей передшкільного віку з нормою психофізичного розвитку	9
1.1.1. Особливості розвитку пам'яті у дітей передшкільного віку.....	9
1.1.2. Особливості розвитку уваги у дітей передшкільного віку.....	12
1.2. Особливості пам'яті та уваги у дітей передшкільного віку з фонетико- фонематичним недорозвитком мовлення.....	15
1.3. Мнемотехніка, як засіб розвитку уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.....	20
ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ	30
РОЗДІЛ II ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	32
2.1. Методика вивчення стану довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення...	32
2.2. Результати дослідження стану уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.....	48
ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ	55
РОЗДІЛ III ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ПСИХОКОРЕКЦІЇ НЕДОСТАТНОСТІ РІВНЯ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ	57
3.1. Обґрунтування програми психокорекції недостатності рівня довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.....	57
3.2. Аналіз результатів ефективності експериментальної психокорекційної програми	77
ВИСНОВКИ ДО III РОЗДІЛУ	86
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ДОДАТКИ..... 99

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГП	група порівняння
ЗДО	заклад дошкільної освіти
МПС	метод подвійної стимуляції
НМР	нормальний мовленнєвий розвиток
ОГ	основна група
ФНМ	фонетичний недорозвиток мовлення
ФФНМ	фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення

ВСТУП

Мовлення – це складна функція психіки, яка нормально розвивається при сформованості мислення, уваги, сприймання, пам'яті, рухової сфери дитини тощо. Мовлення дитини-дошкільника розвивається в процесі психофізичного розвитку, а відхилення у розвитку цих процесів позначаються на стані мовлення дитини.

Мовлення повинно бути не тільки лексично наповненим та граматичного оформленим, але й мати бездоганну звуковимову й звуко-складову структуру слів. Порушення мовлення у дошкільників схильні закріплюватись, що призводить до різних помилок в усному та писемному мовленні.

Статистичні відомості свідчать про постійне зростання чисельності дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Серед порушень мовлення у дошкільному віці часто зустрічається фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ) – це порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими порушеннями внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем. Вивченням цієї проблеми займалися такі науковці, як Т. Волосовець, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Т. Філічева та інші, які зазначають про специфічний розвиток всіх психічних процесів у дошкільників із ФФНМ, зокрема, уваги та пам'яті; вони наголошували на необхідності психолого-педагогічної та логопедичної допомоги дітям цієї категорії.

Взаємозв'язок мовлення з такими пізнавальними процесами, як увага та пам'ять, залишається однією з найактуальніших тем для дослідження сучасними науковцями. Складність цієї теми зумовлена суперечливістю і взаємопов'язаною природою мовленнєво-пізнавальних психічних процесів (Л. Виготський, П. Гальперін, Н. Добринін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонт'єв, В. Мухіна).

Завдяки пізнавальним психічним процесам (зокрема, відчуттю і сприйманню, пам'яті, мисленню, увазі та увазі) дитина одержує знання про навколишній світ та про себе, засвоює нову інформацію, запам'ятовує, розв'язує

певні завдання. При цьому повноцінний розвиток особистості неможливий без розвитку правильного мовлення.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вирішення нагальної проблеми щодо взаємозв'язку порушень пізнавальних процесів, зокрема пам'яті та уваги, та розвитку мовлення дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення та їх попередження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність програми психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобами мнемотехніки.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз науково-методичних джерел за тематикою дослідження.
2. Обстежити стан сформованості довільної уваги та пам'яті дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.
3. Розробити експериментальну програму психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобами мнемотехніки; визначити рівень її ефективності у навчально-виховному процесі.

Об'єкт дослідження: пізнавальна сфера дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження: процес психокорекції уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення прийомами мнемотехніки.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури в розрізі проблеми дослідження;
- емпіричні: спостереження, тестування (обстеження довільної уваги: методика П'єрона-Рузера – «Проставити значки» (вивчення концентрації уваги); методика Р. Немова – «Знайди і викресли» (вивчення продуктивності та стійкості

уваги); обстеження пам'яті: методика О. Лурія – «Запам'ятовування 10 слів» (вивчення особливостей розвитку і запам'ятовування); методика О. Леонт'єва – «Опосередковане запам'ятовування» (вивчення логічного або опосередкованого запам'ятовування); психолого-педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) з метою перевірки доцільності використання мнемотехніки для процесу психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення в умовах логопедичної групи закладу дошкільної освіти (ЗДО);

- статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Організація дослідження. Дослідження розвитку пізнавальних процесів дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення здійснювалося з жовтня по березень 2019-2020 н.р.

Елементи наукової новизни отриманих результатів. Нами було поглиблено, розширено та узагальнено матеріал щодо стану пізнавальної сфери, зокрема пам'яті та уваги, у дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення, а також обґрунтовано та експериментально перевірено методику мнемотехніки, як засобу для розвитку та покращення уваги і пам'яті дітей зазначеної категорії.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Отримані у ході дослідження результати дозволяють рекомендувати методику мнемотехніки для застосування на заняттях у старшій (підготовчій) групі для дітей із порушеннями мовлення у закладах дошкільної освіти (практикам, логопедам, вихователям логопедичних груп, психологам, студентам).

Базою дослідження виступив Лебединський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) «Калинка» Лебединської міської ради Сумської області.

Апробацію результатів наукового дослідження здійснено у вигляді:

1. Учасі у IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції (20 вересня 2020 року, м. Суми), «Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації».

2. **Друку публікації:** Сташкевич С. В. Характеристичні особливості уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з порушеннями мовлення / С. В. Сташкевич // Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації : Матеріали IV Всеукраїнської студентської заочної науково-практичної конференції. – Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. – С. 88-92.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини з висновками до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури, що налічує 72 пункти та 12 додатків. Основний зміст роботи викладено на 98 сторінках, що збагачено поданими у тексті діаграмами (11 рисунків).

РОЗДІЛ І

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО- ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

1.1. Особливості пізнавальної діяльності дітей передшкільного віку з нормою психофізичного розвитку

1.1.1. Особливості розвитку пам'яті у дітей передшкільного віку

Фізичний і розумовий розвиток взаємопов'язані з віком. Кожному віку відповідає свій рівень фізичного, психічного і соціального розвитку. Зокрема, Я. Коменський висунув і обґрунтував принцип природної доцільності, в якому наголошував на необхідності врахування вікових особливостей дітей у навчально-виховній роботі [54].

У період дошкільного дитинства пам'ять за швидкістю розвитку випереджає інші здібності (наприклад, коли дитина розглядає предмет і згадує, починає міркувати, пригадуючи щось зі свого життєвого досвіду). У цей період переважає безпосередня мимовільна пам'ять. Більшість дослідників вважають, що у віці 6–7 років мимовільна пам'ять стає менш продуктивною, її роль дещо знижується, з'являються довільні форми психічної діяльності, а зародження довільного запам'ятовування є головним здобутком дошкільного періоду. Тому дитина передшкільного віку може відтворити свої враження через тривалий час [72, 55].

При переважанні мимовільної пам'яті у дошкільника зберігається залежність запам'ятовування від емоційної привабливості, яскравості, рухливості, контрасту тощо [65].

Так, Т. Дуткевич зазначає, що пам'ять дошкільника характеризується розвитком довільності та керованості. Умовою покращення пам'яті є емоційно насичений, ритмічний, незвичний, контрастний, динамічний матеріал. Під час сприйняття такого матеріалу активізується мимовільна увага [25].

Гра є провідною діяльністю дошкільного віку. Тож саме у грі найефективніше відбувається довільне запам'ятовування і відтворення.

Мимовільна пам'ять виникає в ранньому дитинстві і розвивається разом із розширенням інтересу дітей. Вона є основою довільної пам'яті, що розвивається пізніше, і удосконалюється у взаємодії з нею [5]. Дитина легко і надовго запам'ятовує те, що її цікавить, приваблює своєю яскравістю, незвичністю.

На думку науковців В. Мухіної та М. Варій, дитина у більшості випадків не ставить перед собою мету запам'ятати. Процеси запам'ятовування і пригадування не залежать від волі та свідомості дитини, вони відбуваються в діяльності і залежать від її емоційності, яскравості, наявності інтересу тощо [46, 5].

Швидкому та міцному запам'ятовуванню сприяють такі фактори:

- визначення мети запам'ятовування;
- контекст (збережений в пам'яті матеріал завжди пов'язаний із ситуацією, у якій відбулося запам'ятовування);
- емоційне забарвлення, підтекст;
- інтерес до того, що належить запам'ятати;
- звичність матеріалу (при багаторазовому повторенні запам'ятовування є легшим і тривалішим);
- попереднє осмислення матеріалу;
- застосування раціональних логічних прийомів: розуміння; складання плану; порівняння; класифікація; систематизація;
- поєднання запам'ятовування з мисленнєвою діяльністю;
- довільне відтворення, переказування матеріалу;
- застосування повторень; наполегливість у роботі;
- урахування й застосування нових знань у діяльності;
- залежність запам'ятовування від змісту, характеру й обсягу матеріалу;
- використання різних способів запам'ятовування [6, с.158].

Довільна пам'ять, основою якої є розумовий розвиток, починає формуватися у середньому дошкільному віці і поступово вдосконалюється. Для

розвитку довільної пам'яті у дітей необхідно розвивати їхню мимовільну пам'ять; спонукати до відтворення у грі, у мовленнєвій діяльності, а потім у навчальній діяльності, тренувати їхню пам'ять у діяльності; навчати різних способів і прийомів запам'ятовування.

Старший дошкільний вік відіграє особливу роль в психічному розвитку дитини. Як показують психологічні дослідження (П. Зінченко, О. Леонтьєв), саме в дошкільному віці у дитини починає формуватися власне мнемічна діяльність, що має свої специфічні цілі, прийоми і способи. Виникає *довільна, навмисна пам'ять*. У цей період дитина вчиться керувати цим процесом, ставлячи собі за мету запам'ятати певну інформацію. У неї формуються мнемічні дії [20].

Одним із центральних факторів розвитку пам'яті дитини в дошкільному віці є участь мовлення щодо встановлення смислових зв'язків у змісті тексту. Заміщення наочно-образних зв'язків, що мають місце на перших етапах дошкільного дитинства, зв'язками мовленнєвими є переходом до внутрішньо опосередкованого запам'ятовування; це робить можливим розвиток у дітей словесно-логічної пам'яті [22].

Пам'ять дошкільників у взаємозв'язку з мовленням і мисленням набуває осмисленого і узагальненого характеру. Вона проходить певні етапи розвитку. Найпершою розвивається *рухова (моторна) пам'ять* – запам'ятовування і відтворення рухів. У передшкільному віці ця пам'ять досягає високого рівня, а на її основі формуються навички.

Високого рівня розвитку досягає *емоційна пам'ять* – пам'ять на емоції і почуття. Є невіддільною від образної, наочної.

Основою пам'яті дошкільника є *образна пам'ять* – засвоєння і відтворення образів (зорова, слухова, дотикова, нюхова тощо). Вона пов'язана з дитячими спогадами (3-4 роки), основою є дитячі уявлення.

Найефективнішою при запам'ятовуванні є *зорова пам'ять* – фіксування образів предметів і явищ, відтворення раніше зафіксованих уявних образів. При цьому беруть участь й інші органи чуття (зір, слух, смак, дотик), хоча основним у дітей є зір. Деяким дошкільникам притаманна *ейдетична* (грец. eidos – образ,

вигляд) *пам'ять* – фіксування образів сприймання, згадуючи які, дитина ніби знову бачить їх і може детально описати (для запам'ятовування віршів, казок тощо).

У передшкільному віці розвивається *словесно-логічна (вербальна)* пам'ять. Дитина 6-7 років при запам'ятовуванні встановлює смислові зв'язки за допомогою слова: групує предмети чи явища, встановлює логічні зв'язки [17]. Словесно-логічна пам'ять тісно пов'язана з мисленням. Її видами є *проста репродуктивна пам'ять, вибіркова, репродуктивна і грамотна словесно-логічна*.

Враховуючи вищезазначене, можна виділити такі особливості розвитку пам'яті в передшкільному віці:

- переважає мимовільна образна пам'ять;
- пам'ять разом з мовленням і мисленням набуває інтелектуального характеру;
- словесно-логічна пам'ять забезпечує опосередковане пізнання і розширює сферу пізнавальної діяльності дитини;
- поява елементів довільної пам'яті;
- формуються передумови для оволодіння логічними прийомами запам'ятовування.

Отже, аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що питання розвитку пам'яті є одним із провідних у навчанні та вихованні дітей передшкільного віку.

1.1.2. Особливості розвитку уваги у дітей передшкільного віку

Науковці доводять, що увага зароджується у перші тижні життя дитини. Перші її прояви спрямовані на уникнення шкідливих та загрозливих для життя подразників. Із часом дитина зосереджується на тому, що її збуджує, рефлекторно відповідає певними рухами. Завдяки увазі налаштовується зв'язок організму з навколишнім середовищем.

Зокрема, для вивчення процесу розвитку уваги у дітей-дошкільників психологом Л. Виготським було розроблено теорію розвитку пізнавальних

процесів під назвою «Культурно-історична теорія походження і розвитку вищих психічних функцій людини» [48].

Увага дітей цього віку в своєму розвитку, за Виготським, проходить через шість стадій. *Перша стадія* розвитку уваги, відразу після народження, коли у дитини є орієнтовний рефлекс, тобто безпосередня увага до сильно діючих подразників. *Друга стадія* – з 1,5-2 років, коли дитина починає реагувати на рухи дорослої людини, що вказують напрямком уваги. *Третя стадія* – початок використання дитиною своїх рухів і вимовлянням звуків для керування увагою дорослих. У *четвертій* стадії (від 1-1,5 до 3-4 років) дитина починає реагувати на звернені до неї слова, пов'язані з регулюванням її уваги, а також сама використовує мовлення для керування увагою оточуючих. На *п'ятій* стадії дитина (від 3-4 до 5-6 років) починає використовувати мовлення для управління власною увагою. *Шоста* стадія (старше 5-6 років – перед навчанням у школі) – у дитини з'являється довільна і опосередкована увага, регульована внутрішнім мовленням [48].

У життєдіяльності дитини увага виконує різні функції: активізує і гальмує психічні і фізіологічні процеси; сприяє відбору інформації відповідно до потреб дитини; забезпечує вибіркову, короткочасну або тривалу зосередженість на об'єкті чи виді діяльності.

У ранньому дитинстві зростає обсяг уваги, вдосконалюється розподіл та переключення. З увагою пов'язані спрямованість і вибірковість пізнавальних процесів, точність сприймання, міцність і вибірковість пам'яті, спрямованість і продуктивність мисленнєвої діяльності.

У дошкільному віці формуються довільні форми уваги. Найбільш великого значення для розвитку довільної уваги мають ігри з правилами [7].

На кожному віковому етапі розвиток уваги відбувається в своєму темпі. Увага дітей молодшого дошкільного віку мимовільна і, не маючи вольового чинника, виникає без усвідомленої мети.

У передшкільному віці діти здатні утримувати увагу на інтелектуально значущих для них діях, проте довго її зосереджувати ще не можуть. Стійкість

довільної уваги залежить від інтересу до предмету, до діяльності і зосереджується доти, доки не згасне інтерес. Так, К. Ушинський зазначав, що, змінюючи діяльність, дитина може без втоми виконати більший обсяг роботи, ніж коли працює в одному напрямі [66].

У дошкільному віці всі види і властивості уваги змінюються: обсяг збільшується; підвищується стійкість; збільшується швидкість переключення і розподілу. Поява довільної уваги в цьому віці є важливим етапом у розвитку дитячої психіки. Її формування відбувається завдяки опануванню дитиною нових видів діяльності. Дитина керує своєю увагою, свідомо спрямовуючи її на предмети чи явища.

За словами Л. Виготського, людина завдяки спілкуванню з іншими опановує способами організації своєї уваги. Перші етапи цього процесу проявляються у дітей передшкільного віку [14].

Опанування довільною увагою є важливим досягненням дошкільників, хоча мимовільна увага залишається основною. Мимовільна і довільна увага взаємопов'язані, можуть переходити одна в одну. Післядовільна увага формується на основі довільної уваги. У процесі онтогенезу формуються різні прояви уваги: стійкість, обсяг, розподіл, переключення, коливання.

Увага дітей передшкільного віку стає більш зосередженою і стійкою, проте має слабкий розподіл, малий обсяг, нетривалу зосередженість, вона схильна до коливань, підлягає зовнішнім впливам, залежить від віку дитини та виду заняття.

Розвиток уваги є важливою умовою підготовки дитини до навчання у школі. Від уваги залежить продуктивність психічних процесів людини (пізнавальних, емоційних, вольових). Увага сприяє отриманню знань дитини про світ і себе у ньому. Тому педагог повинен підбирати для занять цікаві об'єкти, ігри, дидактичні матеріали для збудження мимовільної уваги та розвитку довільної уваги; спрямовувати свою роботу на міцне засвоєння знань і вмінь дітьми.

1.2. Особливості пам'яті та уваги у дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення

Питання взаємозалежності між мовленнєвим та психічним розвитком дитини є найбільш актуальними у теорії та практиці спеціальної педагогіки, логопедії, нейрофізіології.

Дослідження багатьох авторів (Л. Виготського, О. Запорожця, Р. Левіної, О. Лурія, О. Мастюкової, М. Поваляєвої, Є. Соботович, В. Тарасун, Т. Філічевої та інших) доводили те, що рівень недорозвитку мовленнєвої діяльності у дітей передшкільного віку пропорційно впливає на процес засвоєння ними знань, умінь та навичок.

У педагогічній науці існують дослідження вчених (Л. Бесонової, Л. Волокової, Т. Спірової, А. Ястребової, та ін.), які також стверджували, що у дітей, особливо з фонетичним недорозвитком мовлення (ФНМ – порушення процесів формування вимовної системи рідної мови у дітей із різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів вимови фонем) та фонетико-фонематичними недорозвитком мовлення (ФФНМ – порушення процесів формування вимовної системи рідної мови у дітей із різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем), спотворене мовлення артикуляцією окремих звуків, мали вплив не стільки на інтелектуальний рівень, скільки на формування їх особистості (Л. Волкова, О. Жильцова, В. Тарасун, та ін.) [8].

В одних дітей з ФФНМ науковці спостерігають пасивність, нестійкість уваги, що є причиною відставання й інших психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення та ін.), а інші дошкільники, працюючи над власними недоліками, розвиваються на рівні зі своїми однолітками з нормальним мовленнєвим розвитком.

Психологи, які вивчали особливості розвитку уваги у дітей (Л. Виготський, П. Гальперін, Н. Добринін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, В. Мухіна та інші), відзначали тісний зв'язок довірливої уваги і мовлення. Якщо у дитини порушено увагу, то сприйняття мовлення не може відбуватися в повному обсязі,

порушення слухової уваги може бути однією з причин виникнення фонетико-фонематичного недорозвитку.

Ряд науковців зазначали, що порушення мовленнєвої діяльності відбивається на процесі уваги у дітей з вадами мовлення (Ю. Гаркуш, О. Жуліна, О. Трошин, О. Усанова), що характеризується її нестійкістю та низьким рівнем довільної уваги (дітям важко виконувати завдання за словесними інструкціями), який порушує структуру діяльності, спостерігається складність у плануванні своїх дій, страждають процеси аналізу і синтезу, наявність помилок при диференціації кольорів, форм, розташуванні фігур тощо [41].

Науковці у своїх дослідженнях розкривають, що діти з ФНМ мають недостатньо стійку увагу. А дослідження Г. Каше, Т. Філічевої та ін. свідчать, що у дітей з ФФНМ переважає швидке виснаження, відволікання, зниження рівня стійкості та переключення уваги. Все це залежить від недостатньої рухливості основних нервових процесів в корі головного мозку індивідуальних відмінностей [67].

Згідно з дослідженнями Т. Бахмач, С. Коноплястої, А. Обухівської, Т. Сак, увага дітей з порушенням мовлення має певні особливості, такі як:

- а) зменшення стійкості, концентрації уваги внаслідок загальної втоми;
- б) неадекватні безпричинні коливання уваги;
- в) нездатність зосередитися на розв'язанні завдання (генералізованість і селективність уваги) [42].

Особливість довільної уваги дітей з порушенням мовлення є залежність від зорового чи слухового подразників: при словесному поясненні їм важче зосередити увагу на виконанні завдання, ніж в умовах зорового; важко розподіляти увагу між мовленням і практичними діями. Діти даної категорії різняться за якісними показниками уваги. Наприклад, одним притаманна нестійка увага у поєднанні з достатнім рівнем розвитку пізнавальної діяльності (сприймання, пам'яті, наочно-образного і словесно-логічного мислення). Іншим дітям властивий обмежений обсяг уваги у поєднанні з недорозвитком

пізнавальних процесів, уповільненим темпом діяльності, недостатньою короткотривалою пам'яттю [9].

Більшість дітей з порушенням мовлення не можуть зосереджено підтримувати нормальний рівень уваги протягом тривалого часу. Обсяг, стійкість, розподіл, переключення уваги в них гірші, ніж у однолітків з нормою мовленнєвого розвитку. У процесі виконання завдань незначні подразники можуть відволікати увагу, діти концентрують увагу на другорядних подразниках і не реагують на основні. Зміна звичних умов веде до нестійкості, чи, навіть до втрати уваги [42].

Довільна увага у дошкільному віці формується із зростанням ролі мовлення в регуляції поведінки дитини. Чим краще розвинене мовлення, тим вищий рівень сприйняття і тим раніше формується довільна увага. У свою чергу мовленнєва діяльність формується і розвивається в тісному зв'язку з усіма психічними процесами. Недостатність розвитку уваги у дітей з порушеннями мовлення відзначали багато авторів в галузі логопедії (Н. Борякова, Т. Волосовець, О. Мастюкова, Т. Філічева, Г. Чиркіна та ін.). Автори зазначали, що для дітей з порушеннями мовлення характерний знижений рівень розвитку основних властивостей уваги (недостатня стійкість, труднощі переключення, розподілу і включення уваги), більш низький рівень показників довільної уваги.

У свою ж чергу Р. Мартинова у своїх дослідженнях вказує, що у деяких дітей-дислаліків спостерігається втомленість, виснажливість, відволікання, хоча взагалі ці діти налаштовані на позитивний результат. А у дітей-дизартриків при будь-якому навантаженні присутня нестійкість уваги, втомлення, відволікання [2].

Порушення стійкості і переключення уваги при ФФНМ пов'язані з недостатньою рухливістю основних нервових процесів в корі головного мозку. Стійкість уваги цих дітей є середньою. Обсяг уваги знижений в порівнянні з віковою нормою. При наявності органічного ураження ЦНС увага порушена більше, ніж при функціональних порушеннях.

Отже, багато труднощів, пов'язаних із низьким рівнем розвитку уваги заявляють про себе вже в період дошкільного дитинства. У дітей із порушеним мовленнєвим розвитком спостерігається зниження уваги, такі діти швидко втомлюються, часто відволікаються, через що знижується продуктивність засвоєння матеріалу на заняттях. При відсутності заходів корекції уваги у старшому дошкільному віці, молодші школярі відчуватимуть більше труднощів у навчанні порівняно з іншими учнями. Тому, дуже важливо вчасно почати психокорекцію довільної уваги у дітей передшкільного віку з ФФНМ.

Пам'ять у дітей передшкільного віку при ФФНМ

Окрім порушень мовленнєвого (вербального) характеру, окремо слід охарактеризувати особливості перебігу вищих психічних функцій у дітей з ФФНМ, а саме, пам'яті.

Пам'ять у дітей з ФФНМ характеризується звуженням обсягу запам'ятовування, помилками при відтворенні. Ці особливості обумовлені ослабленням уваги і фонематичного слуху.

Згідно з дослідженнями П. Блонського, у процесі розвитку дитина освоює чотири ступені пам'яті: моторну (пам'ять-звичку), афективну, образну і вербальну (мовленнєву), які доповнюють один одного, збільшуючи можливості зберігання і відтворення інформації. Пам'ять є основою психічного та мовленнєвого розвитку дитини. Для мовленнєвої корекції використовують такі види пам'яті: *слухова* пам'ять є найважливішою для розвитку мовлення; *моторна* пам'ять сприяє освоєнню експресивного мовлення (усного і писемного); *зорова* пам'ять – для освоєння писемного мовлення [18].

У дітей з ФФНМ знижена *вербальна* пам'ять, продуктивність запам'ятовування та пригадування. Дошкільники забувають складні інструкції, замінюють елементи завдання, плутають послідовність завдань [61].

У дітей зазначеної категорії *короткочасна слухова* пам'ять відповідає нормальному розвитку, при цьому продуктивність запам'ятовування знижена. Є порушення *оперативної* пам'яті. *Моторна* пам'ять у дошкільників із ФФНМ краща, ніж *зорова* і *слухова*. *Смислова* пам'ять у них переважає над *механічною*.

Процес опосередкованого смислового запам'ятовування у дітей з порушеннями мовлення сформований гірше, ніж у однолітків з нормою у розвитку. *Рухова* пам'ять дітей даної категорії характеризується малим обсягом запам'ятовування в порівнянні з нормою у розвитку (уповільнення або прискорення темпу відтворення рухів, труднощі при переході від одного руху до іншого [43]).

Обсяг пам'яті дошкільників з ФФНМ може бути звужений в порівнянні з нормою. При цьому дитині знадобиться більше часу і повторів, щоб запам'ятати матеріал.

Для даної категорії дітей властивий середній рівень сформованості *зорової* пам'яті (порушення відтворення пов'язані зі звуженням обсягу зорової пам'яті, заміни шаблонних зображень близькими їм). Низький рівень *мовленнєво-слухової* пам'яті: зниження обсягу, міцності та швидкості запам'ятовування, нерівномірність відтворення.

Отже, порушення мовлення накладають відбиток на формування немовленнєвих психічних процесів, сенсорної, інтелектуальної та афективно-вольової сфери. Зв'язок між мовленнєвим недорозвитком та іншими сторонами психічного розвитку зумовлює специфічні особливості розвитку пам'яті [50].

Таким чином, вивчення літератури з проблеми дослідження пам'яті дозволяє розкрити онтогенез пам'яті дітей з нормальним мовленнєвим розвитком і враховувати його особливості при вивченні психічних процесів у дітей з мовленнєвою патологією.

Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення позначається на формуванні пізнавальних процесів, зокрема на пам'яті та увазі дітей з мовленнєвою патологією. Корекційна робота з подолання мовленнєвих порушень вимагає від дитини активності на заняттях, точного виконання завдань, розумової діяльності, що протікає швидше і правильніше при розвиненій увазі та пам'яті.

Оскільки ігри та вправи з розвитку уваги і пам'яті сприяють корекції мовленнєвого недорозвитку, тому рекомендується з такими дітьми більше

використовувати ігри та вправи з розвитку слухової уваги, слухової пам'яті, розумових операцій, словесно-логічного мислення.

1.3. Мнемотехніка, як засіб розвитку уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення

На даний час існують різні методи і прийоми, що сприяють формуванню зв'язного мовлення дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення. У цьому віці у дітей переважає наочно-образна пам'ять, тому вони найкраще запам'ятовують події, предмети, явища навколишнього, близькі їхнього життєвого досвіду. З огляду на це, мнемотехніка є найбільш ефективним корекційним прийомом під час навчання зв'язного мовлення дошкільників. Вона сприяє запам'ятовуванню і збільшенню обсягу пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій. Прийоми мнемотехніки полегшують запам'ятовування, збільшують обсяг пам'яті, розвивають довільну увагу в дітей, добре розвивають мовлення та асоціативне мислення.

Мнемотехніка відома з давніх часів і налічує як мінімум дві тисячі років. Вважається, що термін «мнемоніка» введений Піфагором Самоським в VI столітті до н. е. Нею цікавився Аристотель і навчав цьому мистецтву свого учня Олександра Македонського. Перша збережена праця з мнемоніки «Риторика» належить давньоримському політику та філософу М. Цицерону (86-82 рр. до н.е.). Про важливість мнемотехнічних прийомів та принципи їх використання писав у підручнику «Настанови ораторові» римський вчитель красномовства М. Квінтіліан (35-96 рр. н.е.). Мнемотехніку вивчав, розробляв і викладав італійський філософ і поет Джордано Бруно (1548-1600). Феноменальною пам'яттю, засновану на мнемотехніці, володіли Юлій Цезар і Наполеон Бонапарт [29, с 5].

Вагомий внесок у розвиток мнемотехніки зробили Вінкельман, англійці Річард Грей та Генрі Гедсон, француз Еме Парі, німець Герман Коте, польський генерал Йосип Беєм, данець Карл Отто (псевдонім Ревентлов).

В Україні перше видання з мнемотехніки належить професору Київської 1-ї гімназії О. Деллену (1859 р.) – «Стисла історія і сьогоднішня позиція мнемоніки». А у 1893 році Н. Слоущ видав книгу «Мнемоніка» [71].

Значний прорив у розвитку мнемотехніки відбувся наприкінці ХХ- на початку ХХІ ст.

«Мнемотехніка» або «Мнемоніка» (від грецьк. «mnemonikon», від ім'я давньогрецької богині пам'яті Мнемозіни – матері дев'яти муз) – техніка або мистецтво запам'ятовування.

Засновник вітчизняної школи нейропсихології О. Лурія, тривалий час вивчав пам'ять мнемоніста, який міг з одного сприйняття послідовно запам'ятовувати ряди з 100 цифр і більше [29, с 5]. Тож, у своїх дослідженнях видатний психолог О. Лурія поділив методики запам'ятовування на два основні напрями:

- **Мнемотехніка** (методи, в основі яких лежить вербально-логічне мислення).
- **Ейдетика** (методи, що засновані на використанні конкретно-образного мислення).

Мнемотехніка – це спеціально розроблені методи і прийоми, що полегшують запам'ятовування певних типів інформації. А *ейдетика* – це розвиток образного мислення, що допомагає нам яскраво уявити знайомий вже або новий образ. Ейдетика і мнемотехніка між собою взаємопов'язані та нерозривні.

Мнемотехніка нині широко застосовується в повсякденному житті, бізнесі, навчанні. Види мнемонічної техніки запам'ятовування постійно удосконалюються на основі нових уявлень про механізми пам'яті людини. Наразі феноменальна пам'ять з розряду чудес переходить в розряд звичайних, доступних кожному навичок запам'ятовування.

Мнемотехніка – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зав'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [71, с. 10].

Мнемотехніка – це процес засвоєння нової інформації за допомогою спеціальних методів і прийомів. Це нова освітня технологія, що допомагає легко здобувати знання в будь-якому віці. Використовуючи природні механізми пам'яті, вона дозволяє контролювати процес запам'ятовування, збереження та пригадування інформації [19, с. 12].

У сучасному трактуванні мнемотехніка або мнемоніка позначає всю сукупність прийомів і методів запам'ятовування інформації, що застосовуються в тій чи іншій системі, а термін мнемотехніка трактується як практичне застосування методів, визначених в даній конкретній мнемоніці.

Великий педагог К. Ушинський говорив: «Вчіть дитину яким-небудь невідомим їй п'яти словам – вона буде довго і марно мучитися, а зв'яжіть двадцять таких слів з картинками, і вона їх засвоїть на льоту» [66].

У літературі описані десятки систем мнемотехніки, все розмаїття яких зводиться до двох основних видів - **класична мнемотехніка**, що бере початок з книги «Ad Herennium» (86-82 рр. до н.е.), і **педагогічна мнемотехніка**, сформульована Петром Рамусом (кінець XVI століття, Англія).

Класична мнемотехніка завжди ґрунтувалася на механізмах візуального (образного) мислення, тоді як *педагогічна мнемотехніка* сконцентрована на мовленнєвому мисленні. До прийомів педагогічної мнемотехніки належать:

- поділ матеріалу, що запам'ятовується на дуже маленькі частини,
- інтенсивне повторення цих частин (зубріння),
- складання фраз по буквах, отриманих з числових відомостей;
- пошук закономірностей в запам'ятовуванні інформації, її класифікація та систематизація, складання структурних схем [29, с. 8].

У дошкільній педагогіці мнемотехніку називають по-різному:

- Т. Большева називає цю методику колажем;
- В. Воробйова – сенсорно-графічними схемами;
- Т. Ткаченко – предметно-схематичними моделями;
- Л. Єфименкова – схемою складання розповіді [16].

На сьогоднішній день існують різні теоретичні підходи до систематизації прийомів мнемотехніки.

Залежно від способу запам'ятовування Г. Чепурний виділяє такі методи і прийоми мнемотехніки, як:

1. **Зв'язування** – метод об'єднання слів за допомогою створення між ними асоціативних зв'язків. Основними прийомами реалізації даного методу є: *сюжет; римізація; послідовні асоціації; синтез; склеювання; прийом першої букви; аббревіатура.*

2. **Перетворення** – метод, який перетворює складну для сприйняття інформацію в більш просту і зручну. Прийомами є: *аналогія; трансформація; піктограми; стенографіст; фонематична асоціація; неологізм; цифрообраз; цифро-буквенний код; індивідуальна асоціація; закономірність; ребус.* Наприклад: літери можуть трансформуватися в образи «А» - автобус, «Б» – Банан, «В» – вишня і т.п.

3. **Порядкова система** – це метод, призначений для запам'ятовування слів разом з їх порядковим номером, з використанням спеціально підібраної системи образів. Прийомами є: *опорний план конспект; інтер'єр; нумерація; топографія; розгалуження; тактильний прийом; матриця.* Наприклад, ряд пов'язаних між собою невеликих за розмірами предметів, що мають ознаки числа свого порядкового номера.

4. **Підсилення** – це метод підвищення ефективності сприйняття, який об'єднує попередні методи - «перетворення», «зв'язування» і «порядкової системи». Прийоми: *модальність; ознака; уособлення; гіпербола; літола; комік; небиліця; колірний акцент; об'ємність; візуалізація; етимологічний прийом; прийом понятійний.* Наприклад, для посилення деякі якості і властивості сильно применшують («Дюймовочка», «Хлопчик - з - пальчик»).

5. **Збереження** – метод ефективного відтворення інформації, за допомогою її спеціальної активізації. Прийоми: *раціональне повторення; усвідомлення; практичне застосування.* Наприклад, практичне застосування

засвоєної інформації за допомогою ігор, практичних навичок, імітації реальних життєвих ситуацій і т.п. [70, 68].

Систематизація прийомів мнемотехніки, що базується на особливостях організації розумових операцій, згідно дослідників А. Лачіної і М. Хрущовій наступна:

- **метод «крокірування» (схеми, замальовки)**. Наприклад, така гра, як «Ланцюжок слів», де діти малюють для себе певні картини, «зображуючи» слова;
- **метод, який використовує образне мислення** (вміння відтворити в пам'яті образи і дії з ними). Наприклад, гра «На що схоже»: дітям показують картинку і вимовляють слово, яке вони повинні запам'ятати і назвати при наступній демонстрації, а потім пояснити, чому названо саме це слово;
- **метод асоціативних ланцюжків** – діти із запропонованих слів або набору картинок складають розповідь – «нісенітницю». Спочатку це здається повною нісенітницею, але так у дітей кожне слово асоціюється з будь-якою дією, ознакою і т.п.;
- **метод перетворення**. Наприклад, гра «Ланцюжок слів», де одне слово перетворюється в інше за допомогою жестів: обруч, озеро, острів;
- **метод Цицерона**. У цьому випадку іграшки, предмети, картинки або слова розташовані (намальовані, розкладені) на різних рівнях, і дитина, крокуючи з кімнати в кімнату, промовляє слова.
- **метод образно-сміслових опор** передбачає зв'язування за змістом певних слів, звуків, цифр і т.д. Наприклад, гра «Подивися на мене», в якій потрібно запам'ятовувати слова, прив'язуючи їх до зовнішнього вигляду, одягу людини [69].

Залежно від виду зв'язного монологічного висловлювання О. Добродомова і І. Моїсеєва до основних прийомів мнемотехніки відносять: *групування; класифікації; асоціації; пошук опорного пункту; схематизацію; добудовування матеріалу; структурування матеріалу* [24].

Залежно від рівня складності прийомів мнемотехніки багато дослідників (О. Васильєва, О. Корнева, С. Леонова та ін.) говорять про ефективне використання наступних типів мнемотехніки:

- **Мнемоквадрати** (або блоки-квадрати) – це окрема картка з зображенням предмета, дії або символу; це зображення, що позначає одне слово, словосполучення або просте речення. Наприклад, гра «Підбери і намалюй дію».
- **Мнемодоріжки** – це квадрат з чотирьох картинок (або кілька схематичних малюнків, розташованих лінійно), за якими можна скласти невелику розповідь із 2-3 речень. Наприклад, гра «Послухай, намалюй, розкажи».
- **Мнемотаблиці** – зображення (або схема) яка складається з декількох мнемоквадратів, за якими можна запам'ятати і відтворити ціле оповідання, вірш, казку та ін. Наприклад, ігри «Розкажи вірш», «Переказ», «Розповідь про небувалих звірів» та ін. [36, 69].

Для успішного запам'ятовування слів І. Груздева пропонує користуватися іграми, зумовленими завданням запам'ятовування, а саме – правильністю написання того чи іншого слова:

1. «Фонетичні асоціації». Необхідно підбирати схожі за звучанням слова-асоціації до запам'ятовуються слова. Наприклад, слово «багаж» – носій на вокзалі каже: «Ага, важкий багаж!», Або «село» – дід в селі.
2. Гра «У слові сховалося інше слово». Наприклад, слово «ракета» – в ракеті слово «рак».
3. Складання кросвордів, де використовуються запам'ятовування слів.
4. «Графічні асоціації / за схожістю зображення». У такій грі важливо побачити схожість форми предметів або літер, символів. Діти малюють їх в зошиті або словничку.
5. «Склад слова». Наприклад, розбираються слова «автобус», «автомобіль» – корінь «авто», «п'ятниця» – суфікс «иц» і т.д.
6. Знаходження слова для перевірки. Діти підбирають слова, в яких шукана буква стає наголошеною, наприклад, лисіця – ліс тощо.

Суть мнемотехніки в тому, що на кожне слово або словосполучення придумується певна картинка, і так весь текст «малюється» схематично. Подібним чином можна «записати» ту чи іншу розповідь, казку, вірш і т.д. Дитина, дивлячись на такі картинки-схеми, зможе відтворити отриману інформацію (наприклад, переказати розповідь, викласти суть будь-якої казки, вивчити вірш). Тобто схеми є своєрідним зоровим планом, який служить дитині помічником у відтворенні почутого. Такі схеми і є мнемотаблицями [68].

Мнемотехніка будується від простого до складного: із простих мнемоквадратів послідовно переходить до мнемодоріжок, і врешті – до мнемотаблиць [63, с. 76].

Зміст мнемотаблиці – це графічне або частково графічне зображення персонажів, явищ природи, дій тощо, шляхом виділення головних смислових ліній сюжету розповіді [19, с. 86].

Використання мнемотаблиць полегшує і прискорює процес запам'ятовування і засвоєння текстів, формує прийоми роботи з пам'яттю. При цьому виді діяльності включаються не тільки слухові, але і зорові аналізатори. Діти легко згадують картинку, а потім пригадують слова. [70].

Для дітей молодшого дошкільного віку найкраще підходять кольорові мнемотаблиці, адже у дітей залишаються в пам'яті окремі образи: ялинка – зелена, колобок – жовтий та ін. Пізніше зображення ускладнюються або замінюються графічним зображенням: лисиця – помаранчеві геометричні фігури (коло, квадрат) тощо. Для дітей старшого віку схеми добирають переважно одного кольору [30, с. 59].

У молодшому дошкільному віці мнемотаблиці даються в готовому варіанті, оскільки в дітей недостатньо розвинені технічні навички малювання, а в старшому дошкільному віці дорослий дає план-схему тільки на початковому етапі – поступово діти активно залучаються до процесу створення власних схем. На початку роботи з мнемотаблицями діти відчують деякі труднощі, їм важко дотримуватися запропонованого плану таблиці. Часто перші оповідання за моделями виходять досить схематичними. Щоб складнощів було менше, до

змісту мнемотаблиць необхідно вводити завдання з активізації та збагачення словника [12, с. 43].

Сучасна мнемотехніка – це чудова гімнастика для тренування уваги, пам'яті та мислення. Вона сприяє поліпшенню ефективності засвоєння нової інформації, розвиває творче, логічне та образне мислення, формує навички самонавчання та підвищує упевненість у власних можливостях.

У логопедичній роботі мнемотехніка виступає, як певний метод пізнання, з одного боку, а з іншого – як програма для сприйняття, осмислення та аналізу нових явищ.

Корекційну роботу з подолання недоліків мовлення у дошкільників здійснюють комплексно за наступними напрямками, на яких доцільно використовувати мнемотехніку:

- корекція звуковимови;
- формування навичок звукового аналізу та синтезу слів і уявлень про структурні одиниці мовної системи (звук-слово-речення-текст);
- формування лексико-граматичних категорій;
- формування зв'язного мовлення;
- профілактика дисграфії і дислексії [60, с. 148-149].

Робота на заняттях із мнемотаблицями відбувається у три етапи:

1 етап. Розгляд таблиці й аналіз того, що на ній зображено.

2 етап. Перетворення абстрактних символів-образів у слова. (або перекодування інформації);

3 етап. Переказ тексту або розповідь за таблицею (у молодших групах – з допомогою вихователя, у старших – самостійно).

Етапи вивчення вірша з використанням мнемотаблиці:

1. Виразне читання вірша педагогом.
2. Повторне читання вірша з опорою на мнемотаблицю. Повідомлення, що цей вірш діти будуть вчити напам'ять.
3. Питання за змістом вірша, допомога дітям усвідомити основну думку.
4. З'ясувати незрозумілі дітям, пояснити їх значення в доступній формі.

5. Читання окремо кожного рядка вірша. Діти повторюють з опорою на мнемотаблицю.
6. Діти розповідають вірш з опорою на мнемотаблицю.
7. Діти по пам'яті замальовують мнемотаблицю [31].

Алгоритм переказу тексту за допомогою мнемотаблиць:

1. Читання дорослим тексту;
2. Розгляд мнемотаблиці;
3. Відповіді на запитання за змістом;
4. Повторне читання тексту з установкою на переказ;
5. Переказ тексту дитиною за мнемотаблицею [31].

Мнемотехніка допомагає вирішити такі навчальні та виховні завдання:

- розвиток у дітей психічних процесів: асоціативного мислення, образної, зорової та слухової пам'яті, зорової та слухової уваги, уяви, вміння порівнювати, аналізувати, виділяти істотні ознаки;
- розвиток у дітей вміння запам'ятовувати і відтворювати знайомі казки, вірші за мнемотаблицями і колажами, використовуючи графічні аналогії, малюнки-замісники;
- розвиток монологічного та діалогічного мовлення.
- закріплення у дітей правильної звуковимови, прискорення процесів автоматизації і диференціації поставлених звуків.
- вирішення винахідницьких завдань казкового, ігрового, екологічного та етичного характеру.
- розширення творчих можливостей дитини;
- формування вміння ефективно і самостійно вчитися;
- підвищення самооцінки дитини завдяки результативності у навчанні;
- збільшення навчальної мотивації, а, отже, і успіхів у навчанні;
- самостійність в інтелектуальній та практичній роботі, що підвищує адаптацію дитини у соціумі;
- зменшення стресів від навчання тощо.

Таким чином, методика мнемотехніки спрямована на вивчення явища запам'ятовування великої кількості інформації, її обробку для довготривалого збереження та якісного відтворення, коли дитина виступає не в ролі об'єкта, а суб'єктом інформації.

Завдяки методам і прийомам мнемотехніки відбувається розвиток довготривалої пам'яті, збільшується лабільність ЦНС, обсяг пам'яті, процес обробки інформації виходить на рефлекторний рівень, формується особиста мотивація. Також мнемотехніки мають ефект потужного розвитку візуального мислення, вироблення стійкої уваги (здатність до тривалої концентрації), формують здатність ефективного самостійного навчання, дають змогу досягнути послідовність чисел, навчитися оперувати десятками тощо.

Отже, застосування мнемотехніки сприяє розвитку пізнавальних процесів (зокрема пам'яті та уваги), зв'язного мовлення дітей передшкільного віку та урізноманітнює прийоми навчання. Перспективи подальших досліджень убачаємо у використанні мнемотехніки на заняттях з пізнавального розвитку з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

Дошкільний період є дуже важливим для розвитку пізнавальних психічних процесів (відчуття, сприйняття, мислення, мовлення, пам'ять, увага, уява). При прийнятті дитини до школи одним з критеріїв її готовності є добре розвинені пам'ять і увага. Розвинута пам'ять підвищує інтелектуальний рівень дитини, довільна увага сприяє розвитку сприйняття, мислення, мовлення. Пам'ять дитини, як і інші психічні процеси, формується й розвивається в процесі ігрової діяльності. Вона має в основному мимовільний характер та, за сприятливих умов, успішно розвивається її довільний вид.

Увага є рефлекторним актом, що пов'язує центральну нервову систему з навколишнім світом; вона є необхідною умовою перебігу психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення). Довільна увага дітей передшкільного віку характеризується слабким розподілом, невеликим обсягом, нетривалою зосередженістю, схильністю до коливань, піддатливістю зовнішнім впливам, залежністю від виду роботи, швидким переключенням, залежністю від віку дитини. Вона є одним із найнеобхідніших психічних процесів для навчання, адже саме довільна увага сприяє кращому засвоєнню знань, умінь та навичок; від неї залежить успішність дитини в будь-якій діяльності. Розвиток довільної уваги є важливою умовою підготовки дитини до навчання у школі; вона сприяє отриманню знань дитини про світ і себе у ньому. Формування довільності психічних процесів потребує особливих психолого-педагогічних підходів.

Фонетико-фонематичний недорозвиток позначається на формуванні уваги та пам'яті дітей з мовленнєвою патологією. Корекційна робота з подолання мовленнєвих порушень, вимагає від дитини активності на заняттях, точного виконання дій, завдань, розумової діяльності, що протікає швидше і правильніше при розвиненій увазі та пам'яті.

Раннє виявлення дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (ФФНМ) та надання їм психокорекційної допомоги з урахуванням особливостей розвитку пізнавальної сфери даної категорії дітей дають

можливість вчасно корегувати мовленнєвий розвиток дошкільників та попереджувати неуспішність учнів загальноосвітніх закладів.

Застосування методики мнемотехніки сприяє розвитку пізнавальних процесів (зокрема пам'яті та уваги), зв'язного мовлення дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення та урізноманітнює прийоми навчання. Завдяки методам і прийомам мнемотехніки відбувається розвиток довготривалої пам'яті, збільшується лабільність ЦНС, обсяг пам'яті. Різновиди мнемотехніки сприяють розвитку візуального мислення, вироблення стійкої уваги (здатності до тривалої концентрації), формують здатність ефективного самостійного навчання, дають змогу досягнути послідовність чисел, навчитися оперувати десятками тощо.

Саме тому, у подальшому ми ставимо за мету дослідити рівень довільної уваги та пам'яті старших дошкільників із ФФНМ, а також скласти психокорекційну програму з подолання недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ засобами мнемотехніки, а також перевірити її значущість та ефективність у практичній діяльності.

РОЗДІЛ II

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

2.1. Методика вивчення стану довірливої уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення

За даними теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури проблема уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ є достатньо актуальною та вимагає її розв'язання (Т. Волосовець, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Т. Філічева та інші). Тому, першим кроком щодо її вирішення є організації та проведення діагностики зазначених процесів.

Розвивати увагу та пам'ять дошкільника можуть спеціальні інтерактивні та дидактичні технології. Наразі розроблено і описано в літературі багато різних методик, вправ, завдань та інших ігрових технік у роботі із дітьми. Можна зустріти методики, що поєднують у собі мету психокорекції як уваги, так і пам'яті.

Зокрема, для психодіагностики основних властивостей уваги дітей передшкільного віку існує достатня кількість методик діагностики; найбільш використовувані наступні:

1. Тест Тулуз-П'єрона *(для всіх вікових груп)* дослідження швидкості переробки інформації, обсягу, якості, концентрації довірливої уваги.
2. «Переплутані лінії» Рісс *(для всіх вікових груп)* дослідження концентрації і стійкості уваги.
3. Тест П'єрона-Рузера. *(для передшкільного, молодшого шкільного і старшого віку)* діагностика стійкості, переключення і розподілу уваги, оцінка нейродинамічних особливостей психічної діяльності дитини: темпу роботи, ознак втоми і перенавантаження.
4. Методика «Знайди і викресли» (за Р. Немовим) визначення продуктивності і стійкості уваги.

5. Кільця Ландольта (*для всіх вікових груп*) оцінка стійкості, розподілу і переключення уваги.

6. Методика В. Когана (для передшкільного та молодшого шкільного віку) діагностика зосередженості уваги, розподілу уваги за однією, двома, трьома ознаками одночасно, переключення уваги, визначення особливостей працездатності та інших динамічних характеристик.

Вивчення особливостей **пам'яті** психологи рекомендують здійснювати та корегувати за такими методиками:

1. Запам'ятовування 2 груп по 3 слова.
2. Методика «Запам'ятовування 10 слів» за О. Лурія.
3. Методика опосередкованого запам'ятовування за О. Леонтьєвим (на основі методу «Подвійної стимуляції»).
4. Методика «Піктограми».
5. Переказ розповіді.
6. Запам'ятовування 6 фігур.
7. Запам'ятовування 6 букв.
8. Опис сюжетної картинки по пам'яті.
9. Відтворення розповіді.
10. Розповідь вірша напам'ять тощо.

Процес обстеження уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (первинна діагностика) проводився нами протягом трьох етапів:

1. **Підготовчий етап** – підбір діагностичного інструментарію відповідно до завдань нашого дослідження, складання бланків на кожну дитину, підбір діагностичного наочно-практичного матеріалу.

2. **Основний етап** – діагностика дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення, заповнення бланків.

3. **Заключний етап** – кількісно-якісний аналіз отриманих результатів.

Дослідження стану уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ проводилось на базі Лебединського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Калинка» Лебединської міської ради Сумської області.

Обстеження стану уваги здійснювалось за методикою П'єрона-Рузера «Проставити значки» (концентрація уваги) та методикою «Знайди і викресли» Р. Немова (продуктивність та стійкість уваги). Для обстеження стану пам'яті ми обрали методику «Запам'ятовування 10 слів» за О. Лурія (дослідження особливостей розвитку і запам'ятовування дитини) та методику «Опосередковане запам'ятовування» за О. Леонтьєвим (діагностика логічного або опосередкованого запам'ятовування).

Нижче пропонуємо опис зазначених діагностичних методик.

2.1.1. Методика П'єрона-Рузера «Проставити значки»

Дана методика використовується для дослідження стійкості уваги, можливостей її переключення та розподілу. Одночасно можна відзначити особливості темпу діяльності, «залученості» в завдання, прояв ознак втоми і перенавантаження.

Методика також дає уявлення про швидкість та якість формування простого навику, засвоєння нового способу дій, розвитку елементарних графічних навичок, дозволяє отримати інформацію про обсяг і стійкість довільної уваги, про розвиток моторики рук.

Устаткування та матеріали: секундомір, бланк тесту методики П'єрона-Рузера (Додаток А), олівець.

У верхній частині бланка геометричні фігури позначаються умовними позначками (крапка, тире, вертикальна лінія), які дитина повинна проставити в пропонованому бланку. На бланку повинні бути зображені чотири види геометричних фігур. Вони розташовуються на однаковій відстані одна від одної в таблиці 10 x 10 см.

Процедура та форма проведення

Дослідження проводиться групою з 5-9 осіб або індивідуально з одним випробуваним. При роботі з групою потрібно:

- стежити за дотриманням тиші;
- забезпечити кожного бланком тесту і олівцями;
- комфортно розмістити випробовуваних [55, с. 85].

Перед дитиною кладеться чистий бланк, і психолог, заповнюючи порожні фігурки зразка, каже: «Зараз ми пограємо з тобою в гру на увагу. Дивись, ось в цьому квадратику я поставлю крапку, в трикутничку – ось таку риску (вертикальну), коло залишу чистим, нічого в ньому НЕ намалюю, а в ромбі – ось таку риску (горизонтальну). Всі інші фігури ти заповниш сам, точно так, як я тобі показав» (слід ще раз усно повторити, де і що намалювати). Після того, як дитина приступила до роботи, психолог включає секундомір і фіксує кількість знаків, поставлених дитиною за 1 хвилину (всього дається 2 хвилини), – зазначає точкою або рисою прямо на бланку.

Бажано фіксувати (хоча б приблизно), з якого моменту дитина починає працювати по пам'яті, тобто без опори на зразок. У протоколі необхідно відзначати, як дитина заповнює фігури: старанно, охайно або недбало, адже це відбивається на темпі роботи.

Аналізовані показники:

- можливість утримання інструкції і цілеспрямованої діяльності;
- параметри довільної уваги (стійкість, розподіл і переключення);
- загальна кількість заповнених фігур;
- число заповнених фігур за кожну хвилину (динаміка зміни темпу діяльності);
- кількість правильно заповнених фігур по відношенню до загальної їх кількості (індекс правильності);
- кількість помилок (загальна);
- кількість помилок за кожну хвилину роботи (динаміка зміни кількості помилок);
- розподіл помилок (і їх кількості) в різних частинах листка;

- характер необхідної мотивації діяльності (мотивація досягнення, змагальна, ігрова).

Вікові особливості виконання.

Методика П'єрона-Рузера може застосовуватися в роботі з дітьми, починаючи з 5,5-річного віку до 8-9 років. Залежно від віку дитини і завдань дослідження різні умовні позначення (крапка, тире, вертикальна лінія) можуть ставитися в одній, двох або трьох фігурах. Четверта фігура завжди повинна залишатися «порожньою». Зразок на аркуші залишається відкритим до кінця роботи дитини [23, с. 4]. Методика відноситься до категорії елементарних і вважається першим ступенем в психологічному дослідженні параметрів уваги у дітей.

Малюкам або дітям з певними психологічними порушеннями кількість фігур зменшують на 5-7 рядків, а накреслення плюса і мінуса замінюють горизонтальною і вертикальною рисками. Секундомір використовується психологом не тільки для фіксації завершення тесту, але і для фіксації кількості заповнених фігур за відміряний час, для відстеження моменту, з якого випробовуваний заповнює фігури по пам'яті, не спираючись на зразок.

При загальному аналізі роботи важливо встановити причини, які зумовили отримані результати: готовність дитини виконати інструкцію, налаштування дитини на швидку розстановку знаків в геометричні фігури і внутрішню орієнтацію на безпомилкове виконання тесту, хвилювання, стан втоми, гостроту зору тощо.

Хорошими результатами виконання методики вважаються: швидке запам'ятовування умовних позначень; ситуація, коли після першого заповненого рядка дитина перестає дивитися на зразок; незначна кількість помилок (1-2 за 2 хвилини).

Дитина безперервно працює, виконуючи це завдання протягом трьох хвилин, а загальний показник переключення і розподілу її уваги визначається за формулою: $S = (0.5N - 2.8n) / 120$

- S – показник переключення і розподілу уваги;

- N – кількість геометричних фігур, переглянутих і помічених відповідними знаками протягом трьох хвилин;
- n – кількість помилок, допущених під час виконання завдання. Помилками вважаються неправильно проставлені знаки або пропущені, тобто НЕ помічені відповідними знаками, геометричні фігури, в яких потрібно було ставити знак.

Оцінка результатів:

- 10 балів - показник S більше ніж 1,00.
- 8-9 балів - показник S знаходиться в межах від 0,75 до 1,00.
- 6-7 балів - показник S - в межах від 0,50 до 0,75.
- 4-5 балів - показник S знаходиться в інтервалі від 0,25 до 0,50.
- 0-3 бали - показник S знаходиться в межах від 0,00 до 0,25.

Висновки про рівень розвитку переключення і розподілу уваги:

- 10 балів - дуже високий.
- 8-9 балів - високий
- 6-7 балів - середній
- 4-5 бали - низький
- 0-3 бали - дуже низький.

Результатами даного тестування є кількість опрацьованих випробуваним геометричних фігур, враховуючи і коло, і кількість допущених помилок. За допущені помилки ранг знижується. Якщо помилок 1-2, то ранг знижується на одиницю, якщо 3-4 - на два ранги концентрація уваги вважається гірше, а якщо помилок більше 4, то - на три ранги.

Рівень концентрації уваги визначають за таблицею (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1.

<i>Кількість опрацьованих фігур</i>	<i>Ранг</i>	<i>Рівень концентрації уваги</i>
100	1	Дуже високий
91-99	2	Високий
80-90 65-79	3 4	Середній низький
64 і менше	5	Дуже низький

Надійність результатів дослідження досягається повторними тестуваннями, які краще проводити через значні проміжки часу.

Методика П'єрона-Рузера – тест на концентрацію уваги, результати якого необхідні для психолога, щоб спланувати подальші дії щодо конкретної дитини. При отриманні низьких результатів і визначенні психологічних причин проблеми необхідно їх усувати.

2.1.2. Методика «Знайди і викресли» за Р. Немовим

Завдання, що міститься в цій методиці, призначене для визначення продуктивності і стійкості уваги. Дитині показують картку (Додаток Б), на якій в випадковому порядку подано зображення простих фігур: грибок, будиночок, відерце, м'яч, квітка, прапорець.

Дитина перед початком дослідження отримує *інструкцію* такого змісту:

"Зараз ми з тобою пограємо в таку гру: я покажу тобі картинку, на якій намальовано багато різних, знайомих тобі предметів. Коли я скажу слово "починай", ти по рядках цього малюнка почнеш шукати і закреслювати ті предмети, які я назву. Шукати і закреслювати названі предмети необхідно доти, поки я не скажу слово "стоп". У цей час ти повинен зупинитися і показати мені те зображення предмета, яке ти побачив останнім. Після цього я позначу на твоєму малюнку місце, де ти зупинився, і знову скажу слово "починай". Після цього ти продовжиш робити те ж саме, тобто шукати і викреслювати на малюнку задані предмети. Так буде кілька разів, поки я не скажу слово кінець". На цьому завдання завершиться.

У цій методиці дитина працює 2,5 хв, протягом яких п'ять разів поспіль (через кожні 30 секунд) їй кажуть слова "стоп" і "починай".

Експериментатор пропонує дитині завдання шукати і різними способами закреслювати будь-які два різних предмета, наприклад зірочку перекреслювати вертикальною лінією, а будиночок – горизонтальною. Експериментатор сам зазначає на малюнку дитини ті місця, де даються відповідні команди.

Оцінка результатів тесту [49, с. 73-79].

При обробці і оцінці результатів визначається кількість предметів на малюнку, переглянутих дитиною протягом 2,5 хв, тобто за весь час виконання завдання, а також окремо за кожен 30-секундний інтервал. Отримані дані вносяться в формулу, за якою визначається загальний показник рівня розвитку у дитини одночасно двох властивостей уваги (продуктивності і стійкості):

$$S = (0.5N - 2.8n) / t$$

- **S** – показник продуктивності і стійкості уваги обстеженої дитини;
- **N** – кількість зображень предметів на малюнках, переглянутих дитиною за час роботи;
- **t** – час роботи;
- **n** – кількість помилок, допущених за час роботи. Помилками вважаються пропущені потрібні або закреслені непотрібні зображення.

У результаті кількісної обробки психодіагностичних даних визначаються за наведеною вище формулою шість показників, один - для всього часу роботи над методикою (2,5 хв.), а решта – для кожного 30-секундного інтервалу. Відповідно, змінна **t** в методиці буде набувати значення 150 і 30.

За всіма показниками **S**, отриманими в процесі виконання завдання, будується графік, на основі аналізу якого можна судити про динаміку зміни в часі продуктивності і стійкості уваги дитини. При побудові графіка показники продуктивності і стійкості переводяться (кожен окремо) в бали за десятибальною системою наступним чином:

- 10 балів - показник **S** у дитини вище, ніж 1,25 бали.
- 8-9 балів - показник **S** знаходиться в межах від 1,00 до 1,25 бали
- 6-7 балів - показник **S** знаходиться в інтервалі від 0,75 до 1,00 бали
- 4-5 балів - показник **S** знаходиться в межах від 0,50 до 0,75 бали.
- 2-3 бали - показник **S** знаходиться в межах від 0,24 до 0,50 бали.
- 0-1 бал - показник **S** знаходиться в інтервалі від 0,00 до 0,2 бали.

Зразок динаміки продуктивності і стійкості уваги за методикою «Знайди і викресли» подано у додатках (Додаток В).

Висновки про рівень розвитку продуктивності і стійкості уваги:

- 10 балів - продуктивність уваги дуже висока, стійкість уваги дуже висока.
- 8-9 балів - продуктивність уваги висока, стійкість уваги висока.
- 4-7 балів - продуктивність уваги середня, стійкість уваги середня.
- 2-3 бали - продуктивність уваги низька, стійкість уваги низька.
- 0-1 бал - продуктивність уваги дуже низька, стійкість уваги дуже низька [49, с. 73-79].

2.1.3. Методика «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія).

Від якості нашої пам'яті залежить багато чого. Діти краще запам'ятовують вірші, навчаються в школі, у них краще розвивається мислення, логіка, тому що вони можуть більше інформації утримувати в пам'яті. Почати розвивати пам'ять ніколи не пізно, головне вчасно визначити її рівень. Тренування і визначення якості пам'яті дитини здійснюється за допомогою спеціальних тестів. Однією з таких методик є методика видатного психолога та засновника нейропсихології О. Лурія «Запам'ятовування 10 слів».

Методика спрямована на вивчення стану пам'яті і її основних характеристик дітей передшкільного віку: процесу довільного запам'ятовування, сприйнятливості дитини, її стомлюваності, обсягу і швидкості слухомовленнєвого запам'ятовування, збереження і подальшого відтворення. Використання методики дає інформацію про можливості дитини працювати зі слухомовленнєвим матеріалом; дає можливість визначати стан нервово-психічно хворих дітей, оцінює застосування методів і лікарських препаратів для лікування цих захворювань, простежуючи динаміку стану. А сам процес заучування слів дає уявлення про стійкість і концентрацію уваги дитини.

Сам хід заучування дає уявлення про активність, стійкість і концентрацію уваги, про працездатність, про здібності дитини до цілеспрямованої діяльності

Для запам'ятовування використовуються прості (односкладові або короткі двоскладові), не пов'язані за змістом слова в однині називного відмінка.

Проведення методики.

Залежно від мети дослідження, кількість повторень слід обмежувати (найчастіше 5 повторів) або слова повторюються аж до повного запам'ятовування (9-10 слів).

Оцінити можливість утримання порядку слів досить важко. За результатами дослідження може бути побудована крива запам'ятовування.

Аналізовані показники:

- обсяг слухо-мовленнєвого запам'ятовування;
- швидкість запам'ятовування запропонованого обсягу слів;
- обсяг відстроченого відтворення;
- особливості мнестичної діяльності (наявність літеральних або вербальних парафразій і т.п.);
- особливості слухового та фонематичного, сприйняття.

Вікові особливості застосування. Методика може бути використана як для дітей (з п'яти років), так і для дорослих. В повному обсязі використовують починаючи з 7-річного віку. Запам'ятовування в обсязі 9 ± 1 слово для дітей з нормою в розвитку. Відстрочене відтворення в обсязі 8 ± 2 слова - 80% дітей даної вікової групи. Для дітей молодше 7 років використовується словниковий матеріал меншого обсягу (5-8 слів) [23, с. 2].

Слова для запам'ятовування:

1. Ліс, хліб, вікно, стілець, вода, кінь, гриб, голка, мед, вогонь.
2. Тінь, вовк, куля, дим, коло, промінь, троянда, жук, шуба, міст.
3. Парасолька, кит, вуса, біль, кріт, брехня, куб, ром, їжак, дім.
4. Кіт, ялина, будинок, зима, голка, міст, брат, кінь, окуляри, стілець.

Інструкція складається з декількох етапів:

- а) «Зараз ми перевіримо твою пам'ять. Я назву тобі слова, ти прослухаєш їх, а потім повториш скільки зможеш в будь-якому порядку». Слова зачитуються випробуваному чітко, не поспішаючи;
- б) «Зараз я знову назву ті ж самі слова, ти їх прослухаєш і повториш – і ті, які вже називав, і ті, які запам'ятаєш зараз. Називати слова можеш в будь-якому порядку».

Далі повторюється без інструкцій. Перед наступними 3-5 прочитаннями експериментатор просто говорить: «Ще раз». після 5-6-кратного повторення слів експериментатор говорить випробуваному: «Через годину ви ці ж слова назвете мені ще раз». На кожному етапі дослідження заповнюється протокол. Під кожним відтвореним словом в рядку, який відповідає номеру спроби, ставиться хрестик. Якщо випробуваний називає «зайве» слово, воно фіксується в відповідній графі. Через годину випробовуваний, на прохання дослідника, відтворює без попереднього зачитування слова, які запам'ятав, вони фіксуються в протоколі кружечками.

Протокол дослідження та інтерпретація результатів методики «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія) представлені у додатках (Додаток Ж).

Кількісний аналіз можна розрахувати за формулою. Порахувати результат правильно повторених слів після кожного тестування – S_n , де n – порядковий номер тестування порахувати показник продуктивності запам'ятовування – середнє значення правильно відтворених слів можна за цією формулою:

$$S_{cp} = (S1 + S2 + S3 + S4 + S5) / 5.$$

Серед науковців існує думка, що діапазон короткочасної пам'яті дорослої людини становить, від 5 до 9 одиниць. У дітей же в передшкільного та шкільного віку приблизний обсяг короткочасної пам'яті дорівнює її віку життя.

Тому, можна розглянути такий варіант перекладу показників тестування короткочасної пам'яті в стандартні показники за десятибальною шкалою. Високий показник 10 балів, обсяг пам'яті дорівнює приблизно 7-8 одиниць. Високий показник 8-9 балів, обсяг пам'яті дорівнює приблизно 5-6 одиниць. Середній показник 4 бали, обсяг пам'яті дорівнює приблизно 3-4 одиниці. Низький показник 2 бали, обсяг пам'яті дорівнює приблизно 1-2 одиниці. Дуже низький показник 0 балів, обсяг пам'яті дорівнює 0 одиниць.

Оцінка результатів.

У нормі дитина з першого разу відтворює 5-6 слів, а після п'ятого разу – 8-10 слів, а при відстроченому відтворенні називає 7-9 слів. У здорових людей,

як дорослих, так і дітей шкільного віку, крива запам'ятовування має приблизно такий характер: 5,7,9 або 6,8,10.

Якщо дитина навіть після 5 повторів не здатна запам'ятати і відтворити усі слова, це може говорити про слабкою нервовою системою або про мінімальних мозкових дисфункціях. Зазвичай у таких дітей є проблеми і з увагою. У подібних випадках необхідна консультація невропатолога.

Швидко стомлювані діти запам'ятовують всі 10 слів з однієї-двох спроб. Але при наступних спробах кількість відтворених слів різко скорочується. Тому, необхідно ретельно продумувати режим дня та навантаження таких дітей.

Так, в нормі у дітей передшкільного віку з кожним разом кількість правильно названих слів збільшується: 5,7,9 або 6, 8, 9, тобто до третього за рахунком повторення випробовуваний відтворює до 9 або 10 слів, а до кінця п'ятого повторення майже без помилок повторює всі слова. Діти з проблемами пам'яті навпаки показують гірший результат, відтворюють щоразу меншу кількість слів. Велика кількість «зайвих» слів свідчить про неуважність та розлади свідомості.

2.1.4. Методика «Опосередковане запам'ятовування»

(за О. Леонтьєвим)

Проблемою опосередкованої пам'яті займалися такі вчені, як Л. Виготський, С. Забрамна, О. Леонтьєв, О. Лурія [26] та інші. Вони відзначали, що даний вид пам'яті активно розвивається саме в передшкільному та молодшому шкільному віці, що більшість дітей зазначеної категорії не володіють прийомами опосередкованого запам'ятовування, такими як: групування, асоціації, встановлення смислових зв'язків, аналогії і іншими, а частіше користуються механічним запам'ятовуванням.

Метод подвійної стимуляції (МПС) – метод психологічного дослідження вищих психічних функцій, розроблений на основі теорії Л. Виготського про їх знаково-опосередкований характер. Вперше цей метод був використаний в спільному дослідженні Л. Виготського і Л. Сахарова. Суть методу полягає в

тому, що дослідження вищих психічних функцій здійснюється за допомогою 2 рядів стимулів, кожен з яких відіграє особливу роль по відношенню до діяльності випробуваного [44].

Застосування МПС дало можливість досліджувати, як випробуваний використовує знаки в якості засобів напрямку своїх розумових операцій і як в залежності від способу вживання слова протікає і розвивається весь процес утворення понять. Описаний варіант МПС відомий під назвою «Методика Виготського-Сахарова», проте МПС застосовувався також при вивченні опосередкованих процесів уваги і пам'яті (О. Лурія, О. Леонт'єв). Тому, МПС можна розглядати як цілий ряд методик, заснованих на принципі знакового опосередкування [44].

Спеціальні дослідження безпосереднього та опосередкованого запам'ятовування в дитячому віці провів О. Леонт'єв. Він експериментально показав, як один мнемічний процес – безпосереднє запам'ятовування – з віком поступово змінюється на інший, опосередкований. Це відбувається завдяки засвоєнню дитиною більш досконалих засобів-стимулів запам'ятовування та відтворення матеріалу. Роль мнемотехнічних засобів у вдосконаленні пам'яті, на думку О. Леонт'єва, полягає в тому, що, «звертаючи до вживання допоміжних засобів, ми тим самим змінюємо принципову структуру нашого акту запам'ятовування, колишнє пряме, безпосереднє наше запам'ятовування стає опосередкованим» [40].

У формуванні внутрішніх засобів центральна роль належить мовленню. «Можна припустити, – зазначає О. Леонт'єв, – що сам перехід, який створюється від зони опосередкованого запам'ятовування до внутрішньо опосередкованого запам'ятовування, полягає в найтіснішому зв'язку з перетворенням мовлення з зовнішньої функції у функцію внутрішню» [40].

На основі дослідів, проведених з дітьми різного віку та з студентами, О. Леонт'єв вивів криву розвитку безпосереднього та опосередкованого запам'ятовування. Ця крива, що здобула назву «паралелограм розвитку пам'яті», показує, що у дошкільників зі зростанням поліпшується безпосереднє

запам'ятовування, причому його розвиток іде швидше, ніж розвиток опосередкованого запам'ятовування [38].

Методика запропонована О. Лурія і Л. Виготським, розроблена і апробована О. Леонт'євим для дослідження логічного, або опосередкованого, запам'ятовування. Вона спрямована на вивчення можливості користування допоміжними засобами (в даній методиці – предметними картинками) для запам'ятовування і пригадування. Від моменту запам'ятовування і до моменту відстроченого відтворення повинно пройти 40 - 60 хв.

Дослідження за *експериментальною методикою запам'ятовування різного матеріалу з використанням різних видів опосередковування* О. Леонт'євим проводилося з дошкільниками, дітьми різного шкільного віку і студентами на початку 30-х рр. ХХ століття і складалося з 4 серій:

- 1 серія полягала у пред'явленні досліджуваних 10 беззмістовних складів (склади та слова у всіх серіях були пред'явлені досліджуваним російською мовою): тям, руг, жел, бод, гищ, няб, гук, мых, жин, пяр;
- 2 серія: пред'явлення 15 слів для запам'ятовування;
- 3 серія: досліджуваному також надавалося 15 слів і пропонувалося користуватися для запам'ятовування колекцією з 29 картинок, які розташовувалися перед ним на столі на початку експерименту;
- 4 серія: дана серія відрізнялася від третьої тільки більшою важкістю як словесного ряду, так і підбором картинок, розрахованим на складніші форми зв'язку їх із матеріалом, що запам'ятовується.

1 серія. В наш час доцільно, щоб експериментатор пропонував досліджуваному прослухати і запам'ятати 15 слів, а не 10 беззмістовних складів, як пропонував О. Леонт'єв.

Інструкція досліджуваному №1: «Зараз я прочитаю тобі декілька слів. Намагайся їх якнайкраще запам'ятати».

Слова зачитують із інтервалом в 2-3 секунди. Відразу після прочитання досліджуваному пропонується пригадати почуті слова. Всі дані записуються у протокол.

Слова для запам'ятовування: рука, книжка, хліб, дім, місяць, підлога, брати, ніж, ліс, крейда, урок, серп, сад, мило, перо.

2 серія. Безпосередньо після проведення 1 серії проводиться 2 серія експерименту.

Інструкція досліджуваному №2: «Зараз я тобі прочитаю декілька слів, а ти намагайся їх запам'ятати. Для того, щоб тобі було легше запам'ятовувати, спробуй користуватися картинками, які лежать перед тобою. (Тобі всі картинки зрозумілі?) Спробуй до кожного слова підібрати картинку, яка тобі може нагадати це слово».

На столі розкладаються картки з картинками (29 шт.). Експериментатор читає слова, після кожного слова чекає, поки дитина підбере картинку, потім читає наступне слово. Після прочитання всіх слів, експериментатор забирає всі картинки зі столу. Потім дістає по одній картинці, які вибрав випробовуваний для запам'ятовування.

3 серія. Проводиться через 15-30 хвилин після проведення 1 і 2 серій. Хід проведення 3 серії, інструкції досліджуваному такі ж, як і в 2 серії.

Слова для запам'ятовування: сніг, обід, ліс, навчання, молоток, одяг, поле, гра, птах, кінь, урок, ніч, миша, молоко, стілець.

Картки: диван, гриб, корова, умивальник, стіл, гілка полуниці, ручка, аероплан, географічна карта, щітка, лопата і граблі, автомобіль, дерево, лійка, будинок, квітка, зошити, телеграфний стовп, ключ, хліб, трамвай, вікно, склянка, ліжко, екіпаж, настільна лампа, картина в рамці, поле, кішка.

Інструкція №3: «Зараз я показуватиму тобі картинку, які ти обрав, а ти спробуй пригадати слово, яке позначала для тебе ця картинка».

Після відтворення всіх слів, відповідних картинкам, досліджуваному задавалося питання: «А чому ти обрав саме таку картинку для цього слова?». Всі дані записуються в протокол.

4 серія – дещо важча, але більше дає для виявлення особливостей мислення.

Слова для запам'ятовування: дощ, збори, пожежа, горе, день, бійка, загін, театр, помилка, сила, зустріч, відповідь, свято, сусід, праця.

Набір карток: рушник, стілець, чорнильниця, велосипед, годинник, глобус, олівець, сонце, чарка, обідній прилад, гребінець, тарілка, дзеркало, пір'я (2 штуки), піднос, будинок-булочна, фабричні труби, глек, паркан, собака, дитячі штанці, кімната, шкарпетки і черевики, складаний ніж, гусак, вуличний ліхтар, кінь, півень, чорна дошка (шкільна), сорочка [38, 62].

При використанні 4 серії матеріалів, першим дається слово «пожежа». Якщо дитина протягом 15 секунд не починати працювати, то інструкція дається повторно (в уточненому варіанті). «Тобі треба запам'ятати слово «пожежа». Подивися уважно, яка картинка зможе тобі нагадати «пожежу». Якщо дитина не зможе зробити вибір, то йому дається пояснення слова «пожежа». Експериментатор бере картинку заводських труб, і пояснює: «Бачиш, тут намальовані заводські труби. З них йде дим. Цей дим тобі і нагадає потім слово «пожежа», тому що під час пожежі завжди йде дим».

Якщо є труднощі, то дитині надають допомогу. Коли всі слова названі і картинки підбрані, картинки прибираються. Після закінчення роботи з дитиною їй можна дати інші завдання відволікаючого характеру. Перед виходом дитини, їй показують одну за одною картинку і просять згадати слово. Якщо у дитини виникають труднощі в розумінні мети завдання, необхідно пояснити на прикладі, показавши зв'язок між словом і картинкою.

Протокол дослідження для методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонтьєвим) розташовано у додатках (Додаток Д).

Оцінка результатів:

4 бали – високий рівень – запам'ятав 11 - 15 слів при відстроченому відтворенні; Асоціативна здатність 11-12 слів.

3 бали – середній рівень – запам'ятав 7 - 11 слів при відстроченому відтворенні. Асоціативна здатність 9 - 11 слів.

2 бали – нижче середнього – запам'ятав 3 - 7 слів при відстроченому відтворенні. Асоціативна здатність 6 - 9 слів.

1 бал – низький рівень – запам'ятав 0 - 3 слова при відстроченому відтворенні, або у віці 6 - 7 років не вступає в контакт, або не може себе організувати для виконання даної діяльності. Асоціативна здатність 0 - 6 слів.

У методиці немає правильного чи неправильного вибору. Важливим є те, щоб випробуваний встановив змістовний смисловий зв'язок між наданим для запам'ятовування словом і тим, що зображено на картці.

О. Леонт'євим було показано, що у здорових дітей 6 - 7-и років опосередковане запам'ятовування переважає над безпосереднім. З віком цей розрив збільшується ще більше на користь опосередкованого запам'ятовування. Діти з ослабленою працездатністю значно краще запам'ятовують матеріал при опосередкованому запам'ятовуванні, так як смисловий зв'язок створює їм додаткові опорні віхи для запам'ятовування. Діти з порушенням цілеспрямованості мислення часто не можуть пригадати жодного слова (при відтворенні називають картинки, а не слова), так як ще під час опанування зв'язку вони втрачають основну мету роботи – необхідність пов'язати вибір картинки з наступним відтворенням слова.

Отже, у даній частині роботи нами представлені класичні тестові методики вивчення довільної уваги та пам'яті дошкільників із ФФНМ – обстеження довільної уваги: методика П'єрона-Рузера – «Проставити значки» (вивчення концентрації уваги); методика Р. Нємова – «Знайди і викресли» (вивчення продуктивності та стійкості уваги); обстеження пам'яті: методика О. Лурія – «Запам'ятовування 10 слів» (вивчення особливостей розвитку і запам'ятовування); методика О. Леонт'єва – «Опосередковане запам'ятовування» (вивчення логічного або опосередкованого запам'ятовування).

2.2. Результати дослідження стану уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення

Констатувальний експеримент нами було проведено в групі «Ромашка» Лебединського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Калинка» Лебединської міської ради Сумської області. У процесі первинної діагностики

взяли участь 14 дітей передшкільного віку; з них – 6 дівчаток і 8 хлопчиків віком від 5,7 до 6,4 років.

З метою вивчення рівня розвитку властивостей довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку ми використовували стандартизовані методики, що були випробувані науковцями на великих групах старших дошкільників; ці методики пройшли оцінку на валідність і дають змогу отримати інформацію про середні величини та закономірності розподілу показників, що вивчаються. Для досягнення цілей дослідження нами обрано 4 методики:

1. Методика П'єрона-Рузера «Проставити значки».
2. Методика «Знайди і викресли» (за Р. Немовим).
3. Методика «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія).
4. Методика «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонтьєвим).

Методика П'єрона-Рузера «Проставити значки»

Отримані результати виконання завдання методики П'єрона-Рузера представлено нами у вигляді протоколу обстеження, де відображені індивідуальні показники кожної дитини з ФФНМ (Табл. 2.2.1 – Додаток Г), а також діаграми (рис. 2.2.1).

Якісний аналіз виконання завдання Методика П'єрона-Рузера «Проставити значки» вказує на переважно середній та низький рівні розвитку концентрації та стійкості довільної уваги у дітей із ФФНМ.

За вимогами до виконання завдання діти повинні були одночасно здійснювати багаторівневий розподіл (між різними геометричними фігурами; між різними знаками, які вимагалося проставляти у ці фігури; дотримуватися правил заповнення бланку (поступове просування по рядочках, одночасна робота з усіма фігурами тощо).

Отже, діти відчували часткові (64% осіб) або вагомі (36% осіб) труднощі щодо одночасного контролю та дотримання усіх умов виконання завдання й свідомого переключення уваги з одних об'єктів на інші; дошкільникам потрібно було звирятися зі взірцем, поданим зверху бланку; окремі діти збивалися із ритму

виконання завдання (приблизно на середині процесу) – інколи або часто вони забували про необхідні позначки, що потрібно було ставити, забували фігури, які потрібно було відмічати; деякі діти порушували встановлені правила, проставляючи інші знаки та пропускаючи фігури. Такі обставини могли виникнути через втому від виконання одноманітної роботи.

Рис. 2.2.1. Результати вивчення стійкості, переключення та розподілу уваги (модифікація методики П'єрона - Рузера)

Також були такі діти, які потребували постійної мотивації (схвалення зусиль) педагога-експериментатора і без такої підтримки відмовлялися виконувати завдання. Без підтримки педагога через певний час у дошкільників різко змінювалась інтенсивність довільної уваги; частина дітей середнього та низького рівнів розвитку вказаних властивостей виконували завдання правильно, однак, дуже повільно. Ці діти не могли швидко переключати увагу з одних фігур на інші, що й відобразилось в отриманих низьких показниках концентрації та стійкості уваги.

Середній рівень переключення і розподілу довільної уваги показали 9 дітей – це 64% осіб (при виконанні завдання діти припускалися однієї помилки, що вказує на вікову відповідність показників розвитку уваги цих дітей). 5 дітей (36% осіб) показали низький рівень переключення і розподілу довільної уваги. Діти допускали більше двох помилок або зовсім не змогли виконати завдання. Вони

були уважні при поясненні завдання експериментатором, але відволікалися на сторонні дії. Це вказує на недостатній розвиток довільної уваги у дітей. Отже, ми побачили, що діти переважно мають низький та середній рівень переключення і розподілу довільної уваги.

Методика «Знайди і викресли» (за Р. Немовим)

Результати виконання завдання даної методики так само подано у вигляді протоколу обстеження (Табл. 2.2.2 – додаток Д), а також діаграми (рис. 2.2.2).

Рис. 2.2.2. Результати вивчення продуктивності та стійкості довільної уваги (методика «Знайди і викресли» Р.С. Немова)

Аналіз якості таких властивостей довільної уваги, як продуктивність та стійкість (за методикою «Знайди і викресли» Р. Немова), виявив, що рівень їх розвитку у дошкільників із порушеннями мовлення різний. Під час виконання даного завдання дошкільники-логопати часто виявляли небажання працювати і потребували постійного стимулювання та демонстрації зразка роботи. Ми можемо зробити висновок, що більшість дітей має показники середньої продуктивності довільної уваги. Майже третина дітей потребує корекції продуктивності та стійкості довільної уваги, адже вони знаходяться у зоні низького розвитку довільної уваги.

У цілому за результатами анкети, методики «Знайди і викресли» Р. Немова ми можемо зазначити, що більшість дітей має середній рівень розвитку довільної

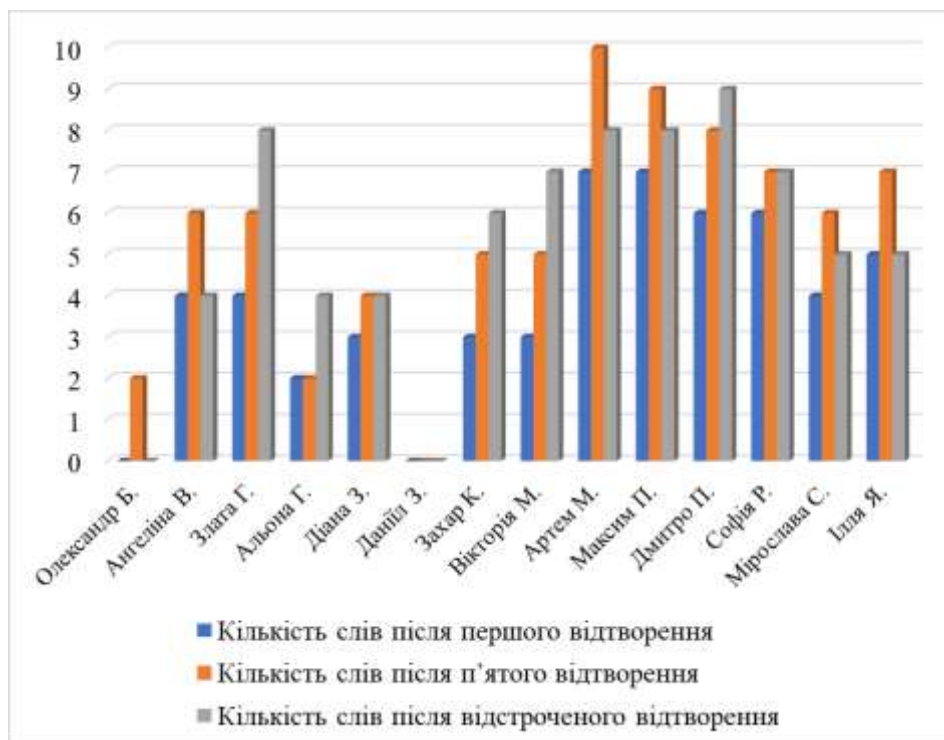
уваги. Ми відібрали 14 дітей для подальшої роботи і розвитку довільної уваги (це були діти, в яких один і більше результатів за шкалами був на низькому рівні).

Отже, за даною методикою дослідження (рис. 2.2.2), ми виявили, що у 3 дітей (21 % осіб) низький рівень продуктивності і стійкості довільної уваги, у 11 дітей з ФФНМ (79 % осіб) – середній рівень продуктивності і стійкості довільної уваги.

Методика «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія)

На підставі результатів тесту для інтерпретації його результатів ми склали таблицю 2.2.1 та побудували графіки запам'ятовування (Додаток Ж). За цими даними можна аналізувати стан пам'яті дошкільників.

Кількісний (рис. 2.2.3) та якісний аналіз виконання завдання методики «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія) пропонуємо далі:

Рис.2.2.3. Результати вивчення стан пам'яті за методикою «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія)

Показників норми розвитку запам'ятовування досягло 8 дітей з ФФНМ (57 % осіб) – діти з першого разу запам'ятали від 4 до 7 слів включно.

Після 5 повторів картина дещо змінилася: 12 дітей (86 % осіб) відтворювали слова з покращенням результатів, однак, 1 дитина (7 % осіб) не відтворила жодного слова, та 1 дитина (7 % осіб) відтворили тільки мінімум – по 2 слова (ця обставина може бути свідченням слабкої нервової системи або мінімальних мозкових дисфункцій, тобто у цьому випадку необхідна консультація невропатолога).

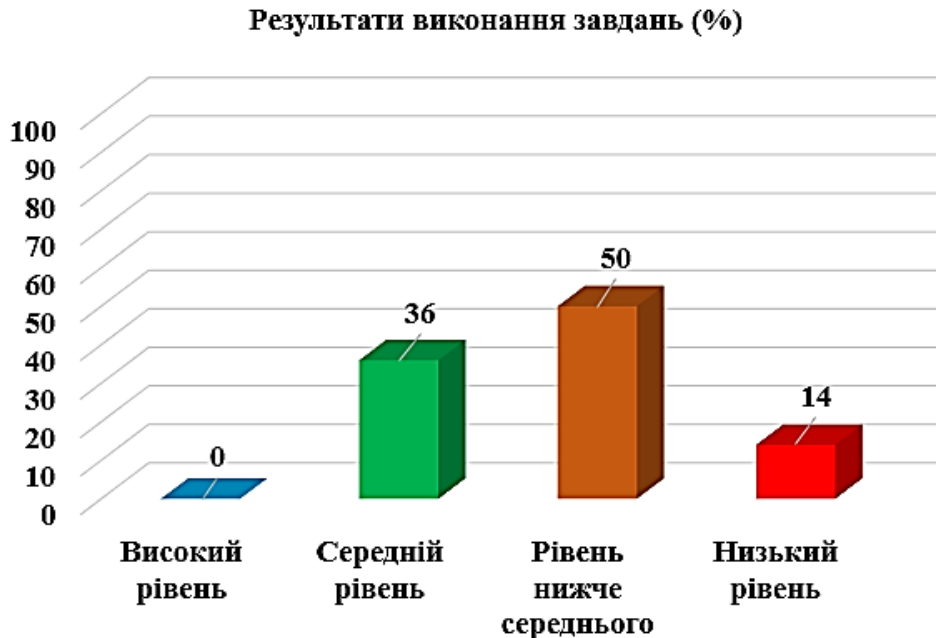
Діти, які при наступних спробах відтворювали меншу кількість слів (6 осіб – 43 %), що свідчить про швидку втому (спочатку вони запам'ятовують майже всі слова із однієї-двох спроб, а надалі кількість слів різко скорочується) потребують ретельного планування їхнього режиму дня і поступово повільного збільшення тренувальних навантажень.

Діти з кількісним регресом відтворення (кожного наступного разу показують гірший результат), це свідчить, що проблеми пам'яті не було визначено. Кількість «зайвих» слів у 57 % осіб (до 4 слів у 4 дітей – 29 %, по 4 слова у 2 дітей – 14% і до 5-6 слів – у 2 дітей – 14 %), свідчить про вкрай малу неухважність.

Методика «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонт'євим)

Кількісний (рис. 2.2.4) та якісний аналіз результатів методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонт'євим) дав можливість розподілити дітей із ФФНМ на три рівні опосередкованого запам'ятовування: **високого рівня** розвитку даної характеристики діти не показали; **на середньому рівні** відтворення інформації виявилось 36 % (5 осіб): на цьому рівні діти підбирали картки вибірково, в середньому темпі; не завжди правильно пригадували слова при показі карток, а називають зображення на них; правильно відтворюють 4-5 слів із 15 та потребують допомоги дорослого для пояснення окремих зв'язків; **на рівні нижче середнього** виявилось 50 % (7 осіб): картки з зображеннями діти добирали повільно, рідко пригадували слова при показі карток, називали зображення на них, але не могли назвати раніше дібрані слова; процеси пам'яті (збереження і відтворення) порушені; **на низькому рівні**

знаходяться 14 % (2 особи) – ці діти підбирають картки до слів у дуже повільному темпі, відчувають вагомі труднощі у підборі карток до запропонованих слів; при показі карток не можуть пригадати слова; потребують вагової допомоги дорослого.

Рис. 2.2.4. Обстеження опосередкованого запам'ятовування (за О. Леонтьєвим) дітей основної групи та групи порівняння

Якісний аналіз виконання завдання щодо вивчення опосередкованого запам'ятовування (методика О. Леонтьєва) кожною дитиною приведено у додатку К.

Відмінності одержаних даних щодо безпосереднього запам'ятовування, на нашу думку, пов'язані з науково-технічним прогресом, розвитком мобільної, персональної техніки (мобільні телефони, комп'ютери, ноутбуки), а, отже, зниженням необхідності запам'ятовувати (і утримувати інформацію для роботи з нею) великі обсяги інформації сучасними людьми. Це підтверджує, що розвиток пам'яті зумовлений не тільки діяльністю, яку виконує дитина (у нашому експерименті – робота з картинками), і її особливостями, але також історичною і соціальною ситуаціями.

ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ вказує на наявність певних труднощів їх формування та розвитку; як зауважують науковці (Т. Волосовець, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Т. Філічева та інші), ця проблема є актуальною та вимагає розв'язання.

Для її вирішення нами було проведено діагностику стану зазначених процесів у дошкільників із ФФНМ (експериментальною базою виступив Лебединський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) «Калинка», у процесі первинної діагностики взяли участь 14 дітей передшкільного віку (6 дівчаток і 8 хлопчиків віком від 5,7 до 6,4 років).

Для вивчення уваги та пам'яті у обстежуваних ми використали класичні тестові методики вивчення довільної уваги та пам'яті дошкільників: методика П'єрона-Рузера – «Проставити значки» (вивчення концентрації уваги); методика Р. Немова – «Знайди і викресли» (вивчення продуктивності та стійкості уваги); методика О. Лурія – «Запам'ятовування 10 слів» (вивчення особливостей розвитку і запам'ятовування); методика О. Леонт'єва – «Опосередковане запам'ятовування» (вивчення логічного, опосередкованого запам'ятовування).

Проведене дослідження особливостей довільної уваги та пам'яті у дітей передшкільного віку з ФФНМ показало наступні результати.

Якісний аналіз виконання завдання Методика П'єрона-Рузера «Проставити значки» вказує на переважно середній та низький рівні розвитку концентрації та стійкості уваги у дітей із ФФНМ. Діти відчували часткові (64 % осіб) або вагомні (36 % осіб) труднощі щодо контролю та переключення уваги. Більшість потребувала постійної похвали педагога, внаслідок цього у них різко змінювалась інтенсивність уваги; частина дітей із середнім та низьким рівнями концентрації та стійкості уваги виконували завдання правильно, але дуже повільно.

Вивчення продуктивності та стійкості уваги (методика «Знайди і викресли» Р. Немова) виявило суперечливі показники у дітей із ФФНМ: високий

рівень продуктивності та стійкості уваги серед когорти обстежених дітей виявлено не було; на середньому рівні виявилось 79 % осіб, які мають показники середньої продуктивності довірливої уваги. У зоні низького рівня розвитку знаходяться 21 % осіб, які виявляли небажання працювати і потребували похвали, демонстрації зразка роботи; отже, вони потребують корекції продуктивності та стійкості довірливої уваги. За результатами проведеної методики «Знайди і викресли» Р. Немова ми можемо зазначити, що більшість дітей має середній рівень продуктивності та стійкості уваги.

Показників норми розвитку запам'ятовування (за методикою О. Лурія) досягло 57 % (8 осіб) – діти з першого разу запам'ятали від 4 до 7 слів включно. Після 5 повторів отримали наступні результати: 86 % (12 осіб) покращили результати, 7 % (1 особа) не відтворила жодного слова і 7 % (1 особа) відтворила 2 слова. При наступних спробах 43 % (6 осіб) відтворювали меншу кількість слів, що засвідчило про швидку втому та їхню потребу в чіткому режимі дня і поступових навантаженнях. Діти з кількісним регресом при повторних відтвореннях щоразу показували погіршення результату.

Аналіз результатів методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонт'євим) дав можливість розподілити дітей із ФФНМ на три рівні опосередкованого запам'ятовування: на середньому рівні відтворення інформації виявилось 36 % (5 осіб); на рівні нижче середнього виявилось 50 % (7 осіб); на низькому рівні знаходяться 14 % (2 особи). Тому, можемо стверджувати, що процеси збереження і відтворення запам'ятовування у таких дітей порушені.

Проведене вивчення довірливої уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ за допомогою вищезгаданого тестового інструментарію підтвердило думку науковців про наявність труднощів формування та розвитку зазначених пізнавальних процесів, що означає актуальність даної проблеми та нагальну необхідність її вирішення.

РОЗДІЛ III
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ПСИХОКОРЕКЦІЇ
НЕДОСТАТНОСТІ РІВНЯ ДОВІЛЬНОЇ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ
ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ
ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ

3.1. Обґрунтування програми психокорекції недостатності рівня довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення

Фонетико-фонематичний недорозвиток накладає відбиток на формування пізнавальних процесів, зокрема, пам'яті та уваги дітей з мовленнєвою патологією. Корекційна робота з подолання мовленнєвих порушень вимагає від дитини активності на заняттях, точного виконання дій, завдань, розумової діяльності, що протікає швидше і ефективніше при розвиненій увазі та пам'яті.

Пам'ять та увага є важливими пізнавальними процесами, що необхідно розвивати і покращувати, і для цього є чимало методів та прийомів. Тож, метою формуючого експерименту став пошук оптимального поєднання методів, прийомів та засобів, що сприяють розвитку пам'яті й довільної уваги дітей передшкільного віку з ФФНМ.

Відповідно до прийнятої гіпотези, ми припустили, що розвинути пам'ять та увагу дітей передшкільного віку з ФФНМ можна за допомогою мнемотехніки.

У науці існує протиріччя, пов'язане з тим, що окремі науковці (Л. Виготський, С. Рубінштейн та інші) вважали мнемотехніку не ефективною для розвитку дитини, тому й не доцільною щодо використання її у навчально-виховному процесі. Проте, сучасні дослідники М. Зіганов, В. Козаренко, О. Колеченко, А. Лачина, В. Мухіна, О. Сафронова, Г. Урунтаєва, Н. Фурсіна, Н. Хрущова, Г. Чепурний та інші дослідники стверджують зворотнє. Сучасна педагогіка активно вводить такі психологічні методи, прийоми, технології в освітній процес.

Як вказують науковці В. Мухіна, Г. Урунтаєва, в передшкільному віці стрімко розвивається пам'ять дитини. І для збагачення цього розвитку необхідно застосовувати різні мнемотехнічні прийоми [65, 46]. Так, П. Блонський, Р. Немов припускали, що такий засіб, як мнемотехніка, є найбільш ефективним, адже він спрямований на стимуляцію і оптимізацію процесів пам'яті.

На сучасному етапі питання застосування мнемотехніки розглядають М. Зіганов і В. Козаренко, Г. Чепурний; науковці надають рекомендації щодо використання мнемотехніки в розвитку пам'яті людини [29, с.19].

Також Л. Черемошкіна зазначає, що мнемотехніка забезпечує більш легке і ефективно запам'ятовування, збереження і відтворення інформації у старших дошкільників, завдяки використанню доступних прийомів асоціації, класифікації та групування [72].

Адже, мнемотехніка, використовуючи природні механізми пам'яті та уваги, дозволяє повністю контролювати процеси запам'ятовування, збереження і пригадування інформації; вона дозволяє здійснювати ефективну психокорекцію процесів пам'яті, уваги, мовлення, мислення та загалом гармонійно впливає на формування особистості, емоційну сферу та поведінку дитини.

Мета навчання з використанням прийомів мнемотехніки – розвиток пам'яті дітей через систему роботи з використанням різних прийомів мнемотехніки [29, с.17].

Мнемотехнічні прийоми запам'ятовування – це такі спеціальні прийоми, що покликані полегшити процес запам'ятовування. Мнемонічне запам'ятовування складається з чотирьох етапів:

- кодування в образи;
- запам'ятовування (з'єднання двох образів);
- запам'ятовування послідовності;
- закріплення в пам'яті [29, с. 21].

Мнемотехнічні прийоми сприяють ефективнішому запам'ятовуванню інформації для дітей саме у передшкільному віці, адже, у цьому віковому періоді у них переважає наочно-образна пам'ять і запам'ятовування має мимовільний

характер. Оскільки, при роботі з прийомами мнемотехніки людина в своїй уяві з'єднує кілька зорових образів, а її мозок фіксує цей взаємозв'язок, – в подальшому при пригадуванні образів цих асоціацій мозок швидше відтворює всі раніше поєднані образи.

Дана техніка запам'ятовування є не складною у застосуванні, адже, вона не потребує специфічних умов її використання і може бути легко адаптована до будь-якого (педагогічного чи психологічного) видів впливу.

Підсумовуючи переваги мнемотехнічного впливу і для психолого-педагогічного процесу в цілому, і для психокорекційної роботи з дітьми передшкільного віку, можна зазначити такі її особливості, як:

- оптимізація взаємозв'язку психолога та логопеда;
- гармонійний розвиток індивідуальних особливостей кожної дитини (людини, загалом);
- оптимально інтегрується в класичні та інноваційні методичні підходи корекції мовленнєвих порушень, забезпечуючи при цьому їх логічне завершення;
- ця технологія може бути спрямована на корекційні заходи щодо роботи з кожною зі складових усного мовлення дитини;
- комплексний характер впливу, як на мовленнєву сфери дитини (людини), так і на вищі психічні функції (пам'яті, уваги, мислення);
- розвиток самостійності, посидючості та візуального сприймання плану власних дій дитини під керівництвом дорослих;
- розвиток пізнавальної активності (допитливість, спостережливість), мисленнєвих умінь (вміння порівнювати, виділяти істотні ознаки, за допомогою графічної аналогії розуміти і розповідати знайомі казки, вірші за мнемотаблицею та колажем) та виховання відповідальності дітей.

У процесі психокорекції для осіб із мовленнєвими порушеннями мнемотехніка є, як особливим методом пізнання, так і специфічним способом сприйняття, осмислення і аналізу нової інформації про оточуючий світ.

Мнемотехніка спрямована на розвиток та корекцію словесної пам'яті: при цьому діти вчаться «читати» малюнки. Для такого процесу «читання»

(сприймання специфічно запропонованої інформації) використовують таку дидактичну наочність: малюнки, мнемотаблиці, схематичні зображення, схеми-моделі, символи. Ці мнемо-засоби ефективно розвивають пам'ять, увагу, мислення, складові усного мовлення, зокрема, сприяють його чіткості, зв'язності, логічності та послідовності.

Мнемотехніка розвиває асоціативне мислення, зорову і слухову пам'ять та увагу, уяву, зв'язне монологічне та діалогічне мовлення, адже, практичний досвід та його теоретичні узагальнення підтверджують високу ефективність саме наочних моделей, які є особливою формою виділення і позначення відношень, які можуть опанувати діти [38, с. 49].

Отже, аналіз наукових психолого-педагогічних джерел підтвердив наше припущення про доречне використання мнемотехніки для покращення ефективності роботи щодо психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення [11, 29, 69, 71].

Додатково, у процесі первинної діагностики довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ за допомогою класичних тестових методик, нами було підтверджено існування труднощів формування та розвитку зазначених пізнавальних процесів. За відсутності психокорекційного впливу у дошкільному періоді, у подальшому це може спричинити негативний вплив на формування особистості молодшого школяра, сприяти виникненню труднощів міжособистісного спілкування та адаптації до шкільного навчання, неуспішності у навчальній діяльності, що означає актуальність даної проблеми у дітей передшкільного віку з ФФНМ та нагальну необхідність її вирішення.

Для розв'язання означеної проблеми нами було розроблено та впроваджено експериментальну програму психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобами мнемотехніки, що була впроваджена протягом трьох етапів:

1. **Підготовчий етап** – теоретичне обґрунтування програми психокорекції та її структурно-змістове наповнення згідно особливості розвитку процесів пам'яті та уваги дітей означеної категорії.

2. **Основний етап** – впровадження експериментальної програми психокорекції недостатності рівня довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобами мнемотехніки.

3. **Заключний етап** – визначення ефективності експериментальної психокорекційної програми (кількісна обробка результатів дослідження та якісна інтерпретація отриманих даних і формулювання висновків).

Експериментальна психокорекційна програма тривала з 06 січня 2020 року по 03 березня 2020 року, нами було задіяно 14 осіб старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення психокорекційні заняття проходили на базі Лебединського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Калинка» Лебединської міської ради Сумської області у логопедичній «Ромашка».

Для дітей основної групи (7 осіб) на базі ДНЗ (ясла – садок) «Калинка» м. Лебедин щотижня проводилося по два психокорекційних заняття. Діти з групи порівняння (7 осіб) відвідували психолога закладу й працювали за традиційною програмою (річним планом спеціаліста) цього ж закладу дошкільної освіти.

Об'єм експериментальної психокорекційної програми. Час реалізації – 8 тижнів. Частота занять – 2 заняття у тиждень. Всього занять було проведено 16 занять тривалістю 30 хвилин. Форма роботи: групова.

Мета експериментальної психокорекційної програми: психологічна корекція недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобами мнемотехніки.

Завдання експериментальної психокорекційної програми:

- знизити рівень емоційної напруги;
- розвивати мовлення і комунікативні вміння;
- розвивати пам'ять (зорову, слухову, словесну), довільну увагу, сприймання, мислення, уяву;

- автоматизація звуків шляхом заучування віршів за допомогою прийомів мнемотехніки;
- сприяти розвитку граматичної будови мовлення, збагаченню словникового запасу;
- розвивати просторове орієнтування, координацію рухів;
- стимулювати мотивацію до навчання;
- виховувати морально-естетичні почуття.

Провідними принципами програми виступають:

- принцип гуманності – передбачає віру спеціаліста у можливості дитини, розкриття особливостей її природи; повагу до її особистості;
- принцип єдності корекції та розвитку – рішення про необхідність корекційної допомоги приймається на основі психолого-педагогічного аналізу розвитку дітей;
- принцип індивідуального і диференційованого підходу – застосування індивідуального підходу у межах вікового розвитку дошкільників;
- діяльнісний принцип – забезпечує вибір засобів, шляхів і способів досягнення поставленої мети;
- принцип демократизації – дотримання рівності прав під час спілкування дитини і дорослого;
- принцип ґрунтовності – осмислене засвоєння знань, використання їх на практиці; здійснювати установку на запам'ятовування знань;
- принцип наочності – використання карток, листівок, колажів із символічними малюнками для запам'ятовування;
- принцип доступності – переробка складної інформації в форму, доступну дітям, творчий підхід до подачі матеріалу, врахування інтересів дитячої аудиторії;
- принцип свідомості, активності та самостійності та принцип емоційності – опора на безпосередні дитячі враження, життєвий досвід і емоційні асоціації, використання ігрових ситуацій, сюрпризних моментів із метою активізації творчих здібностей дітей;

- принцип систематичності і послідовності – побудова програмного матеріалу в міру ускладнення від простого до складного.

**Мнемотехнічні методи та прийоми що були використані нами
у процесі психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті
дітей передшкільного віку з ФФНМ.**

Мнемотехнічні методи та прийоми [71]:

1. зв'язування (прийоми: сюжет, римізація, послідовні асоціації);
2. перетворення (прийоми: аналогія, піктограми);
3. порядкова система (прийоми: інтер'єр);
4. підсилення (прийоми: небилиця, візуалізація);
5. збереження (прийоми: раціональне повторення, практичне застосування).

Метод «ЗВ'ЯЗУВАННЯ» реалізовано нами шляхом використання прийомів «Сюжет» та «Римізація».

«Сюжет» – це прийом використання оповідань, казок, притч, історій тощо.

«Римізація» (грец. *rhythmos* – складність) – це прийом використання римованих (співзвучних) віршів, пісень, лічилок тощо.

«Послідовні асоціації» – це прийом під час якого між інформаційними одиницями, що мають чіткий порядок, створюються послідовні асоціативні зв'язки.

Метод «ПЕРЕТВОРЕННЯ» нами впроваджено за допомогою прийомів «Аналогія», «Піктограми».

«Аналогія» (грец. *analogia* – відповідність, подібність) – це прийом запам'ятовування через виявлення спільних ознак, властивостей, якостей між інформаційними елементами (знаходження спільного за формою, кольором, розміром, темою, рухом, смаком, запахом, звуком, римою, тактильними ознаками тощо).

«Піктограми» (лат. *pictus* – малювати) – це прийом запам'ятовування абстрактної образної інформації за допомогою її спрощеного схематичного зображення малюнками (образні піктограми), буквами (буквені піктограми), цифрами (цифрові піктограми).

Метод «ПОРЯДКОВА СИСТЕМА» було впроваджено на практиці завдяки прийому «Інтер'єр».

«Інтер'єр» (від лат. interior – ближчий до середини) – це прийом, при якому порядкова система формується предметами інтер'єру, що розташовані у знайомій послідовності. (Автором прийому вважають М. Цицерона).

Метод «ПІДСИЛЕННЯ» застосовано за допомогою прийомів «Небилиця», «Візуалізація».

«Небилиця» – це прийом для запам'ятовування об'єктів та асоціативних зв'язків, при якому створюються вигадані образи і сюжети.

«Візуалізація» (від лат. visualis – зоровий) – це прийом при якому для запам'ятовування уявляють фізичний вплив подій, явищ чи об'єктів на відчуття (зір, слух, нюх, дотик, термочутливість, рівновага, орієнтування, кінестезія) для надання відчуття реальності події.

Метод «ЗБЕРЕЖЕННЯ» у процесі психокорекції представлено нами за допомогою прийомів «Раціональне повторення» та «Практичне застосування».

«Раціональне повторення» (лат. rationalis – розумний) – прийом використання певного режиму, способу та форми повторення інформації.

«Практичне застосування» (від грец. praktikos – діяльний, активний) – це застосування засвоєної інформації на практиці (наприклад, у процесі репродуктивної або продуктивної діяльності дітей) за допомогою ігрових методик, практичних навичок, що сприяють довготривалому збереженню інформації.

Процес психокорекції недостатності рівня довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ засобами мнемотехніки (вищевказані мнемотехнічні методи та прийоми) здійснювався нами у вигляді системи занять, що включали в себе пізнавально-інтелектуальні ігри та вправи, спрямовані на розвиток пам'яті та довільної уваги. Всі завдання до занять були підібрані з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Структура заняття: ритуал привітання, основна частина, рефлексія (зворотній зв'язок).

Теми занять експериментальної психокорекційної програми: «Давайте познайомимось», «Іграшки», «Посуд», «Їжа», «Зимонька-Зима», «Стежками казок», «Зимуючі птахи», «Новий рік», «Одяг», «Професії», «Дикі тварини», «Домашні тварини», «Транспорт», «Меблі», «Весна», «8 Березня – свято мам і бабусь».

Передбачуваний результат. По завершенні психокорекційної роботи показники стану сформованості довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ основної групи мають зрости й бути вищими порівняно з дітьми групи порівняння.

Нижче подаємо план проведення психокорекційних занять експериментальної психокорекційної програми з корекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобами мнемотехніки (табл. 3.1.1.).

Таблиця 3.1.1.

**План експериментальної програми психокорекції
недостатності рівня довільної уваги та пам'яті
дітей передшкільного віку з ФФНМ засобами мнемотехніки**

<i>№</i>	<i>Тема</i>	<i>Мета</i>	<i>Хід заняття</i>
1.	«Давайте познайоми мося!»	Налаштування психоемоційного контакту. Знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, створити довірливі відносини, зацікавити та мотивувати дитину до занять. Сприяти розвитку переключення уваги, пам'яті.	1. Привітання «Познайом із сусідом справа» (І. Румянцева) [10] – 3 хв. 2. Вправа «Розкажи про себе за мнемотаблицею» (О. Круглова) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [52] – 5 хв. 3. Корекційна гра «Дзеркало» (О. Шиян) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [35] – 10 хв. 4. Вправа на вивчення скоромовки «Подивіться на Іринку...» за мнемотаблицею (О. Коза) (<i>метод зв'язування, прийом римізація</i>) [33] – 10 хв. 5. Рефлексія – 2 хв.

Продовження таблиці 3.1.1

2.	«Іграшки»	Формувати вміння підбирати до іграшки мнемоквадрати з описом зовнішнього вигляду, розвивати та збільшувати обсяг пам'яті та уваги, активізувати мовлення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Привітання «Передай посмішку». (І. Румянцева) [10]– 2 хв. 2. Вправа «Опиши предмет» (за мнемотаблицею) (І. Рослякова, О. Круглова) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [56, 52]. - 5 хв. 3. Корекційна гра «Порівняй предмети» (О. Шиян) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [35] – 13 хв. 4. Розповідь казки «Колобок» за колажем (І. Якушенкова) [34] (<i>метод зв'язування, прийом – послідовні асоціації, мнемоколаж</i>) – 9 хв. 5. Рефлексія– 1 хв.
3.	«Посуд»	Формувати вміння об'єднувати і називати предмети за характерними ознаками за допомогою мнемоквадратів; розвивати зорову пам'ять, мислення, зв'язне мовлення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Привітання «Я радий тебе бачити!» (І. Румянцева) [10] – 2 хв. 2. Гра «Назви те, що покажу» (І. Рослякова) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [56] - 10 хв 3. Гра «Чарівний мішечок» (І. Рослякова) (<i>метод перетворення, прийом тактильна аналогія</i>) [56] – 10 хв. 4. Вправа «Розкажи про посуд» (опис за мнемотаблицею) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) (О. Круглова) [52] – 7 хв. 5. Рефлексія – 1 хв.
4.	«Їжа»	Формувати вміння об'єднувати предмети за ознаками, вчити складати описову розповідь за мнемотаблицею; розвивати пам'ять, довільну увагу, уяву, зв'язне мовлення дітей.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Привітання – 1хв. 2. Гра «Відшукай і назви» (Л. Потурай) (<i>метод перетворення, прийом буквені піктограми</i>) [51] – 10 хв. 3. Вправа «Розкажи про їжу» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [52] – 8 хв.

			4. Гра «Лото» (І. Рослякова) (<i>метод збереження, прийом - практичне застосування</i>) [56] – 10 хв. 5. Рефлексія – 1 хв.
5.	«Зимонька -Зима»	Конспект заняття подано нижче	
6.	«Стежка ми казок»	Конспект заняття подано нижче	
7.	«Зимуючі птахи»	Вчити дітей зв'язувати надані картинки між собою, вчити складати розповідь за мнемотаблицею та мнемоколажем; розвивати зв'язне мовлення, слухову довільну увагу, зорове сприйняття, спритність, зорову та довготривалу пам'ять, наочно-образне і словесно-логічне мислення.	1. «Привітання Каркуші». (І. Румянцева) [10] – 2 хв. 2. Вправа «Розкажи про птахів» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (<i>метод перетворення, прийом аналогія</i>) [52] – 5 хв. 3. Виготовлення колажу «Зимуючі птахи» та розповідь за ним (Н. Тіханкіна) [47] (<i>метод зв'язування, прийом – послідовні асоціації, мнемоколаж</i>) – 15 хв. 4. Гра «Нісенітниця» (І. Дворовенко) [20] (<i>метод підсилення прийом небиліця</i>) – 7 хв. 5. Рефлексія – 1 хв.
8.	«Новий рік»	Формувати вміння описувати характерні ознаки предмета за мнемотаблицею або по мнемодоріжкою, розвивати довільну увагу, мислення, зв'язне мовлення, тренувати довготривалу пам'ять,	1. Привітання «Я радий тебе бачити!» (І. Румянцева) [10] – 1 хв. 2. Складання розповідей про зиму за мнемодоріжками (О. Стадніченко) (<i>метод зв'язування, прийом сюжет</i>) [59] – 7 хв. 3. 1. Вправа «Розповідь за мнемоколажем «Зима» (В.Волошина) (<i>метод зв'язування, прийом – послідовні асоціації, мнемоколаж</i>) [13] – 10 хв. 4. Вправа «Склади мнемотаблицю до вірша «Ялинка» М. Ницевої (Г. Забурмеха) (<i>метод перетворення, прийом піктограма</i>) [27] – 9 хв. 5. Рефлексія – 1 хв.

9.	«Одяг»	Формування вміння правильно називати предмет і його ознаку, відмінність в кольорі і розмірі за мнемотаблицею; закріплювати знання про цифри; розвивати у дітей зорову пам'ять, довільну увагу, мислення, уяву.	<p>1. Привітання «Комплімент» (І. Румянцева) [10] – 1 хв.</p> <p>2. Вправа «Розкажи про одяг» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (метод перетворення, прийом аналогія) [52] – 9 хв.</p> <p>3. Гра «Що змінилося?» (І. Рослякова) [56] – 7 хв.</p> <p>4. Гра «Чарівні цифри» (Г. Забурмеха, Л. Потурай) (метод перетворення, прийом цифрові піктограми) [27,51] – 12 хв.</p> <p>5. Рефлексія – 1 хв.</p>
10.	«Професії»	Розвивати вміння дітей переключати увагу, тренувати опосередковану довільну увагу дитини; розвивати довільну увагу, уяву, фантазію за допомогою нюхових асоціацій.	<p>1. Привітання «Доброго побажання» (І. Румянцева) [10] – 1 хв.</p> <p>2. Вправа «Розкажи про професію» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (метод перетворення, прийом аналогія) [52] – 8 хв.</p> <p>3. Гра «Вередливий носик» (Л. Потурай) (метод перетворення, прийом аналогії за запахом) [51] – 13 хв.</p> <p>4. Вправа «Вивчення скоромовки за допомогою піктограм» (Т. Парнивода) (метод перетворення, прийом піктограм) [57] – 7 хв.</p> <p>5. Рефлексія – 1 хв.</p>
11.	«Дикі тварини»	Вчити складати речення та розповідь за мнемотаблицями; співвідносити тварин і предмети графічної схеми; збагачувати активний словник, розвивати пам'ять, увагу, зв'язне мовлення	<p>1. Привітання «Ласкаве ім'я» (І. Румянцева) [10] – 1 хв.</p> <p>2. Вправа «Опиши тварину» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова, І. Рослякова) (метод перетворення, прийом аналогія) [56, 52] – 7 хв.</p> <p>3. Дидактична гра «Виклади казку» (Т. Сепік) [58] (метод зв'язування, прийом сюжет) – 10 хв.</p> <p>4. Вправа «Перекодує малюнки у цифри» (Т. Парнивода) (метод перетворення, прийом цифрові піктограми) [57] – 11 хв.</p> <p>5. Рефлексія – 1 хв.</p>

12.	«Домашні тварини»	Всебічно розвивати дітей, забезпечити якісне та цікаве проведення часу, розвивати уяву, довільну увагу, образне мислення, мовлення, пам'ять, збагачувати активний словник.	<p>1. Привітання «Доброго побажання» (І.Румянцева) [10] – 2 хв.</p> <p>2. Вправа «Придумай історію за мнемоквадратами» (Т. Парнивода) (метод зв'язування, прийом послідовних асоціацій, метод підсилення, прийом неблицця) [57]. – 14 хв.</p> <p>3. Вправа «Знайди заховану букву» (Т. Парнивода) (метод перетворення, прийом буквені піктограми) [57] – 13 хв.</p> <p>1. Рефлексія – 1 хв.</p>
13.	«Транспорт»	Формувати вміння знаходити однакові мнемоквадрати, вчити співвідносити тактильні відчуття з характерними ознаками казкового героя (або його моральними якостями). Розвивати довільну увагу, асоціативне мислення, пам'ять.	<p>1. Привітання «Вітайтеся один з одним». (І. Румянцева) [10] – 2 хв.</p> <p>2. Вправа «Розкажи про транспорт» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (метод перетворення, прийом аналогія) [52] – 12 хв.</p> <p>3. Дидактична гра «Впізнай казкового героя» (Т. Вдовиця) (метод перетворення, прийом тактильної аналогії.) [64] – 11 хв.</p> <p>4. Гра «Угадай, що намальовано». (І. Рослякова) (метод збереження, прийом практичне застосування) [56] – 12 хв.</p> <p>5. Рефлексія – 1 хв.</p>
14.	«Меблі»	Вчити дітей використовувати мнемічний прийом «повторення», розвивати увагу, уяву, пам'ять, мислення, винахідливість, вміння вгадувати предмет, зображений на мнемокартинках за його характерними ознаками, виховувати витримку. Формувати оцінно-контрольні вміння.	<p>6. Привітання «Способи вітань» (І. Румянцева) [10] – 1 хв.</p> <p>7. Вправа «Розкажи про меблі» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (метод перетворення, прийом аналогія) [52] – 5 хв.</p> <p>8. Гра «Цифри-непосидюхи». (А. Проніна) (метод порядкова система, прийом інтер'єр) [53] – 10 хв.</p> <p>9. Дидактична гра «З яких казок?» (Т. Вдовиця) (метод збереження, прийом практичне застосування) [64] – 13 хв.</p> <p>10. Рефлексія – 1 хв.</p>

15.	«Весна»	Закріплювати знання дітей про пори року, їх характерні ознаки; розвивати пам'ять, обсяг та стійкість уваги, зв'язне мовлення, спостережливість, винахідливість, витримку.	<p>1. Привітання «Квітка» (І. Румянцева) [10] – 2 хв.</p> <p>2. Вправа «Розкажи про пору року» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) (метод перетворення, прийом аналогія) [52] – 7 хв.</p> <p>3. Гра «Коли це буває?» (І. Рослякова) (метод збереження, прийом практичне застосування) [56] – 10 хв.</p> <p>4. Вивчення вірша «Тане сніг, тане лід» Т. Волгіної за мнемотаблицею (О. Ампілогова) (метод зв'язування, прийом римізація) [1] – 10 хв.</p> <p>5. Рефлексія – 1 хв.</p>
16.	«8 Березня – свято мам і бабусь»	Формувати позитивне ставлення до однолітків, підвищувати впевненість у собі, спонукати до взаємодії з однолітками.	<p>1. Привітання «Назви квіткою». (І. Румянцева) [10] – 2 хв.</p> <p>2. Гра «З'єднай предмети» (Т. Парнивода) (метод перетворення, прийом аналогії) [57] – 7 хв.</p> <p>3. «Мемо-гра» (І. Рослякова) (метод збереження, прийом практичне застосування) [56] – 11 хв.</p> <p>4. Вивчення вірша Г. Бойко «Для мами» за мнемотаблицею (О. Коза) (метод зв'язування, прийом римізація) [32] – 9 хв.</p> <p>5. Рефлексія – 1 хв.</p>

**Далі наводимо приклад скорочених робочих конспектів
двох психокорекційних занять із використанням
окремих прийомів мнемотехніки**

Конспект заняття №5

Тема: «Зимонька-зима»

Мета: розвиток пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, уяви) дітей передшкільного віку на етапі підготовки до школи засобами мнемотехніки.

Завдання:

1. Сприяти розвитку уваги, пам'яті, мислення, зв'язного мовлення, уяви, творчих здібностей, дрібної моторики, згуртованості.
2. Розвивати пізнавальну активність старших дошкільників.
3. Формувати у дітей навички самоконтролю, виховувати позитивне ставлення один до одного та до занять з психології.

Обладнання: малюнки на тему «Пори року», мнемотаблиця «Розкажи про пору року» (Додаток М), мнемотаблиця до вірша «Білий кіт» В. Бондаренко з мнемоквадратами.

Хід заняття

I. Вступна частина

Привітання «Плутанина імен» (І. Румянцева) [10]- 1 хв.

Мета: створити позитивний емоційний фон, розвивати увагу, пам'ять, формувати навички саморегуляції поведінки, контролю емоцій.

Хід вітання:

Психолог називає прізвища та імена дітей групи, навмисно іноді плутаючи їх. Якщо прізвище та ім'я названі правильно - діти плещуть у долоні, а якщо ні - тупотять ногами.

II. Основний етап

Бесіда – 1 хв.

– Я зараз прочитаю вірш, а ви уважно послухайте і скажіть – про яку пору року в ньому говориться?

Білий кіт (В. Бондаренко)

Котик вибіг за ворота,

А на вулиці — зима!

Білий сніг і білий котик –

І kota немов нема!

Лиш на кінчику хвоста

Видно плямку у ката.

- Яка пора року згадується у вірші?

- Так, діти, це зима!

- Назвіть, будь-ласка, зимові місяці (відповіді дітей).

- Давайте повторимо всі разом назви зимових місяців – грудень, січень, лютий.

- А хто у віршику був схожий на сніг? (Котик)

- Сьогодні до нас завітав у гості котик і приніс із собою чарівну скриньку з іграми. Дітки, хочете пограти разом із котиком? (відповіді дітей)

1. Гра «Коли це буває» (О. Круглова) [52] – 7 хв.

Мета: закріплювати знання дітей про пори року, їх характерні ознаки; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу, винахідливість, витримку.

Метод перетворення, прийом аналогія; метод підсилення, прийом візуалізації.

Хід гри:

Психолог роздає дітям картинки «Пори року» і просить не показувати один одному. Потім обертає стрілку. На кого вона покаже, той і розповідає про свою пору року за мнемотаблицею «Розкажи про пору року» (Круглова О.Г.), а інша дитина, закривши очі, за описом уявляє пору року і називає її [52] (Додаток М).

- Яке наступне завдання приготував для нас котик? Заглянемо у скриньку.

2. Вправа «Слуховий диктант» (Л. Потурай, Т. Пішеходько) [14]– 10 хв.

Мета: розвивати асоціативне мислення, довільну увагу, зорову та слухову пам'ять.

Матеріал: білий папір, олівець або маркер.

Метод перетворення, прийом піктограм.

Хід:

- Сьогодні ми вчитимемося малювати піктограми або прості малюнки до слів, які треба запам'ятати.

Слова диктанту: зима, будинок, річка, сміх, школа, мама, квіти, чашка, дитина, вікно, пальто, яблуко.

(Психолог називає слова, а діти собі схематично на листочках замальовують картинки до цих слів. Після закінчення диктанту учні повинні відтворити текст диктанту, спираючись на свої схематичні малюнки. З цих слів психолог пропонує дітям придумати розповідь і записати її, використовуючи символи.)

– Дітки, а зараз котик пропонує нам пограти та вивчити віршик про нього.

3. Дидактична гра «Виправ помилки художника» (Г. Забурмеха) [27] – 10 хв.

Мета: вивчити вірш В. Бондаренко «Білий кіт» за мнемотаблицею, розвивати довільну увагу, асоціативну та словесно-логічну пам'ять, мислення, зв'язне мовлення.

Метод зв'язування,, прийом римізація.

Хід гри:

(На дошці знаходиться мнемотаблиця до вірша «Білий кіт» В. Бондаренко (Додаток П).

1. Виразне читання вірша педагогом.
2. Повторне читання вірша педагогом з опорою на мнемотаблицю.
3. Запитання за змістом вірша.
  - Що побачив на вулиці котик?
  - Чому майже не видно було котика на вулиці?
  - А як можна було його побачити на снігу?
4. Пояснення значення незрозумілих слів.
5. Читання педагогом кожного рядка і повторення його дитиною з опорою на мнемотаблицю.
6. Розповідь дітьми вірша напам'ять з опорою на мнемотаблицю.

Діти за допомогою психолога та мнемотаблиці, що знаходиться на дошці, читають вірш. Потім закривають очі, а педагог ховає один мнемоквадрат. Діти розплющують очі та пригадують, чого не вистачає. Гра триває доки діти не запам'ятають вірш.

– Молодці, діти! Ви були дуже уважні і впоралися зі всіма завданнями. Розкажіть котику ще раз вірш «Білий кіт» В. Бондаренко. Котик хоче запам'ятати і розповісти його своїм друзям.

(Розповідь вірша «Білий кіт» В. Бондаренко за допомогою мнемотаблиці.)

III. Підведення підсумків. Рефлексія – 1 хв.

Мета: зняти емоційне напруження.

- Котику дуже сподобалося з вами грати!
- А чи сподобалося вам грати з котиком?
- В яку гру ви хотіли б ще пограти?

Ось скінчилась наша гра.
 Все, прощатись нам пора.
 Будемо завтра зустрічатись,
 В нові ігри будемо гратись.

Конспект заняття №6

Тема: «Стежками казок»

Мета: розвиток пам'яті, уваги, логічного мислення, дрібної моторики руки; виховання позитивного ставлення до себе, підвищення самооцінки дітей; формування вміння дітей класифікувати предмети; сприяння розвитку навичок спілкування з однолітками.

Обладнання: малюнки до завдань, тактильні дощечки, мнемотаблиці.

Хід заняття:

I. Вступна частина

Привітання «Доброго ранку!» (І. Румянцева) [10] – 1 хв.

Мета: розвивати у дітей розуміння себе та інших. Продовжувати знайомити з поняттям «настрій» і формами його прояву.

Хід вітання:

Діти разом промовляють: «Доброго ранку!» - тихо, звичайним голосом, голосно.
 Повторюють 2-3 рази.

II Основний етап

Читання вірша психологом, бесіда – 1 хв.

Сонце загляда в віконце

І сміються дітлахи.

Нам дарує книжку сонце,

Де живуть наші казки.

– Діти, а любите ви казки? (–Так!)

– У мене є чарівна книжка, в ній багато цікавих казок.

– Ой, погляньте, де ж наші казки поділися? (– Вони зникли!)

– Чому вони зникли? (– Бо ми казки майже не читаємо.)

– А як нам їх повернути? (–Треба скласти нові казки.)

– Так, щоб казки повернулись, нам треба придумати нові казки та виконати різні завдання із різними підказками.

1. Дидактична гра «Відгадай загадку» (А. Чумаченко) [45] – 5 хв.

Мета: учити дітей розуміти значення символів і за допомогою них відгадувати загадки; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, мислення, уяву.

Метод перетворення, прийом аналогії.

Хід гри:

- Діти, давайте розглянемо малюнки та відгадаємо загадку.

(Психолог пропонує дітям розглянути мнемотаблиці (Додаток II) та відгадати загадки. Діти розглядають мнемотаблиці та за допомогою малюнків відгадують загадки.)

1. Маленьке, сіреньке, а хвостик як шило. (Миша)

2. Іде в поле як дощечка, а йде з поля, як бочечка. (Корова).

2. Гра «Яка казка сховалася?» (І. Рослякова) [56] – 9 хв.

Мета: розвивати довільну увагу, образну пам'яті, формування вміння розповідати казку з опорою на мнемотаблицю та мнемоколаж.

Метод зв'язування, прийом сюжет.

Хід гри:

Варіант № 1. Дитина розглядає мнемоколаж (Додаток Н), називає головних героїв, згадує зміст казки, розповідає її.

Варіант № 2. Розрізати дві мнемотаблиці (Додаток Н) різних казок і змішати елементи. Запропонувати дітям зібрати мнемокартинки казок і розповісти будь-яку казку.

3. Вправа «Розповідь казки за тактильними дощечками»
(С. Кравченко) [37] - **13 хв.**

Мета: розвивати увагу, асоціативну, тактильну, словесно-логічну пам'ять, мислення, зв'язне мовлення.

Метод перетворення, прийом тактильної аналогії.

– Перед вами тактильні дощечки, викладіть, будь ласка від найгладшої до найколючішої.

– Покажіть саму м'якеньку дощечку, що вона нагадує?

– Яка дощечка нагадує котика? Подушечку? Доріжку? Їжачка?

– Покажіть злу дощечку. Сумну. Найдобрішу дощечку. Що нагадує?

– Зараз ви послухаєте уважно казочку, та викладете послідовно відповідні дощечки.

Жила собі кішечка пухнаста і м'якенька, наче подушечка. Лапки у неї були ніжні. Кігтики довгі і гострі. Бігла вона по хвилястій доріжці, через колючі кущики. І забруднила м'якеньку шубку і заплакала. Закапали слізки на доріжку.

Виглянуло сонечко, і кішечка зраділа.

– Сподобалась вам казочка? Хто хоче розповісти казочку? (Діти повторюють казочку, дивлячись на послідовно викладені тактильні дощечки).

III. Підведення підсумків. Рефлексія – 1 хв.

Мета: зняти емоційне напруження.

Ну ось, скінчилась наша гра.

Сподобалось вам, дітвора?

Як ще раз схочете пограти,

Ми раді будем вас вітати!

За результатами проведених психокорекційних занять із використанням прийомів мнемотехніки для виправлення недостатності довільної уваги та пам'яті у дітей із ФФНМ можна висловити стислі узагальнення: діти основної групи активніше працювали на заняттях, охочіше намагалися повторювати за педагогом текст, а також самостійно складати і вимовляти речення, короткі казки та оповідання, вчити скоромовки, вірші, складати розповіді-описи, які через певні терміни часу (за мінімальної допомоги педагога або без опори на допомогу) вони успішно відтворювали. Особливо дітям подобалось підбирати та замальовувати символи, замінюючи ними слова.

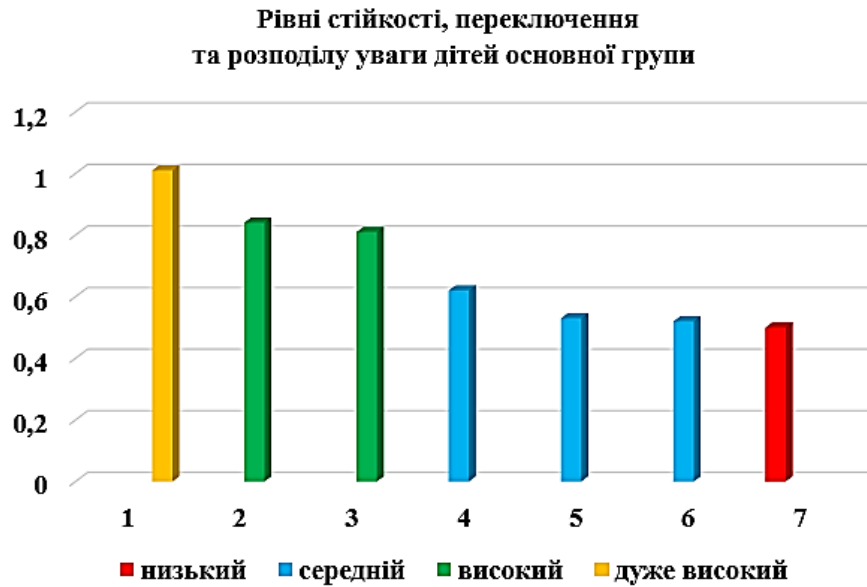
У дітей з ФФНМ основної групи покращилися такі характеристики довільної уваги, як: стійкість, переключення, розподіл, продуктивність.

Також ми спостерігали якісне покращення стану пам'яті, зокрема, процесу довільного запам'ятовування, сприйнятливості, стомлюваності дитини, обсягу і швидкості слухо-мовленнєвого запам'ятовування, збереження і подальшого відтворення. У дітей основної групи превалювало опосередковане запам'ятовування, завдяки вдосконаленню операцій групування, асоціацій, встановлення смислових зв'язків, аналогії тощо.

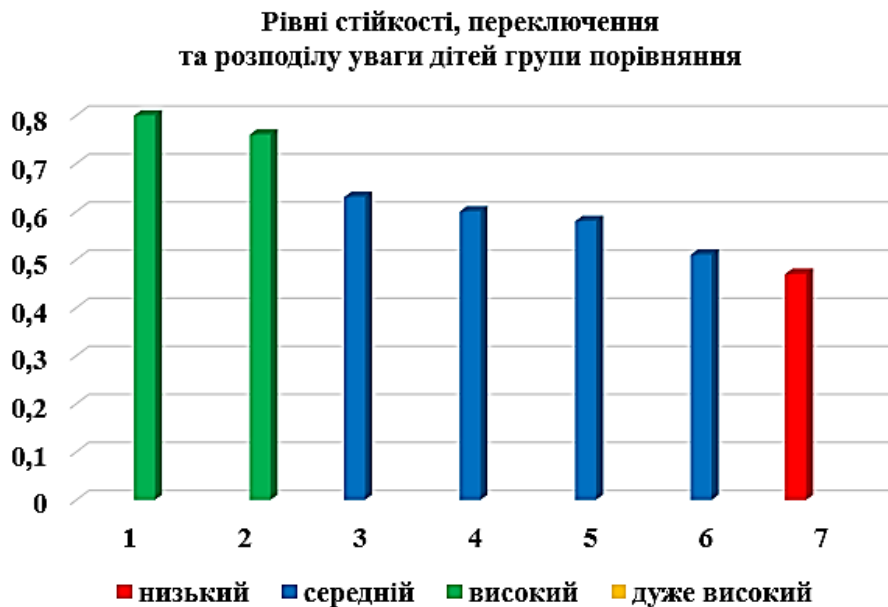
3.2. Аналіз результатів ефективності експериментальної психокорекційної програми

Для визначення ефективності розробленої та впровадженої програми психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ засобами мнемотехніки нами було проведене повторне вивчення особливостей довільної уваги та пам'яті у дітей даної категорії за допомогою тестового інструментарію (методика П'єрона-Рузера, методика Р. Немова, методика О. Лурія та методика О. Леонтьєва). У процесі повторної діагностики на базі Лебединського ДНЗ (ясла-садок) «Калинка» нами було обстежено дві групи дітей передшкільного віку – 7 осіб основної групи (ОГ) та 7 осіб групи порівняння (ГП).

Результати кількісного аналізу повторного вивчення стійкості, переключення та розподілу уваги дітей із ФФНМ основної групи та групи порівняння за методикою П'єрона-Рузера подано на рисунках 3.2.1 та 3.2.2 нижче.

Рис. 3.2.1. Результати повторного вивчення характеристик уваги за методикою П'єрона-Рузера

Рис. 3.2.2. Результати повторного вивчення характеристик уваги за методикою П'єрона-Рузера

Зокрема, після психокорекційної роботи відбулися позитивні кількісні зміни. Відбувся перехід у цій групі на дуже високий (14 % – 1 особа) та високий

(29 % – 2 особи) рівні; на середньому рівні виявилось 43 % – 3 особи і на низькому рівні залишилася лише 1 особа – 14 %.

Якісний аналіз показав наступне: труднощі щодо контролю та переключення уваги у дошкільників із ФФНМ вагомо зменшилися; діти дотримувалися ритму виконання завдання, виконували завдання вчасно, менше плутали позначки, чи фігури, які потрібно було відмічати, у процесі виконання завдання не пропускали фігури; допомогу педагога використовували рідше; показники характеристик довільної уваги значно покращилася.

У групі порівняння, після психокорекційної роботи також відмічено позитивні кількісні зміни, однак вони менші, ніж у дітей основної групи. У цій групі відбувся перехід на високий рівень (29 % – 2 особи); на середньому рівні виявилось 57 % – 4 особи і на низькому рівні залишилася теж 1 особа – 14 %.

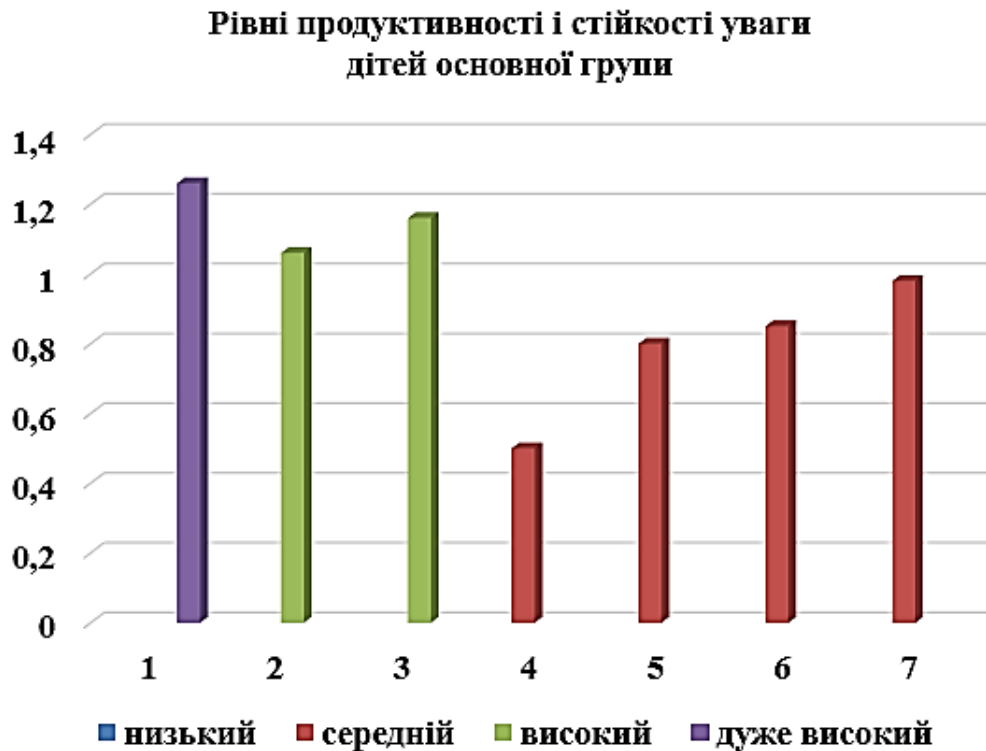
У групі порівняння якісні характеристики можна описати наступним чином: труднощі щодо контролю та переключення уваги у дошкільників із ФФНМ також зменшилися, однак, дотримуючись ритму та часу виконання завдання, діти все-таки плутали позначки або пропускали фігури; при цьому вони ефективніше використовували допомогу педагога; інтенсивність уваги теж покращилася.

Дані кількісного аналізу повторної діагностики продуктивності та стійкості уваги дітей із ФФНМ основної групи та групи порівняння за методикою Р. Немова подано нижче (рис. 3.2.3 та 3.2.4).

Позитивний кількісний зріст після психокорекції є наступним: відбувся перехід у основній групі на дуже високий (14 % – 1 особа) та високий (29 % – 2 особи) рівні; на середньому рівні виявилось 57 % – 4 особи. Дітей низького рівня не було виявлено.

Якісний аналіз вивчення продуктивності та стійкості уваги дітей із ФФНМ основної групи підтвердив ефективність запропонованих нами експериментальних завдань. Отримані показники у дітей даної групи покращилися: так, при виконанні завдання діти були зосереджені, старалися; діти виявляли активне бажання працювати і майже не потребували демонстрації

зразка роботи. За результатами експерименту можемо підсумувати, що у дітей переважає середній рівень розвитку характеристик уваги, також троє дітей основної групи виконували завдання на якісно високому та дуже високому рівні розвитку уваги, що відповідає віковій нормі.

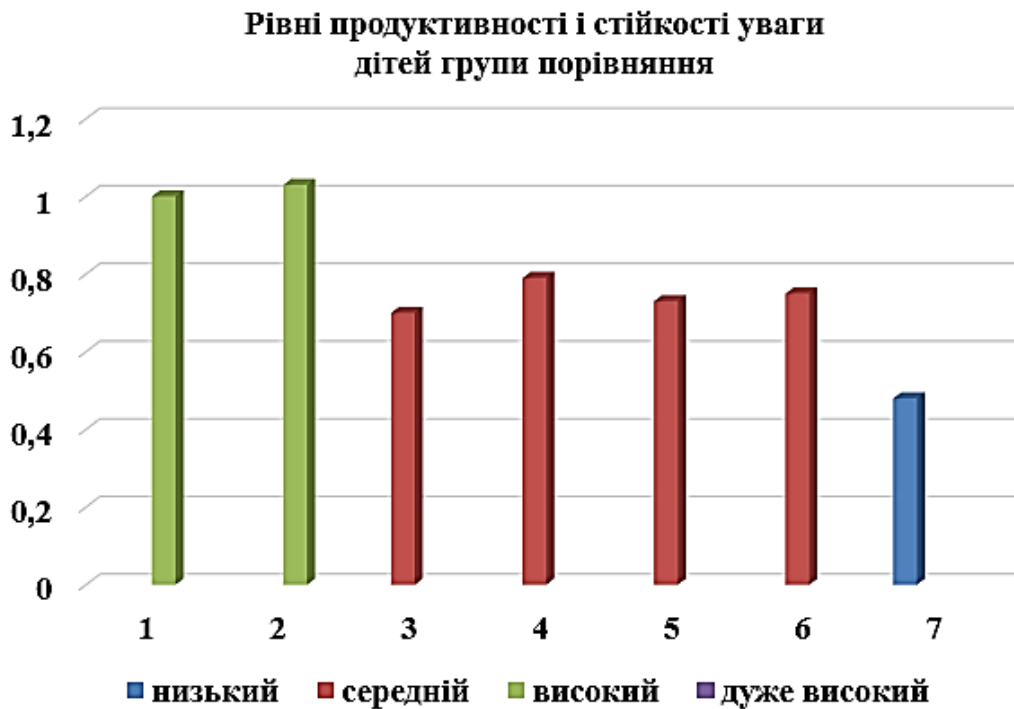

**Рис. 3.2.3. Результати повторного вивчення характеристик
уваги за методикою Р. Нємова**

У групі порівняння також відбулися кількісні зміни, зокрема: на високому рівні було діагностовано 29 % – 2 особи, на середньому – 57 % (4 особи) і на низькому рівні – 1 особа – 14 %.

Обстеження продуктивності та стійкості уваги дітей із ФФНМ групи порівняння теж виявило якісне покращення: діти виконували завдання так само зосереджено й старанно, але у окремих випадках потребували допомоги дорослого; одна дитина залишилася на низькому рівні – вона відволікалася під час виконання завдання, часто відверталася від бланку завдання, розмовляла з експериментатором тощо.

Загалом можна стверджувати про позитивну динаміку (показники групи досить неоднорідні): більшість дітей групи порівняння знаходяться на середньому рівні, декілька дітей досягли високого рівня, одна дитина залишилася на низькому рівні.

**Рис. 3.2.4. Результати повторного вивчення характеристик
уваги за методикою Р. Нємова**

Повторно провівши діагностичну методику О. Лурія «10 слів» (Додаток 3), ми виявили поліпшення довільної слухової пам'яті у дітей обох груп (рис. 3.2.5).

Однак, кількісні показники дітей основної групи (ОГ) значно вищі від кількісних показників дітей групи порівняння (ГП) та свідчать на користь використаних нами засобів корекції.

Показників норми розвитку запам'ятовування (за О. Лурія) досягло 7 дітей ОГ з ФФНМ (100 % осіб) і 4 дитини ГП (57 % осіб). Після 5 повторів отримали наступні результати: 7 дітей ОГ з ФФНМ (100 % осіб) і 6 дитини ГП (86 % осіб) покращили результати, 1 дитина ГП (14 % осіб) відтворила 4 слова з 10 слів. При наступних спробах 7 дітей ОГ з ФФНМ (100 % осіб) і 5 дітей ГП

(71 % осіб) показали кращий результат, що свідчить як про ефективність психокорекційної допомоги засобами мнемотехніки, так і про успіх сенситивних періодів розвитку та дотримання дорослими правильного режиму дня дітей із ФФНМ основної групи та групи порівняння.

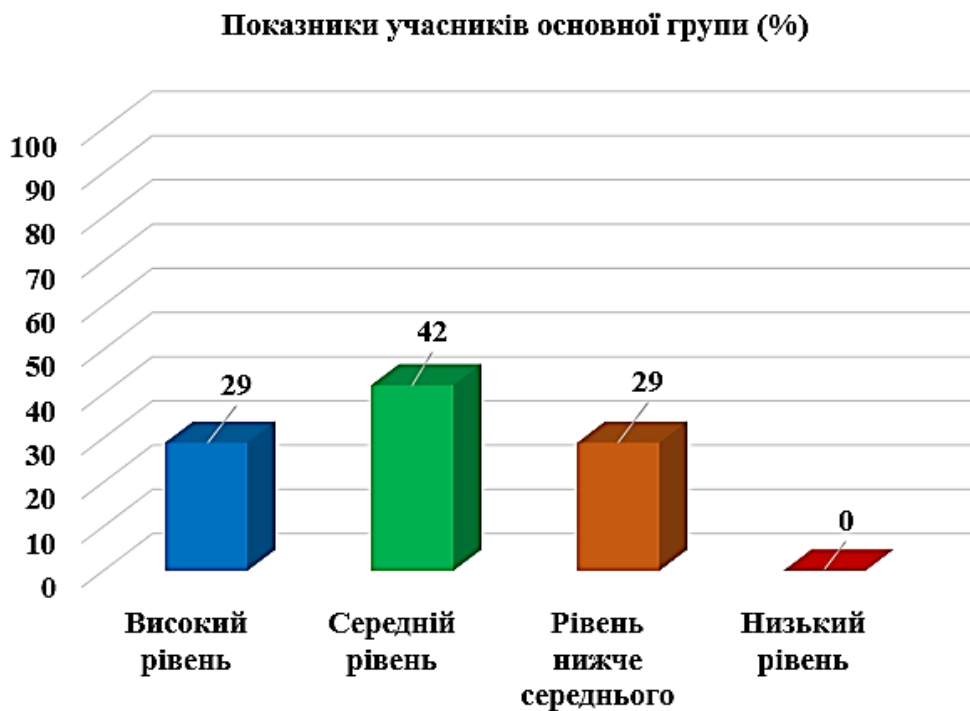

Рис. 3.2.5. Порівняльний аналіз результатів методики «Заучування 10 слів» О. Лурія

При цьому діти обох груп все-одно відтворювали зайві слова (хоча і меншу кількість). Одна дитина ГП назвала зайве сово при другому повторі, а надалі при повторенні вона «застрягла» на цій помилці. Інша дитина ГП перші три рази називала одну й ту ж кількість слів, що може свідчити про відсутність зацікавленості, виражену стомлюваність. Рівень слухо-мовленнєвої пам'яті деяких дітей ГП знижений у порівнянні з ОГ, так як деякі дошкільники назвали недостатню кількість слів при великій кількості повторень, що свідчить про відсутність бажання запам'ятати якомога більше слів.

Повторне проведення методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонтьєвим) так само довело ефективність запропонованої експериментальної програми психокорекції засобами мнемотехніки (рис. 3.2.6).

Нижче подаємо порівняння кількісних показників продуктивності опосередкованого запам'ятовування дітей основної групи (ОГ) та групи порівняння (ГП).

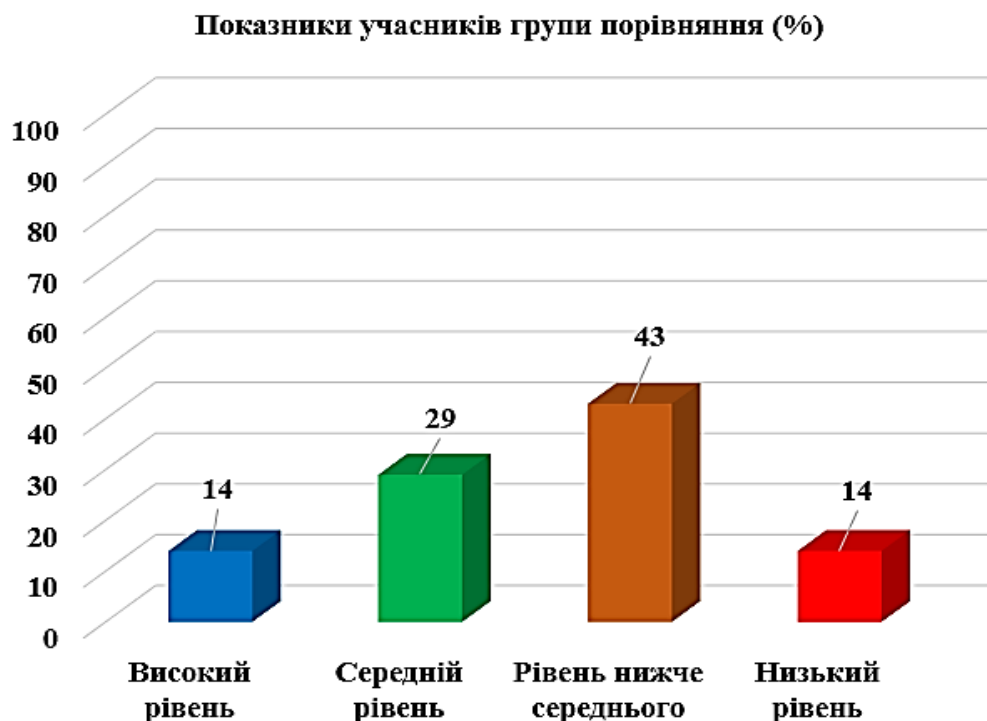
Рис. 3.2.6. Результати виконання завдань методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонтьєвим)

Серед дітей основної групи (ОГ) відбувся вагоміший перехід на вищі рівні розвитку опосередкованого запам'ятовування, ніж у дітей групи порівняння (ГП): так, на високому рівні відтворення інформації виявилось 29 % осіб ОГ (2 дитини), на середньому рівні – 42 % осіб ОГ (3 дітей); на рівні нижче середнього щодо відтворення словникової інформації виявилось 29 % осіб ОГ (2 дитини); низького рівня відтворення словникової інформації дітей не виявлено.

Діти основної групи краще розуміли інструкції психолога, швидше могли знаходити опосередковані символи до запропонованих карток, пояснення того

чи іншого вибору була змістовнішою, необхідність у наданні допомоги дорослого знизилася.

Результати повторної діагностики за методикою О. Леонтьєва у групі порівняння (рис. 3.2.7) показали, що на високому рівні – 14 % осіб (1 дитина), на середньому рівні відтворення інформації знаходяться 29 % осіб (2 дитини); на рівні нижче середнього щодо відтворення словникової інформації – 43 % осіб (3 дитини); на низькому рівні відтворення словникової інформації знаходиться лише 14 % осіб (1 дитина).

Рис. 3.2.7. Результати виконання завдань методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонтьєвим)

До проведення системи заходів з розвитку пам'яті за методикою О. Леонтьєва, до низького рівня було віднесено – 14% (2 особи), до середнього – 36% (5 осіб), до рівня нижче середнього – 50% (7 осіб). Після мнемотехнічних прийомів число дошкільників із низьким рівнем розвитку опосередкованого запам'ятовування зменшилася в обох групах до 7% (1 особа), з рівнем нижче середнього – стало 36 % (5 осіб). Середній рівень залишився у 36 % (5 осіб).

Число старших дошкільників із високим рівнем опосередкованого запам'ятовування склало 21 % (3 особи). Інструкції психолога деяким дітям доводилося повторювати кілька разів, діти краще могли добирати опосередковані зв'язки до запропонованих карток, але не завжди пояснення свого вибору було змістовним, допомога дорослого була актуальною для більшості дітей.

Повторна діагностика особливостей довільної уваги та пам'яті у дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення показала покращення кількісних та якісних результатів стану даних характеристик у старших дошкільників із ФФНМ основної групи порівняно з дітьми групи порівняння.

Таким чином, ми змогли переконатися в тому, що наша цілеспрямована і систематична психокорекційна робота з подолання недостатнього рівня довільності пам'яті та уваги у дітей передшкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення за допомогою мнемотехніки виявилася ефективною.

ВИСНОВКИ ДО ІІІ РОЗДІЛУ

Для вирішення проблеми недостатнього рівня довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ нами було теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально доведено ефективність програми психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті у дітей даної категорії засобами мнемотехніки.

Психокорекційна програма тривала з 06.01.2020 р. по 03.03.2020 р. та впроваджена була протягом трьох етапів: підготовчий етап, основний етап та заключний етапи. Контингентом виступили 14 дітей передшкільного віку з ФФНМ (7 осіб ОГ та 7 осіб ГП); психокорекційні заняття проходили на базі Лебединського ЗДО (ясла-садок) «Калинка». Для дітей основної групи щотижня проводилося по два групових психокорекційних заняття. Разом було проведено 16 занять тривалістю 30 хвилин. Діти з групи порівняння відвідували психолога закладу за традиційною програмою (річним планом спеціаліста).

За структурою заняття склалися з: ритуалу привітання, основної частини, рефлексії. Темі занять психокорекційної програми: «Давайте познайомимось», «Іграшки», «Посуд», «Їжа», «Зимонька-Зима», «Стежками казок», «Зимуючі птахи», «Новий рік», «Одяг», «Професії», «Дикі тварини», «Домашні тварини», «Транспорт», «Меблі», «Весна», «8 Березня – свято мам і бабусь».

У психокорекційній роботі нами було використано такі мнемотехнічні прийоми (методи), як: зв'язування (прийоми: сюжет, рими́зація, послідовні асоціації); перетворення (прийоми: аналогія, піктограми); порядкова система (прийоми: інтер'єр); підсилення (прийоми: небилиця, візуалізація); збереження (прийоми: раціональне повторення, практичне застосування).

Проведена після психокорекційної роботи повторна діагностика особливостей довільної уваги та пам'яті у дітей передшкільного віку з ФФНМ показала кращі кількісні та якісні результати означених характеристик у старших дошкільників основної групи, ніж у дітей групи порівняння.

Зокрема, результати кількісного аналізу повторного вивчення стійкості, переключення та розподілу довільної уваги (методика П'єрона-Рузера) наступні: у дітей ОГ відмічено перехід на дуже високий рівень у 14 % осіб, на високий – 29 % осіб, на середній – 43 % осіб, на низькому рівні залишилося 14 % осіб; у дітей ГП також відмічено позитивні кількісні зміни, однак вони менші, ніж у дітей ОГ, зокрема, відбувся перехід на високий рівень у 29 % осіб, на середньому рівні – 57 % осіб і на низькому рівні залишилося 14 % осіб. Вивчення продуктивності та стійкості уваги (методика Р. Немова) констатує про: перехід дітей ОГ на дуже високий рівень у 14 % осіб, на високий рівень – 29 % осіб, на середній рівень – 57 % осіб; дітей ОГ низького рівня не було виявлено; у дітей ГП на високому рівні було визначено 29 % осіб, на середньому – 57 % осіб, на низькому рівні – 14 % осіб.

Діагностика довільної слухової пам'яті (методика О. Лурія «10 слів») свідчить про такі кількісні дані: показників норми запам'ятовування досягло 100 % осіб ОГ і 57 % осіб ГП; після 5 повторів покращили результати 100 % осіб ОГ, 86 % осіб ГП; після відстроченого повторення покращили результат 100 % осіб ОГ і 71 % осіб ГП. Дані методики «Опосередковане запам'ятовування» (за О. Леонтьєвим) наступні: серед дітей ОГ на високому рівні виявилось 29 % осіб, на середньому – 42 % осіб ОГ, на рівні нижче середнього – 29 % осіб ОГ і низького рівня дітей ОГ не виявлено; високого рівня у групі порівняння досягли 14 % осіб, на середньому рівні знаходяться 29 % осіб, на рівні нижче – 43 % осіб, на низькому рівні знаходиться 14 % осіб.

Отже, запропонована нами цілеспрямована і систематична психокорекційна робота з подолання недостатності довільної пам'яті та уваги у дітей передшкільного віку з ФФНМ за допомогою мнемотехніки виявилася ефективною.

ВИСНОВКИ

Розвиток пізнавальних психічних процесів у передшкільному віці є особливо важливим. Адже, психологічною основою міцності знань є пам'ять, що дає можливість повторювати, закріплювати засвоєне, так само важливою для сприймання дитиною інформації є увага, що рефлекторно пов'язує центральну нервову систему людини з навколишнім світом. Такі психічні процеси, як увага і пам'ять допомагають в успішному навчанні. Тому, їх необхідно розвивати вчасно та на належному рівні.

У дітей із ФФНМ (за даними аналізу психолого-педагогічної літератури) формування та розвиток уваги і пам'яті відбувається зі специфічними труднощами, тому, психокорекційні заходи щодо подолання порушень пізнавально-мовленнєвої сфери потрібно реалізувати регулярно та якомога раніше.

На сьогодні існують різні методи і прийоми, що можуть бути використані для ефективного вирішення даного питання. Зокрема, методика мнемотехніки спрямована на запам'ятовування великої кількості інформації, її обробку для довготривалого збереження та якісного відтворення, коли дитина виступає не в ролі об'єкта, а суб'єкта інформації. Завдяки методам і прийомам мнемотехніки відбувається розвиток довготривалої пам'яті, збільшується лабільність ЦНС, обсяг пам'яті. Також різновиди мнемотехніки мають ефект потужного розвитку візуального мислення, вироблення стійкої уваги (здатність до тривалої концентрації), формують здатність ефективного самостійного навчання тощо. Отже, застосування мнемотехніки сприяє розвитку пізнавальних процесів (зокрема пам'яті та довільної уваги) дітей передшкільного віку з ФФНМ та урізноманітнює прийоми навчання.

Першим кроком у вирішенні зазначеного питання було проведення діагностики довільної уваги та пам'яті у дошкільників із ФФНМ за допомогою тестових класичних методик: методика П'єрона-Рузера – «Проставити значки» (вивчення концентрації уваги) та методика Р. Немова – «Знайди і викресли» (вивчення продуктивності та стійкості уваги); методика О. Лурія –

«Запам'ятовування 10 слів» (вивчення особливостей розвитку і запам'ятовування) та методика О. Леонтьєва – «Опосередковане запам'ятовування» (вивчення логічного або опосередкованого запам'ятовування), що показало наявність труднощів формування і розвитку зазначених пізнавальних процесів та підтвердило її актуальність і нагальну необхідність вирішення.

Для подолання низького рівня довільної уваги та пам'яті дітей передшкільного віку з ФФНМ нами було запропоновано експериментальну програму психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті цих дітей засобами мнемотехніки.

У процесі експериментального навчання для дітей основної групи було проведено 16 занять (по два групових психокорекційних заняття щотижня).

Темами занять експериментальної психокорекційної програми були обрані відомі змістові аспекти – «Давайте познайомимось», «Іграшки», «Посуд», «Їжа», «Зимонька-Зима», «Стежками казок», «Зимуючі птахи», «Новий рік», «Одяг», «Професії», «Дикі тварини», «Домашні тварини», «Транспорт», «Меблі», «Весна», «8 Березня – свято мам і бабусь».

У психокорекційній роботі нами було використано такі мнемотехнічні прийоми (методи), як: зв'язування (прийоми: сюжет, рими́зація, послідовні асоціації); перетворення (прийоми: аналогія, піктограми); порядкова система (прийоми: інтер'єр); підсилення (прийоми: небилиця, візуалізація); збереження (прийоми: раціональне повторення, практичне застосування).

Вивчення особливостей довільної уваги та пам'яті у дітей передшкільного віку з ФФНМ після психокорекційної роботи підтвердило (кількісно та якісно) ефективність запропонованої експериментальної програми психокорекції недостатності довільної уваги та пам'яті дітей даної категорії.

Так, кількісні дані вивчення характеристик довільної уваги за методикою П'єрона-Рузера показали помітні покращення у дітей ОГ (перехід на дуже високий рівень, високий та середній рівні у 14 %, 29 %, 43 % осіб відповідно) у дітей ГП теж були покращення, однак вони менші, ніж у дітей ОГ (на високому та середньому рівнях – 29 % та 57 % відповідно); за методикою Р. Немова

виявлено: перехід дітей ОГ на дуже високий, високий, середній рівні у 14 %, 29 % та 57 % осіб відповідно; у дітей ГП на високому, середньому та низькому рівні було визначено 29 %, 57 % та 14 % осіб.

Діагностика пам'яті за методикою О. Лурія свідчить про наступне: показників норми досягло 100 % осіб ОГ і 57 % осіб ГП; після 5 повторів покращили результати 100 % осіб ОГ, 86 % осіб ГП; після відстроченого повторення покращилися дані у 100 % осіб ОГ і 71 % осіб ГП. Результати вивчення пам'яті за О. Леонтьєвим: серед дітей ОГ на високому, середньому та нижче середнього рівнях виявилось 29 %, 42 % та 29 % осіб; серед дітей ГП на високому, середньому та нижче середнього та низькому рівнях виявилось 14 %, 29 %, 43 % та 14 % осіб відповідно.

Отже, аналіз результатів вторинної діагностики довів, що наша цілеспрямована і систематична психокорекційна робота з подолання недостатності довільної пам'яті та уваги у дітей передшкільного віку з ФФНМ за допомогою мнемотехніки є дієвою і може бути рекомендована до використання спеціальними психологами, вчителями-логопедами, вихователями логопедичних груп, які працюють з дітьми з ФФНМ, а також студентами спеціальності 016 «Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ампілогова О. М. В скарбничку музичного керівника Вивчення віршів за допомогою мнемотаблиць [Електронний ресурс] / О. М. Ампілогова. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/v-skarbnichku-muzichnogo-kerivnika-vivchennya-virshiv-za-dopomogoyu-mnemotablic-171502.html>.
2. Белова О. Б. Особливості розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку з нормальним та порушеним мовленням / О. Б. Белова // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 9. – С. 54 - 64.
3. Бобылёва Т. Игры по мнемотехнике [Электронный ресурс] / Т. Бобылёва. – Режим доступу: <https://www.maam.ru/detskijsad/igry-po-mnemotehnike.html>.
4. Быстрова Г. А. Логопедические игры и задания / Г.А.Быстрова, З.А.Сизова, Т.А.Шуйская. – СПб. : КАРО, 2001. – 112 с.
5. Варій М. Й. Загальна психологія: Підручник для студентів вищ. навч. закл. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
6. Вашуленко О. В. Психологічні передумови організації повторення / О. В. Вашуленко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 6. / Ред. кол.: Н. С. Побірченко (гол. ред.) та інші. – К. : Наук. світ, 2002. – С. 153 - 162.
7. Венгер А. Л. Психология развития. Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред. – сост. Л. А. Карпенко. Под общ. ред. А. В. Петровского. – Москва : Научная мысль, 2005. – 176 с.
8. Винокур А. С. Подолання мовного недорозвитку у дітей молодшого шкільного віку / А. С. Винокур. – Київ : Радянська школа, 1977. – 144 с.

9. Вікова психологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.В.Савчин, Л.П.Василенко – Київ : Академвидав, 2005. – 360 с.
10. Віршик вітання для дітей перед заняттям [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gorkystore.ru/uk/nogti/stishok-privetstvie-dlya-detei-pered-zanyatiem-metodicheskaya-razrabotka/>.
11. Возлеева Ю. Использование мнемотехники в обучении детей старшего дошкольного возраста [Электронный ресурс] / Ю. Возлеева. – Режим доступа: <https://www.maam.ru/detskijsad/ispolzovanie-tehnologi-mnemotehnika-v-obucheni-detei-starshego-doshkolnogo-vozrasta.html>.
12. Волковская Т. Н. Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием речи / Т. Н. Волковская. – Москва : Знание, 2004. – 175 с.
13. Волошина В. В. Досвід роботи "Мнемотехніка технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти [Електронний ресурс] / В. В. Волошина. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/dosvid-roboti-mnemotehnika-tehnologia-efektivnogo-zasvoenna-informaciii-v-umovah-sucasnoi-osviti-227047.html>.
14. Вправи та ігри з розвитку пам'яті для дітей молодшого шкільного віку з розумовими вадами і з СДУГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/vpravi-ta-igri-z-rozvitku-pam-yati-dlya-ditey-molodshogo-shkilnogo-viku-z-rozumovimi-vadami-i-z-sdug-104709.html>.
15. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии. Собрание сочинений ; Т 2. [Электронный ресурс] / Под ред. В. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с. – Режим доступа : <https://www.marxists.org/russkij/vygotsky/cw/pdf/vol2.pdf>.
16. Галямова Л. Использование технологии «мнемотехника» в образовательном процессе ДОУ [Электронный ресурс] / Л. Галямова. – Режим доступа: <https://www.maam.ru/detskijsad/seminar-dlja-pedagogov-ispolzovanie-tehnologi-mnemotehnika-v-obrazovatelnom-procese-dou.html>.
17. Гамезо М. В. Общая психология: Учебно-методическое пособие / под общ. ред. М. В.Гамезо. – Москва : Ось-89, 2007. – 352 с.

18. Горбатовская М. Д. Развитие памяти у детей с ФФНР дошкольного возраста / М. Д. Горбатовская // Евразийский союз ученых (ЕСУ) Ежемесячный научный журнал № 4 (49) / 2018, 5 часть.
19. Громова О. Е. Стихи о временах года и игры. Дидактические материалы по развитию речи детей 5-6 лет / О. Е. Громова, Г. Н. Соломатина, Н. П. Савинова / О. Е. Громова. – Москва : Просвещение, 2005. – 133 с.
20. Гуткина Н. И. Психологическая готовность к школе / Н. И. Гуткина. – Москва : Академический Проект, 2000. – 3-е изд., перераб. и доп. – 184 с.
21. Дворовенко І. В. Комплекс корекційно-розвивальних вправ [Електронний ресурс] / І. В. Дворовенко. – Режим доступу: <http://osvitalyman.gov.ua/>.
22. Джеймс У. Память. Психология памяти: Хрестоматия / Ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романов. – Москва : ЧеРо, 2000. – С. 200 - 214.
23. Диагностический альбом для исследования особенностей познавательной деятельности. Дошкольный и младший школьный возраст / Авт.-сост. Н. Я. Семаго, М. М. Семаго, Москва : АРКТИ, 2014. – 66 с.
24. Добродомова О. С. Использование приемов мнемотехники в развитии связной речи детей дошкольного возраста / О. С. Добродомова, И. С. Моисеева // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2015, № 12-5. – С. 35-38.
25. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб / Т. В. Дуткевич. – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
26. Забрамная С. Д. От диагностики к развитию / С. Д. Забрамная. – Материалы для психолого-педагогического изучения детей в дошкольных учреждениях и начальных классах школ. – Москва : Новая школа, 1998. – 144 с.
27. Забурмеха Г. А. Розвиток мовлення дошкільників за допомогою мнемотехніки [Електронний ресурс] / Г. А. Забурмеха. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-movlenna-doskilnikiv-za-dopomogou-mnemotehnikiv-184405.html>.

28. Захарченко Т. Ю. Дидактические игры по мнемотехнике [Электронный ресурс] / Т. Ю. Захарченко. – Режим доступа: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/razvitie-rechi/2019/01/10/didakticheskie-igry-po-mnemotehnike>.
29. Зиганов М. Мнемотехника. Запоминание на основе визуального мышления / М. Зиганов, В. Козаренко. – В 2 ч., ч. 1. – Москва : Школа рационального чтения, 2000. – 144 с.
30. Кислова Т. Р. Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием речи / Т. Р. Кислова. – Москва : Баласси, 2002. – 198 с.
31. Кожевникова Е. Консультация «Что такое мнемотехника?» [Электронный ресурс] / Е. Кожевникова. – Режим доступа: <https://www.maam.ru/detskijsad/chto-takoe-mnemotehnika.html>.
32. Коза О. В. Вірші в картинках [Електронний ресурс] / О. В. Коза. – Режим доступа: <https://abetkaland.in.ua/virshi-v-kartynkah/>.
33. Коза О. В. Скоромовки в картинках [Електронний ресурс] / О. В. Коза. – Режим доступа: <https://abetkaland.in.ua/skoromovky-v-kartynkah>.
34. Коллаж к сказке «Колобок» [Электронный ресурс] / И. Якушенкова. – Режим доступа: <https://foto2010.com/fotokonkursy-dlya-pedagogov-mbdou-29-g-krasnoturinsk-vosXpita-4/>.
35. Корекційно-розвивальні ігри для дітей 4-6 років: увага (з досвіду роботи О. Шиян) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://naurok.com.ua/korekciyno-rozvivalni-igri-dlya-ditey-4-6-rokiv-uvaga-z-dosvidu-roboti-91450.html>.
36. Корнева А. В. Обучение младших школьников с ОНР (III уровень), осложненного синдромом дефицита внимания и гиперреактивности, связанной устной речи посредством мнемотехники / А.В.Корнева // Актуальные проблемы общего (дошкольного и начального) и специального образования: теория и практика / под общ. ред. Е. А. Стебляк. – Омск : Изд-во ОмГПУ, 2016. – С. 22-26.
37. Кравченко С. М. Семінар – практикум: Прийоми мнемотехніки в освітньому процесі закладів дошкільної освіти [Електронний ресурс] /

- С. М. Кравченко. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/seminar-praktikum-na-temuprijomi-mnemotehniki-v-osvitnomu-procesi-zakladiv-doskilnoi-osviti-193597.html>.
38. Леонтьев А. Н. Вопросы дефектологии. Развитие высших форм запоминания. / А. Н. Леонтьев // Проблемы развития психики. – № 4. – М. : МГУ, 1981. – 584 с.
  39. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии / А. Н. Леонтьев. – Москва : Смысл, 2004. – 512 с.
  40. Леонтьев А. Н. Развитие высших форм запоминания // Психология памяти / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер и В. Я. Романова. – Москва : ЧеР, 1998. – 816 с.
  41. Логопсихология / О. В. Трошин, Е. В. Жулина: Учебное пособие. – Москва : Сфера, 2005. – 256 с.
  42. Логопсихологія: навч. посібник / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак; за ред. М. К. Шеремет. – Київ : Знання, 2010. – 294 с.
  43. Лурия А. Р. Маленькая книжка о большой памяти // Психология памяти: Хрестоматия / Ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романов. – Москва : ЧеРо, 2000. – С. 149-165.
  44. Методика подвійної стимуляції і її реалізація в дослідженнях Л. Виготського і О. Леонтьєва. / Ел. ресурс. – <http://um.co.ua/8/8-18/8-184729.html>.
  45. Мнемотехніка для дошкільнят / А. Чумаченко, Л. Гавріна, В. Авраменко та ін.; упоряд. В. Семизорова, Н. Радоміцька. – Київ : «Видавнича група «Шкільний світ», 2019. – 168 с.
  46. Мухина В. С. Возрастная психология. Феноменология развития: учебник для студ. высш. учеб. Заведений / В. С. Мухина. – Москва : Издательский центр «Академия», 2006. – 608 с.
  47. Тіханкіна Н. Конспект інтегрованого заняття з розвитку мовлення в середній групі «Зимуючі птахи» [Електронний ресурс] / Н. Тіханкіна. –

- Режим доступу: <https://rozrobka.in.ua/konspekt-integrovanogo-zanyattya-z-rozvitku-movlennya-v-seredn.html>.
48. Немов Р. С. Психологический словарь / Р. С. Немов. – Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, – 2007. – 560 с.
  49. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. / Р. С. Немов. – М.: ВЛАДОС, 2003. – Кн.3: Психодиагностика. – С. 73 -79.
  50. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. - 4-е изд. / Р. С. Немов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640 с.
  51. Потурай Л. Л. Використання елементів ейдетики у роботі з дошкільниками [Електронний ресурс] / Л. Л. Потурай. – Режим доступу: <https://www2.slideshare.net/irinashkavero/26-57637017>.
  52. Презентація. Комплект мнемотаблиць «Розкажи про» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-komplekt-mnemotablic-rozkazi-pro-215170.html>.
  53. Проніна А. В. Упровадження елементів ейдетики на заняттях з дітьми у початковій школі / А. В. Проніна // методичний посібник. – Переяслав–Хмельницький, 2015. – 102 с.
  54. Психокоррекционная и развивающая работа с детьми / Под ред. Дубровиной И. В. – Москва, 1999.
  55. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога в 2 ч. Часть 1. Система работы психолога с детьми разного возраста: практич. Пособие / Е. И. Рогов. – Москва : Издательство Юрайт, 2016. – 412 с.
  56. Рослякова И. Ю. Картотека дидактических игр по мнемотехнике [Электронный ресурс] / И. Ю. Рослякова. – Режим доступа: <https://infourok.ru/kartoteka-didakticheskikh-igr-po-mnemotehnike-3874719.html>.
  57. Секрети пам'яті: робочий зошит із мнемотехніки для учнів 1 класу / Т.І. Парнивода, Т.Б. Ухіна. – Тернопіль : Мандрівець, 2018. – 72 с.

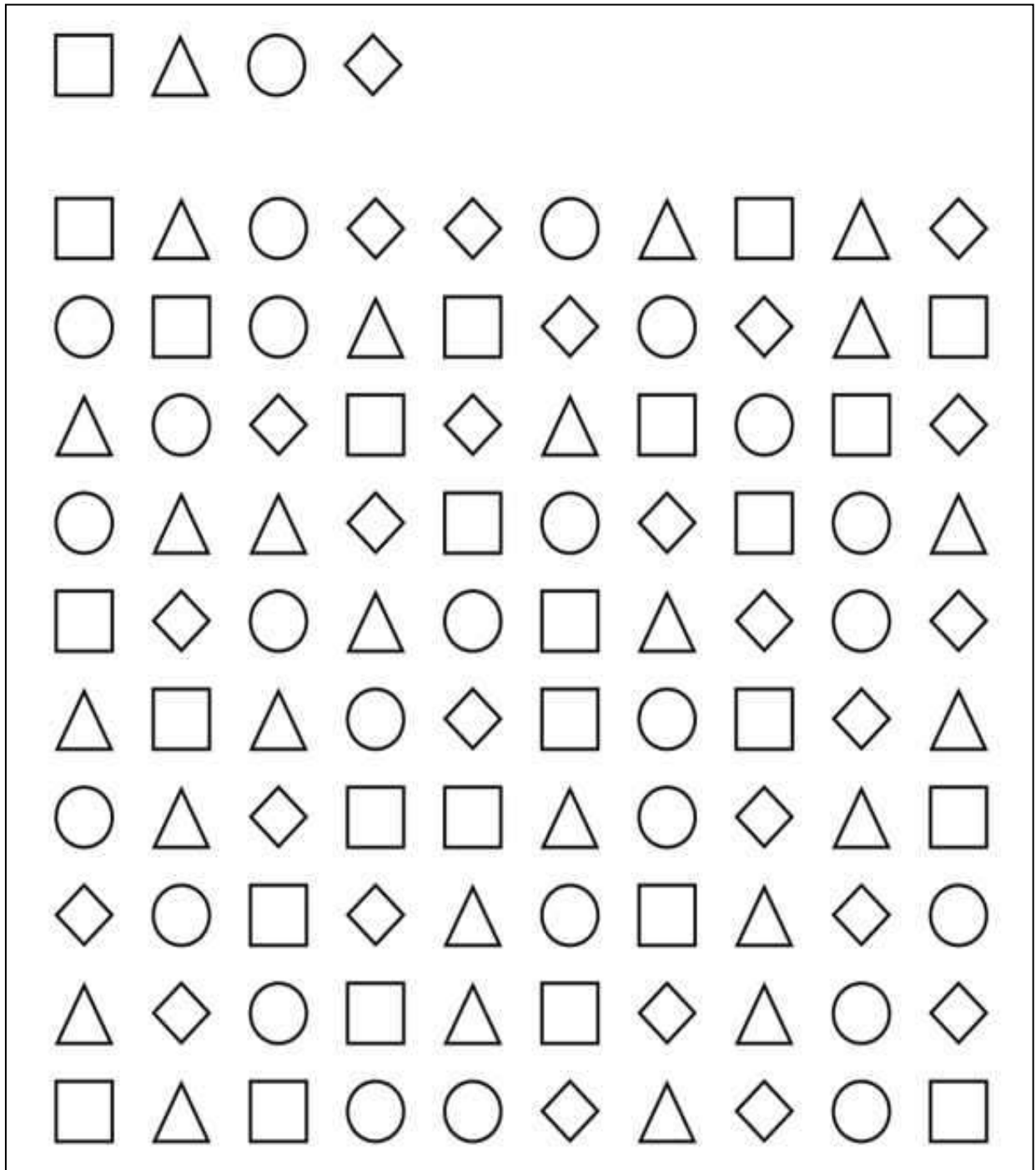
58. Сепік Т. Скарбничка вихователя [Електронний ресурс] / Т.Сепік. – Режим доступу: <http://dnz37.org.ua/skarbnichka-vikhovatelya-sepik-tetyana-evgenivna/175-didaktichna-gra-vikladi-kazku-z-vikoristannyam-prijomiv-mnemotekhniki>.
59. Стадніченко О. О. Методична розробка : «Мнемодоріжки» [Електронний ресурс] / О. О. Стадніченко. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/metodicna-rozrobka-mnemodorizki-181514.html>.
60. Старостенко В. А. Використання прийомів та методів мнемотехніки на логопедичних заняттях / В. А. Старостенко // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VI Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції / СумДПУ ім. А. С. Макаренка. – Суми : ФОП Цьома С. П., 2017. – С. 148-150.
61. Статьи по общей психологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://flogiston.ru/articles/general>
62. Терлецька Л. Шкільна психодіагностика / Л. Терлецька. – Київ. Ред. загальнопед. газет, 2003. – С. 27-28.
63. Тищенко В. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років : Поради батькам / В. Тищенко, Ю. Рібцун – Київ : Літера ЛТД, 2006. – 128 с.
64. У світі мудрої казки [Електронний ресурс] / Т. Вдовиця, І. Шамрай. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/proekt-tvorcoi-roboti-u-sviti-mudroi-kazki-75959.html>.
65. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. Заведений / Г.А.Урунтаева. – Москва : Издательский центр «Академия». – 2001. – 336 с.
66. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – Москва : Просвещение, 1985. – Т. 10. – 510 с.
67. Филичева Т. Б. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием / Т. Б. Филичева, Т. В. Туманова. – Москва : Гном и Д, 2000. – 80 с.

68. Фурсина Н. Ю. Мнемотехнологии в практике развития речи / Н. Ю.Фурсина, Е. Н. Тагильцева // Новая наука: Современное состояние и пути развития. – 2016. – № 6-2 (86). – С. 117 - 123.
69. Хрущева Н. Н. Мнемотехника в познавательном-речевом развитии детей с ОВЗ / Н. Н.Хрущева, А. Ю.Лачина // Специальное образование: Материалы XII Международной научной конференции / под общей редакцией В. Н. Скворцова; Л. М. Кобрина. – 2016. – С. 256 - 260.
70. Чепурний Г. А. Асоціативний зв'язок, цифри та творче мислення / Г. А. Чепурний, Ю. В. Палійчук. – Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2006. – 80 с.
71. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник / Г. А. Чепурний. – 3-тє вид., оновл. Зі змін. та доповн. – Тернопіль : Мандрівець, 2020. – 152 с. – (Серія «Освітня мнемотехніка»).
72. Черемошкина Л. В. Психология памяти: учеб. пособие для студентов вузов / Л. В. Черемошкина. – Москва : Аспект Пресс, 2009. – 319 с.

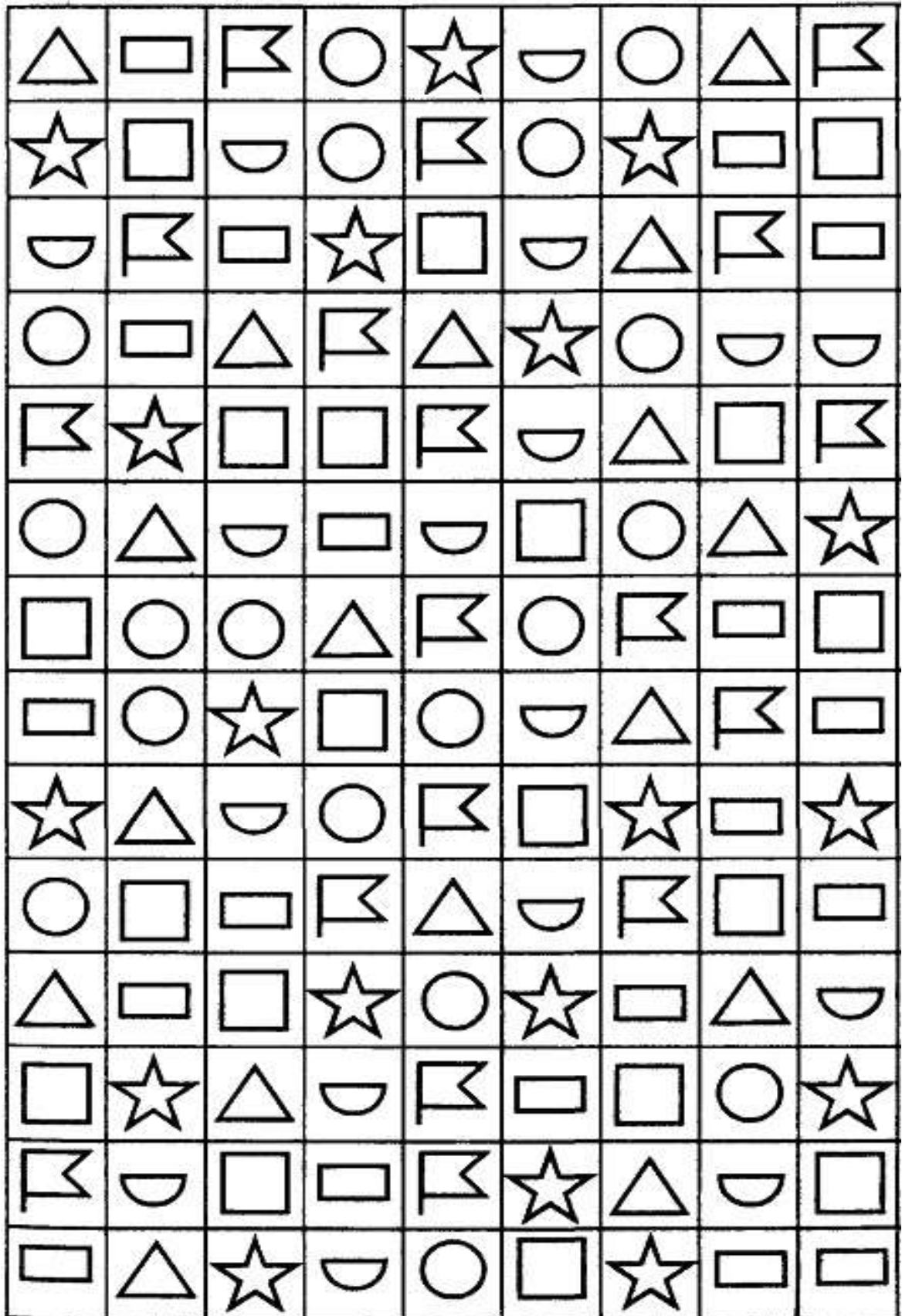
ДОДАТКИ

Додаток А

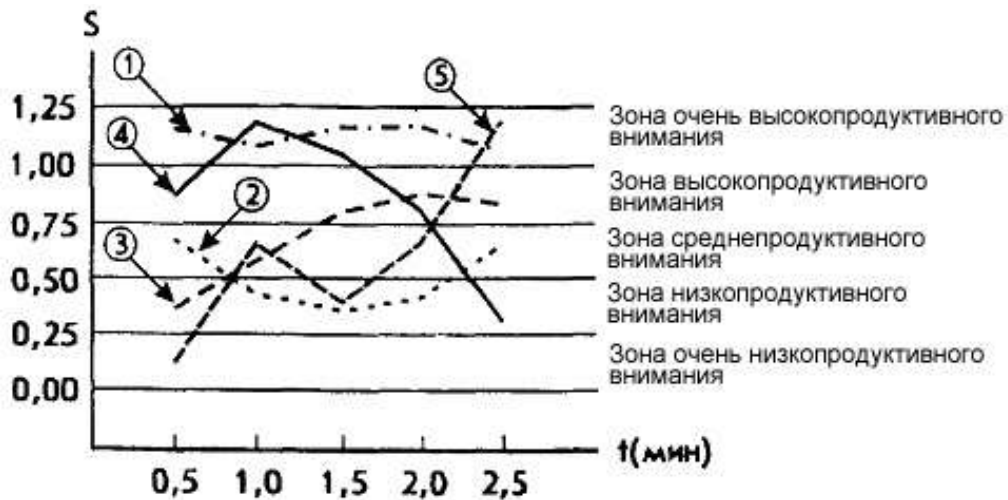
Бланк тесту методики П'єрона-Рузера «Проставити значки»

Методика «Знайди і викресли» за Р. Немовим

**Зразок динаміки продуктивності і стійкості уваги
за методикою Р. Немова «Знайди і викресли»**

Мал. 1. Варіант графіків, що показують динаміку продуктивності і стійкості уваги за методикою «Знайди і викресли».

На графіку подані різні зони продуктивності і типові криві, які можуть бути отримані в результаті психодіагностики уваги дитини за даною методикою. Інтерпретуються ці криві так:

1. Крива №1, зображена за допомогою лінії типу $-\cdot-\cdot-\cdot-\cdot-$. Це графік дуже високопродуктивної і стійкої уваги.
2. Крива №2, представлена лінією типу $\bullet\bullet\bullet\bullet$. Це графік низькопродуктивної, але стійкої уваги.
3. Крива №3, зображена за допомогою лінії типу $-----$. Представляє собою графік середньопроодуктивної і середньостійкої уваги.
4. Крива №4, зображена за допомогою лінії $-----$. Є графіком середньопроодуктивної, але нестійкої уваги.
5. Крива №5, зображена лінією $-----$. Являє графік середньопроодуктивної і вкрай нестійкої уваги.

Стійкість уваги в свою чергу в балах оцінюється так:

- 10 балів - всі точки графіка на малюнку 8 не виходять за межі однієї зони, а сам графік своєю формою нагадує криву 1.
- 8-9 балів - всі точки графіка розташовані в двох зонах на зразок кривої 2.
- 6-7 балів - всі точки графіка розташовуються в трьох зонах, а сама крива схожа на графік 3.
- 4-5 балів - всі точки графіка розташовуються в чотирьох різних зонах, а його крива чимось нагадує графік 4.
- 3 бали - всі крапки графіка розташовуються в п'яти зонах, а його крива схожа на графік 5.

Додаток Г

Таблиця 2.2.1.

Протокол обстеження за методикою П'єрона-Рузера «Простав значки»
(рівень стійкості, переключення та розподілу уваги)

Ім'я	Показник переключення і розподілу уваги	Бали та рівні
1. Саша Б.	(0,53)	6-7 балів – середній
2. Ангеліна В.	(0,62)	6-7 балів – середній
3. Злата Г.	(0,52)	6-7 балів – середній
4. Альона Г.	(0,62)	6-7 балів – середній
5. Діана З.	(0,71)	6-7 балів – середній
6. Даніїл З.	(0,39)	4-5 балів – низький
7. Захар К.	(0,61)	6-7 балів – середній
8. Віка М.	(0,38)	4-5 балів – низький
9. Артем М.	(0,73)	6-7 балів – середній
10. Максим П.	(0,41)	4-5 балів – низький
11. Діма П.	(0,58)	6-7 балів – середній
12. Софія Р.	(0, 69)	6-7 балів – середній
13. Мірослава С.	(0,45)	4-5 балів – низький
14. Ілля Я.	(0,42)	4-5 балів – низький

Додаток Д

Таблиця 2.2.2.

Протокол обстеження за методикою «Знайди і викресли» (Р. Немов)

(рівень продуктивності та стійкості уваги)

Ім'я	Показник продуктивності і стійкості довільної уваги	Бали	Рівні
1. Саша Б.	(0,35)	2-3 бали	низький
2. Ангеліна В.	(0,72)	4-5 балів	середній
3. Злата Г.	(0,60)	4-5 балів	середній
4. Альона Г.	(0,70)	4-5 балів	середній
5. Діана З.	(0,76)	6-7 балів	середній
6. Даніїл З.	(0,28)	2-3 бали	низький
7. Захар К.	(0,77)	6-7 балів	середній
8. Віка М.	(0,81)	6-7 балів	середній
9. Артем М.	(0,64)	4-5 балів	середній
10. Максим П.	(0,83)	6-7 балів	середній
11. Діма П.	(0,69)	4-5 балів	середній
12. Софія Р.	(0,57)	4-5 балів	середній
13. Мірослава С.	(0,59)	4-5 балів	середній
14. Ілля Я.	(0,27)	2-3 бали	низький

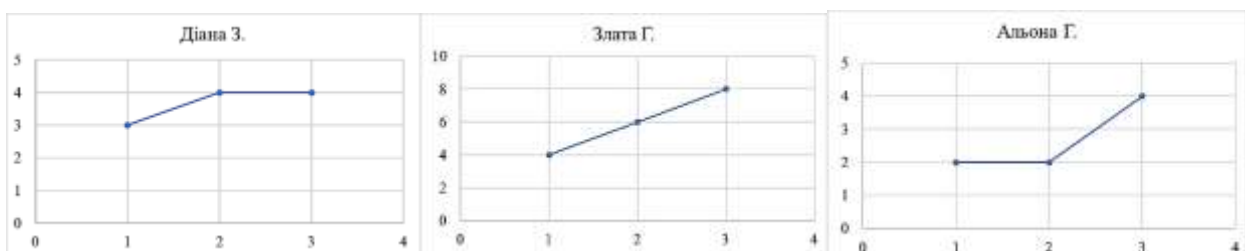
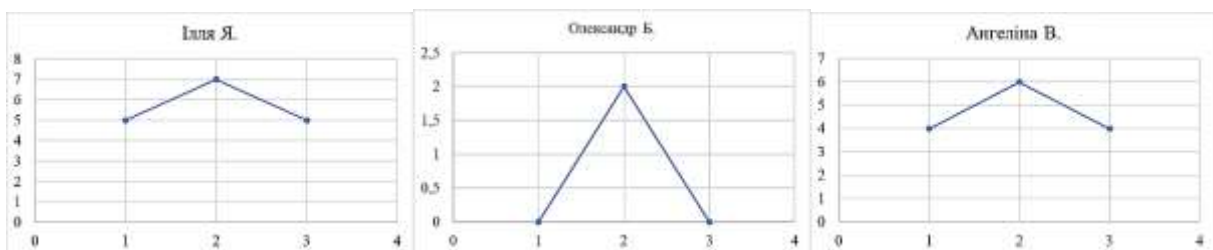
Додаток Ж

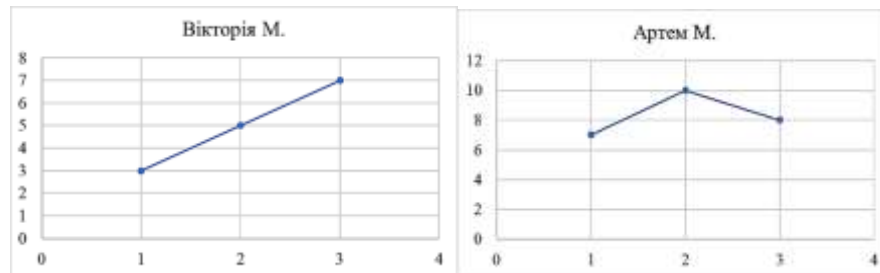
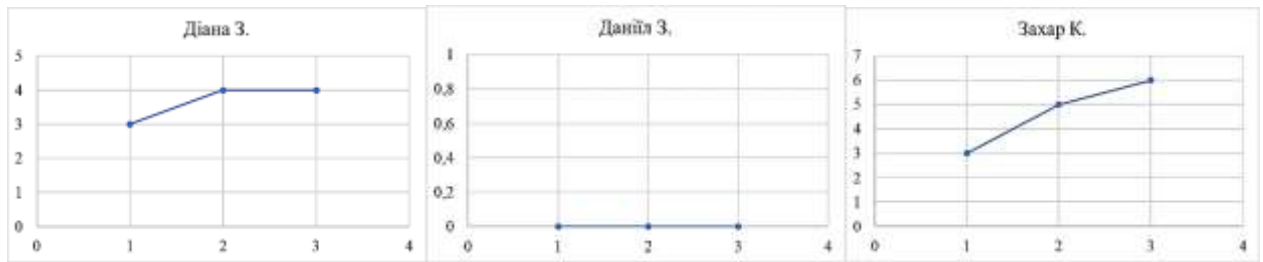
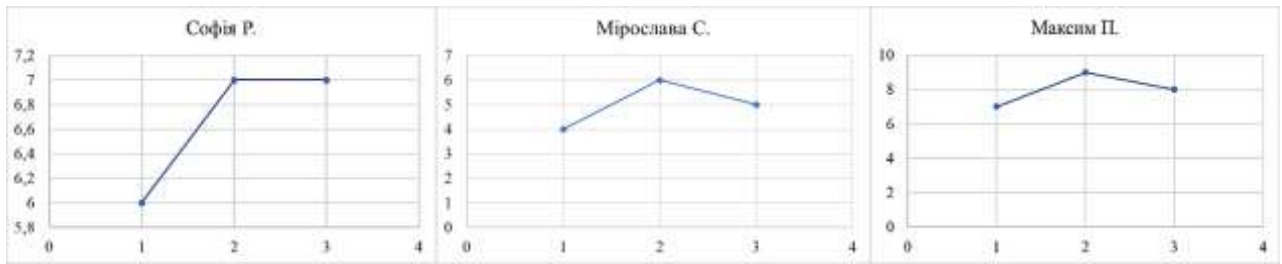
Таблиця 2.2.3.

Результати методики «Запам'ятовування 10 слів» (за О. Лурія)

Досліджуван ий	Кількість слів після першого відтворен ня	Кількість слів після п'ятого відтворен ня	Кількість слів після відстрочено го відтворення	Кількіс ть зайвих слів	Показник продуктивност і запам'ятовува ння
Олександр Б.	0	2	0	0	0,7
Ангеліна В.	4	6	4	0	4,7
Злата Г.	4	6	8	1	6,0
Альона Г.	2	2	4	0	2,7
Діана З.	3	4	4	6	3,7
Даніїл З.	0	0	0	5	0,0
Захар К.	3	5	6	4	4,7
Вікторія М.	3	5	7	3	5,0
Артем М.	7	10	8	0	8,3
Максим П.	7	9	8	0	8,0
Дмитро П.	6	8	9	0	7,7
Софія Р.	6	7	7	2	6,7
Мірослава С.	4	6	5	4	5,0
Ілля Я.	5	7	5	2	5,7

Графіки запам'ятовування за методикою О. Лурія до розділу II.

Додаток 3

Таблиця 1

Результати методики «Заучування 10 слів» (за О. Лурія) основної групи

<i>Досліджуваний</i>	<i>Кількість слів після першого відтворення</i>	<i>Кількість слів після п'ятого відтворення</i>	<i>Кількість слів після відстроченого відтворення</i>	<i>Кількість зайвих слів</i>
Вікторія М.	8	7	7	1
Артем М.	10	10	9	0
Максим П.	9	9	8	0
Дмитро П.	10	9	9	0
Софія Р.	9	8	8	1
Мірослава С.	8	7	6	2
Ілля Я.	8	7	7	0

Таблиця 2

Результати методики «Заучування 10 слів» (за О. Лурія) групи порівняння

<i>Досліджуваний</i>	<i>Кількість слів після першого відтворення</i>	<i>Кількість слів після п'ятого відтворення</i>	<i>Кількість слів після відстроченого відтворення</i>	<i>Кількість зайвих слів</i>
Олександр Б.	5	3	1	0
Ангеліна В.	7	6	5	0
Злата Г.	7	6	6	0
Альона Г.	4	3	3	0
Діана З.	7	5	4	3
Даніїл З.	4	3	0	2
Захар К.	8	6	6	2

Додаток К

Якісний аналіз вивчення опосередкованого запам'ятовування (методика

О. Леонтьєва) кожною дитиною

Олександр Б.: картки із зображеннями до слів підбирав в низькому темпі. Для трьох слів при пред'явленні картки не зміг пригадати слово, а називає зображення на ній. Це може свідчити про відсутність здатності утримувати опосередковані зв'язку і неможливості пригадування по асоціаціям. Пояснення зв'язків порушено в семи словах. Звідси можна зробити висновок, що процес встановлення опосередкованих зв'язків утруднений. Даний психодіагностичний інструментарій підтверджує, що процеси пам'яті, такі як: збереження і відтворення у випробуваного порушені.

Ангеліна В.: картки із зображеннями до слів підбирала в середньому темпі. Для трьох слів при пред'явленні картки не змогла правильно відтворити слово, а називає зображення на ній. У випробуваної спостерігається порушення здатності утримувати опосередковані зв'язки і неможливості пригадування за асоціаціями. Пояснення зв'язків порушено в одному слові з п'ятнадцяти, тому процес встановлення опосередкованих зв'язків не утруднений. Правильно відтворила шість слів. Можна зробити висновок про те, що процеси збереження і відтворення у досліджуваної порушені.

Злата Г.: підбір карток здійснює в низькому темпі. Потрібно допомога дорослого для пояснення. Правильно відтворила 6 слів з 15. Спостерігається порушення здатності утримувати опосередковані зв'язки і неможливості пригадування за допомогою асоціацій. При показі карток не змогла правильно відтворити шість слів, а називає зображення на них. Пояснення зв'язків утруднено в чотирьох словах. Отже, порушені такі процеси пам'яті, як: відтворення і збереження.

Альона Г.: підбір карток здійснює в низькому темпі. Необхідна допомога дорослого. Правильно відтворила п'ять слів з п'ятнадцяти. Здатність утворювати опосередковані зв'язки порушена, так як для п'яти карток не може пригадати слово, а називає зображення на картці. Процеси пам'яті, такі як: збереження і відтворення так само порушені.

Діана З.: картки до слів підбирала в середньому темпі. Допомога дорослого актуальна для пояснення деяких зв'язків. Правильно відтворено сім слів. Здатність утворювати опосередковані зв'язку не порушена.

Даніїл З.: картки до слів підбирає в низькому темпі, звертається за допомогою дорослого. Відчуває труднощі при відтворенні слова (не може його пригадати) в шести випадках. Отже, здатність утворювати опосередковані зв'язки порушена. Процеси пам'яті також порушені (збереження і відтворення).

Захар К.: картки до слів підбирає в досить повільному темпі. Є труднощі в підборі карток, тому необхідна допомога дорослого. Правильно відтворив два слова. Утворення опосередкованих зв'язків на низькому рівні, бо для восьми слів не може правильно пригадати слово, а називає зображення на картці. Процеси збереження і відтворення порушені.

Вікторія М.: підбір карток - в середньому темпі і вибірково. Труднощів в підборі не відчуває, допомога дорослого не актуальна. Процес утворення опосередкованих зв'язків утруднений, оскільки для п'яти карток не може пригадати слово, а називає зображення на ній. Правильно пригадала п'ять слів. Таким чином, процеси збереження і відтворення порушені.

Артем М.: підбір карток виконується в середньому темпі. Спостерігається порушення здатності утримувати опосередковані зв'язки (для трьох слів не зміг правильно пригадати три слова при показі карток, а називає зображення на них). Правильно відтворив шість слів.

Максим П.: картки до слів підбирає в високому темпі. Здатність утримувати опосередковані зв'язки утруднена, так як для трьох карток слова пригадує неправильно, а називає зображення. Правильно відтворив шість слів.

Дмитро П.: підбір карток до слів для подальшого пригадування виконує в середньому темпі. Процес утворення опосередкованих зв'язків утруднений. Правильно відтворив чотири слова з п'ятнадцяти. Потрібна навчальна допомога з боку дорослого. Такі процеси пам'яті, як збереження і відтворення так само утруднені.

Софія Р.: підбір карток виконував в низькому темпі і відчувала труднощі, тому необхідна допомога дорослого. Картки з ілюстраціями до слів підбирає в низькому темпі. Допомога в підборі карток до слів з боку дорослого актуальна. Здатність утримання опосередкованих зв'язків утруднена, так як для семи карток випробувана не змогла правильно пригадати слово, а називає зображення на них. Правильно пригадала три слова. Це може свідчити про те, що такі процеси пам'яті, як збереження і відтворення у досліджуваної порушені.

Мірослава С.: картки із зображеннями до слів підбирає в середньому темпі. Допомога дорослого при підборі карток не актуальна. Здатність утримувати опосередковані зв'язку порушена, так як для чотирьох карток не змогла правильно пригадати слово, а називає те, що зображено на ній. Правильно відтворила шість слів з п'ятнадцяти.

Ілля Я.: картки із зображеннями до слів підбирає в високому темпі. Допомога з боку дорослого в підборі не потрібно. Випробуваний правильно відтворив чотири слова з усіх запропонованих. Для чотирьох карток не зміг правильно пригадати слово, а називає зображення на картці. Звідси можна зробити висновок про те, що процеси збереження і відтворення у досліджуваного утруднені.

Використання методів і принципів мнемотехніки
за експериментальною програмою

<i>№ з/п</i>	<i>Назва методу</i>	
	<i>Назва прийому</i>	<i>Назва вправи/гри</i>
Метод ЗВ'ЯЗУВАННЯ		
1	Прийом сюжет	1.Гра «Яка казка сховалася?» (І.Рослякова) 2.Дидактична гра «Виклади казку» (Т.Сепік) 3.Вправа «Складання розповідей пор зиму за мнемодоріжками» (О. Стадніченко)
2	Прийом послідовн і асоціації	1.Мнемоколаж «Зима» (В. Волошина) 2.Виготовлення колажу «Зимуючі птахи» та розповідь за колажем (Н. Тіханкіна) 3.Вправа «Придумай історію за мнемоквадратами» (Т. Парнивода)
3	Прийом римізація	1. Дидактична гра «Виправ помилки художника» (Г. Забурмеха) 2. Вивчення вірша Г. Бойко «Для мами» за мнемотаблицею (О.Коза) 3. Вправа на вивчення скоромовки «Подивіться на Іринку...» за мнемотаблицею (О. Коза) 4. Вивчення вірша «Тане сніг, тане лід» Т. Волгіної за мнемотаблицею (О. Ампілогова)
Метод ПЕРЕТВОРЕННЯ		
	Прийом аналогія	1. Вправа «Розкажи про себе за мнемотаблицею» (О. Круглова) 2. Корекційна гра «Дзеркало» (О. Шиян) 3. Вправа «Опиши предмет» (за мнемотаблицею) (І. Рослякова, О. Круглова) 4. Корекційна гра «Порівняй предмети» (О. Шиян) 5. Вправа «Назви те, що покажу» (І. Рослякова) 6. Комплекс вправ «Розкажи про...(посуд, їжу, птахів, одяг, професію, транспорт, меблі, пору року)» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова) 7. Вправа «Опиши тварину» (складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова, І. Рослякова) 8. Гра «З'єднай предмети» (Т. Парнивода)

<i>тактильна аналогія</i>	1. Вправа «Розповідь казки за тактильними дощечками» (С. Кравченко) 2. Дидактична гра «Впізнай казкового героя» (Т. Вдовиця) 3. Гра «Чарівний мішечок» (І. Рослякова)
<i>аналогія за запахом</i>	Гра «Вередливий носик» (Л. Потурай)
Приєм піктограм	1. Вправа «Склади мнемотаблицю до вірша «Ялинка» М. Нищевої (Г. Забурмеха) 2. Вправа «Вивчення скоромовки за допомогою піктограм» (Т.Парнивода) 3. Вправа «Слуховий диктант» (Л. Потурай, Т. Пішеходько)
<i>цифрові піктограми</i>	1. Вправа «Перекодує малюнки у цифри» (Т. Парнивода) 2. Гра «Чарівні цифри» (Г. Забурмеха, Л. Потурай)
<i>буквені піктограми</i>	1. Гра «Відшукай і назви» (Л. Потурай) 2. Вправа «Знайди заховану букву» (Т. Парнивода)
Метод ПОРЯДКОВА СИСТЕМА	
Приєм інтер'єр	Гра "Цифри-непосидюхи"(А. Проніна)
Метод ПІДСИЛЕННЯ	
Приєм візуалізація	Гра «Коли це буває» (О. Круглова)
приєм небилиця	Вправа «Придумай історію за мнемоквадратами» (Т. Парнивода) Гра «Нісенітниця» (І. Дворовенко)
Метод ЗБЕРЕЖЕННЯ	
Приєм раціональне повторення	Гра "Що змінилося?" І.Рослякова
Приєм практичне застосування	1. Гра «Лото» І.Рослякова 2. «Угадай, що намальовано» Рослякова 3. Гра «Коли це буває» І.Рослякова 4. Дидактична гра «З яких казок?» (Т. Вдовиця) 5. «Мемо-гра» І. Рослякова

Мнемотаблиці «Розкажи про...» (О. Куглова)

Розкажи про себе

Ти хлопчик чи дівчинка?
Твоє ім'я та прізвище.

Твій зріст (Високий, середній,
низенький). Скільки тобі років?

Які в тебе очі? Брови?
Ніс? Губи? Колір волосся?

Твоя адреса проживання?
Який твій будинок?

З ким ти проживаєш?
За що ти любиш своїх рідних?

Заняття членів сім'ї?

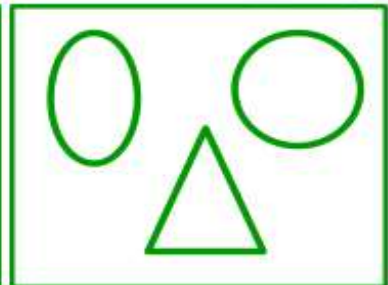
Розкажи про іграшку

Що це?

Який колір має?

Яка форма? Розмір?

З якого матеріалу?

Яка будова?

Яка на дотик?

Розкажи про посуд

		
Що це?	Якого кольору? Розміру?	Вид посуду?
		
З якого матеріалу?	Яка будова?	Для чого застосовують?

Розкажи про транспорт

		
Що це?	Який це вид транспорту?	Де та як використовують?
		
Колір та розмір?	Яку будову має?	Що потрібно для руху? Як доглядають?

Розкажи про професію

Як називається?

Місце роботи ?

Яку роботу виконує?

Спецодяг? Головний убір?

Інструменти з якими працює?

Які дії виконує?

Розкажи про одяг

Що це?

Якої форми?

З якого матеріалу?

З яких деталей?

Як зроблений?

Для кого?

Для якої пори року?

Як доглядати?

Розкажи про меблі

Що це?

Як використовують?

Для якого помешкання?

Який колір?
Матеріал?

Як змінюється одяг?

Якої форми?

Як доглядати?

Розкажи про пори року

Яка пора року?

Яка погода?

Що відбувається
з рослинами?

Як працюють
дорослі?

Як змінюється одяг?

Що відбувається
в житті тварин?

Що відбувається
в житті птахів?

Дитячі забави

Розкажи про птахів

			
			
Хто це?	Які має частини тіла? Чим вкрите тіло? Якого кольору?	Як розмовляє?	Що їсть? Свійський чи ні?
			
Перелітний чи зимуючий?	Де живе?	Як називають дитинчат?	Яку користь приносить людині?

Розкажи про тварин

			
			
Хто це?	Чим вкрите тіло? Якого кольору?	Які має частини тіла?	Як розмовляє?
			
Що їсть?	Де живе?	Як називають дитинчат?	Яку користь приносить людині?

Мнемотаблиці до гри «Яка казка сховалася?» (І. Рослякова)

**Експериментальна програма психокорекції
недостатності рівня довільної уваги та пам'яті
дітей передшкільного віку з ФФНМ засобами мнемотехніки**

Гра «Коли це буває» (О. Круглова)

Мета: закріплювати знання дітей про пори року, їх характерні ознаки; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу, винахідливість, витримку.

Метод підсилення, прийом візуалізації

Хід:

Психолог роздає дітям картинки «Пори року» і просить не показувати один одному. Потім обертає стрілку. На кого вона покаже, той і розповідає про свою пору року за мнемотаблицею «Розкажи про пору року» (Круглова О.Г.), а інша дитина, закривши очі, за описом уявляє пору року і називає її.

**Вправа «Розкажи про....(посуд, їжу, птахів, одяг, професію, транспорт,
меблі, пору року)»**

(складання розповіді-опису за мнемотаблицею) (О. Круглова)

Мета: закріплювати знання дітей про іграшки, їх характерні ознаки; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу.

Метод підсилення, прийом візуалізації

1. Колір. (Якого кольору іграшка?)
2. Форма. (Якої вона форми?)
3. М'ячі. (Якого розміру іграшка?)
4. Деталі машини. (Назви її деталі.)
5. Контур з питанням. (З якого матеріалу зроблена іграшка?)
6. Рука. (Як з цією іграшкою можна грати?)

Складання розповідей-описів за темою «Іграшки».

1. «Це - лялька Маша. Її купили в магазині. Вона зроблена з гуми. У ляльки є голівка, шийка, ручки, тулуб, ніжки. Лялька святкова. На ній червоне платтячко і білі туфельки. Лялька Маша - іграшка. З нею грають. З лялькою потрібно звертатися обережно».

2. «Моя найулюбленіша іграшка - це машинка. Вона яскраво-червоного кольору, прямокутної форми. Моя вантажівка невелика за розміром. У неї є кузов, кабіна, колеса, фари. У кабіні є кермо і сидіння. Кабіна у вантажівки - металева, колеса гумові, вікна скляні, а крісла - шкіряні. Я дуже люблю уявляти себе водієм, водити свою вантажівку, мити її, ремонтувати, якщо вона зламається».

Вправа «Слуховий диктант» (Л. Потурай, Т. Пішеходько)

Мета: розвивати асоціативне мислення, довільну увагу, зорову та слухову пам'ять.

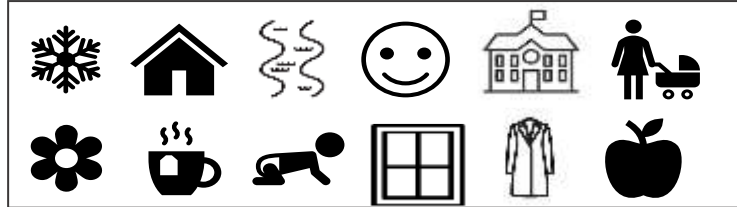
Матеріал: білий папір, олівець або маркер.

Метод перетворення, прийом піктограм.

Хід:

- Сьогодні ми вчитимемося малювати піктограми або прості малюнки до слів, які треба запам'ятати.

Слова диктанту: зима, будинок, річка, сміх, школа, мама, квіти, чашка, дитина, вікно, пальто, яблуко.

(Психолог називає слова, а діти собі схематично на листочках замальовують картинки до цих слів. Після закінчення диктанту учні повинні відтворити текст диктанту, спираючись на свої схематичні малюнки. З цих слів психолог пропонує дітям придумати розповідь і записати її, використовуючи символи.)

Гра «Яка казка сховалася?» (І. Рослякова)

Мета: розвивати довільну увагу, образну пам'ять, формування вміння розповідати казку з опорою на мнемотаблицю.

Метод зв'язування, прийом сюжет.

Хід:

Варіант № 1. Дитина розглядає мнемотаблицю, називає головних героїв, згадує зміст казки, розповідає її.

Варіант № 2. Розрізати дві мнемотаблиці різних казок і змішати елементи. Запропонувати дітям зібрати мнемокартинки казок і розповісти будь-яку казку.

Гра «Вередливий носик» (Л. Потурай)

Мета: розвивати довільну увагу, уяву, фантазію за допомогою нюхових асоціацій.

Матеріал: мнемоквадрати, аромоторбинки.

Метод перетворення, прийом аналогії за запахом.

Хід:

Психолог пропонує дітям відповісти на запитання: «Чим пахне?»

Гра «Чарівні цифри» (Г. Забурмеха, Л. Потурай)

Мета: розвивати уяву, увагу, мислення; закріплювати знання про цифри.

Матеріал: предметні картки, набір цифр.

Метод перетворення, прийом цифрові піктограми.

Хід:

Психолог пропонує дітям розглянути картинки, знайти знайому цифру, викласти її біля картинки.

Гра «Відшукай і назви» (Л. Потурай)

Мета: розвивати зв'язне мовлення, уяву; вчити виділяти перший звук у слові.

Матеріал: малюнки із зображенням букв.

Метод перетворення, прийом буквені піктограми.

Хід:

Психолог пропонує подивитися на картинки і знайти заховану букву.

Мнемоколаж «Зима» (В. Волошина)

Мета: навчити дітей з'єднувати, зв'язувати надані картинки між собою, розвивати увагу, пам'ять.

Метод зв'язування, прийом – послідовні асоціації, мнемоколаж.

Хід:

Дитині пропонуємо розглянути наданий колаж та пояснити, що ці всі картинки з'єднує.

Виготовлення колажу « Зимуючі птахи» та розповідь за ним (Н. Тіханкіна)

Мета: уточнити і розширити уявлення дітей про зимуючих птахів нашого краю, закріпити знання про зимуючих птахів, дати дітям уявлення про види харчування зимуючих птахів; вчити складати описову розповідь за допомогою мнемотаблиці; визначати характерні особливостей птахів: зовнішній вигляд, поведінку; розвивати довільну увагу, зорову пам'ять; виховувати любов і турботу до птахів, почуття чуйності до природи, співпереживання до всього живого, що нас оточує.

Матеріали та обладнання - демонстраційний матеріал: картинки із зображенням зимуючих птахів - горобець, синиця, снігур, сорока, ворона, дятел; ватман (з необхідними замальовками, пташки (заздалегідь вирізані), пшоно, вата, клей, скачані з пластиліну червоні кульки (для горобини), білий пластилін (для насіння).

Метод зв'язування, прийом – послідовні асоціації, мнемоколаж.

Хід:

Психолог: Діти, як одним словом можна назвати горобця, синицю, снігурі, ворону?

Діти: Зимуючі птахи.

Психолог: Чому вони так називаються?

Діти: Тому що залишаються зимувати в місті.

Психолог: А як птахи рухаються?

Діти: Літають, стрибають, ходять ...

Описи птахів за мнемотаблицею.

Психолог: Діти, давайте гарненько розглянемо цих птахів: що в них спільного, дивіться: є тулуб, голова, крила, лапки, на голові очі і дзьоб, на тулуб є грудка, крила, всі частини тіла покриті пір'ям (психолог обводить указкою частини тіла указкою у птахів, повертає до відповіді дітей). А тепер назвіть, що ж у них різний? Хто помітив відмінності? (Розмір, забарвлення, пір'я)

Психолог: А тепер попрацюємо з мнемотаблицею (назва птиці, частини тіла, забарвлення, зимуючі або перелітні, харчування, житло, користь для природи і людини).

Виготовлення колажу

Психолог: Давайте виконаємо творчу роботу - колаж і покажемо чим можна погодувати птахів взимку.

Під час роботи психолог включає спокійну музику.

Діти разом з психологом прикріплюють на ватман заздалегідь приготовані матеріали: птахів, різноманітний корм та ін

Гра «Що змінилося?» (І.Рослякова)

Мета: формування вміння правильно називати предмет і його дію, помічати і називати відмінність в кольорі і розмірі за мнєквдратами; розвивати у дітей довільну увагу, зорову пам'ять.

Метод збереження, прийом раціональне повторення.

Ігрове правило: відповідає тільки той, кого назве казковий персонаж (гість).

Ігрова дія: відгадування, що змінилося в розташуванні мнемоквадратів.

Хід:

Психолог показує дітям по черзі п'ять різних картинок із зображенням різних за розміром предметів. Діти їх розглядають. Разом з дітьми психолог називає характерні ознаки предметів. Якщо діти не можуть, психолог допомагає їм навідними питаннями. Далі психолог прибирає одну з мнемокартинок, а діти вгадують, що змінилося. Той, хто здогадається першим, підходить до психолога і каже тихо, щоб інші не чули. І так далі.

Гра «Лото» (І.Рослякова)

Мета: формування вміння об'єднувати предмети по їх місцю зростання: де що росте, закріплювати знання дітей про овочі, фрукти, квіти за допомогою мнемокартток і мнемодоріжок; розвивати, довільну увагу, мовлення дітей.

Метод збереження, прийом - практичне застосування.

Ігрове правило: Закривати клітини мнемодоріжки тими мнемокартинками, які відповідають змісту.

Ігрові дії: знаходити мнемокартинки і закривати мнемодоріжку.

Хід:

Психолог пропонує дітям мнемодоріжки, на яких зображені город, сад, квітник і мнемокартинки із зображенням овочів, фруктів, квітів. Психолог ставить запитання, про те, що у них в руках. Потім пропонує закрити всі відповідні клітинки мнемодоріжок.

Гра «Угадай, що намальовано» (І.Рослякова)

Мета: розвивати вміння вгадувати предмет по його найбільш характерними ознаками, зображеним на мнемокартінках; розвивати довільну увагу, мислення; виховувати витримку.

Метод збереження, прийом практичне застосування

Ігрове правило: вгадує той, кого назве психолог.

Ігрові дії: називати ознаки предмета по мнемоквадратам.

Хід:

Гра проводиться в зручному для дітей місці.

Психолог разом з дітьми розглядає ознаки предмета на мнемокартінках. Звертає увагу на форму, колір, для чого потрібен предмет на мнемоквадратах.

Гра «Коли це буває» (І.Рослякова)

Мета: закріплювати знання дітей про пори року, їх характерні ознаки; розвивати зв'язне мовлення, довільну увагу, винахідливість, витримку.

Метод збереження, прийом практичне застосування.

Ігрові правила: розповідають про свою зображенні за мнемотаблицею «Пори року». Картинку не показують, поки її не відгадають.

Ігрові дії: відгадування картинок.

Хід:

Психолог роздає дітям картинки «Пори року» і просить не показувати один одному. Потім обертає стрілку. На кого вона покаже, той і розповідає про свою пору року за мнемотаблицею.

Дидактична гра «Виклади казку» (Т.Сепік)

Метод зв'язування, прийом сюжет.

Мета: вчити впізнавати і запам'ятовувати зміст казки за допомогою прийомів мнемотехніки.

Сприяти опануванню дітьми здібності до заміщення, просторового моделювання. Вчити пізнавати і промовляти схематичні зображення героїв казки.

Вчити викладати схематичні зображення героїв казки послідовно, відповідно до змісту казки, пояснюючи свої дії. Намагатись переказувати зміст казки, спираючись на мнемотаблицю.

Розвивати образне мислення, довільну увагу, уяву.

Виховувати почуття колективізму.

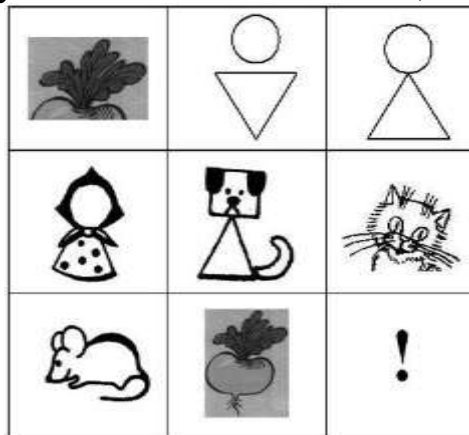
Матеріал: мнемоквадрати зі схематичними зображеннями героїв української народної казки «Ріпка», магнітна дошка.

Хід:

Психолог пропонує взяти кожній дитині по малюнку і розповісти, хто на ній зображений.

Потім пропонує дітям подумати, з якої казки ці всі герої. Далі дає можливість викласти картинки послідовно, відповідно до змісту казки.

Наприкінці діти переказують зміст знайомої казки, дивлячись на схему.

Розповідь казки «Колобок» за колажем (І. Якушенкова)

Мета: вчити розповідати зміст казки за допомогою прийомів мнемотехніки, розвивати логічне мислення, мовлення, пам'ять, довільну увагу.

Метод зв'язування, прийом – послідовні асоціації, мнемоколаж.

Хід:

- Дітки, пригадайте казку «Колобок». Хто живе в казці?
- Які герої? Скільки їх?
- Що нам потрібно для того, щоб зробити картину за казкою «Колобок»?

- У нас є лист, але він порожній. Кого не вистачає?
- Що нам треба зробити? Де їх взяти героїв?
  - Що ми спочатку приклеїмо? (Будиночок)
  - Від кого покотився колобок?
  - Кого він зустрів першого?
  - Де нам розташувати вовка?
  - А де розмістимо ведмедя?
  - Від кого не зміг покотитись колобок?
  - Всі герої казки помістилися на картині?
  - Кого ти зробив? Як ти його робив? З чого? Що він вміє робити?
  - А ти, кого зробила? З чого? Малюки його впізнають?
  - Діти, чи вийшла у нас картина? Чому вийшла? (Старалися, робили все разом, допомагали один одному)
  - Ми сьогодні розумнички! Коли картина підсохне, ми подаруємо картину молодшій групі і розповімо малюкам казку.
  - А хто буде автор?
  - Хто буде говорити слова діда, бабки?
  - Хто бажає грати колобка?
  - Хто хоче говорити за зайця?
  - А хто буде вовком?
  - Яким голосом говорить ведмідь?
  - Хто буде лисицею?
  - Домовилися. Можете спробувати розповісти казку по картині. (Діти розповідають)

Вправа «Розповідь казки за тактильними дощечками» (С. Кравченко)
Мета: розвивати увагу, асоціативну, тактильну, словесно-логічну пам'ять, мислення, зв'язне мовлення.
Метод перетворення, прийом тактильної аналогії.

- Перед вами тактильні дощечки, викладіть, будь ласка від найгладшої до найколочішої.
- Покажіть саму м'якеньку дощечку, що вона нагадує?
- Яка дощечка нагадує котика? Подушечку? Доріжку? Їжачка?
- Покажіть злу дощечку. Сумну. Найдобрішу дощечку. Що нагадує?
- Зараз ви послухаєте уважно казочку, та викладете послідовно відповідні дощечки.

Жила собі кішечка пухнаста і м'якенька, наче подушечка. Лапки у неї були ніжні. Кігти довгі і гострі. Бігла вона по хвилястій доріжці, через колочі кущики. І забруднила м'якеньку шубку і заплакала. Закапали слізки на доріжку. Виглянуло сонечко, і кішечка зраділа.

- Сподобалась вам казочка? Хто хоче розповісти казочку? (Діти повторюють казочку, дивлячись на послідовно викладені тактильні дощечки).

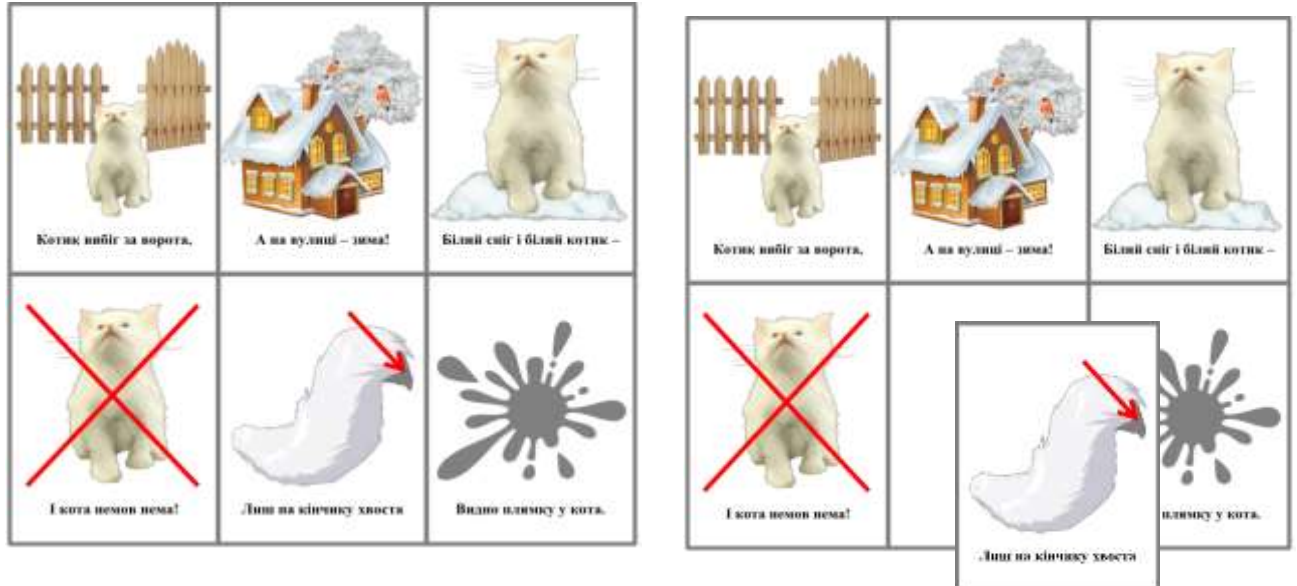
Дидактична гра «Виправ помилки художника» (Г. Забурмеха)

Мета: вивчити вірш В. Бондаренко «Білий кіт» за мнемотаблицею, розвивати довільну увагу, асоціативну та словесно-логічну пам'ять, мислення, зв'язне мовлення.

Метод зв'язування, прийом римізація.

Хід:

(На дошці знаходиться мнемотаблиця до вірша «Білий кіт» В. Бондаренко

1. Виразне читання вірша педагогом.
2. Повторне читання вірша педагогом з опорою на мнемотаблицю.
3. Запитання за змістом вірша.
  - Що побачив на вулиці котик?
  - Чому майже не видно було котика на вулиці?
  - А як можна було його побачити на снігу?
4. Пояснення значення незрозумілих слів.

5. Читання педагогом кожного рядка і повторення його дитиною з опорою на мнемотаблицю.

6. Розповідь дітьми вірша напам'ять з опорою на мнемотаблицю.

Діти за допомогою психолога та мнемотаблиці, що знаходиться на дошці, читають вірш. Потім закривають очі, а педагог ховає один мнемоквадрат. Діти розплющують очі та пригадують, чого не вистачає. Гра триває доки діти не запам'ятають вірш.

Дидактична гра «Відгадай загадку» (А. Чумаченко)

Мета: учити дітей розуміти значення символів і за допомогою них відгадувати загадки; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, мислення, уяву.

Метод перетворення, прийом аналогії.

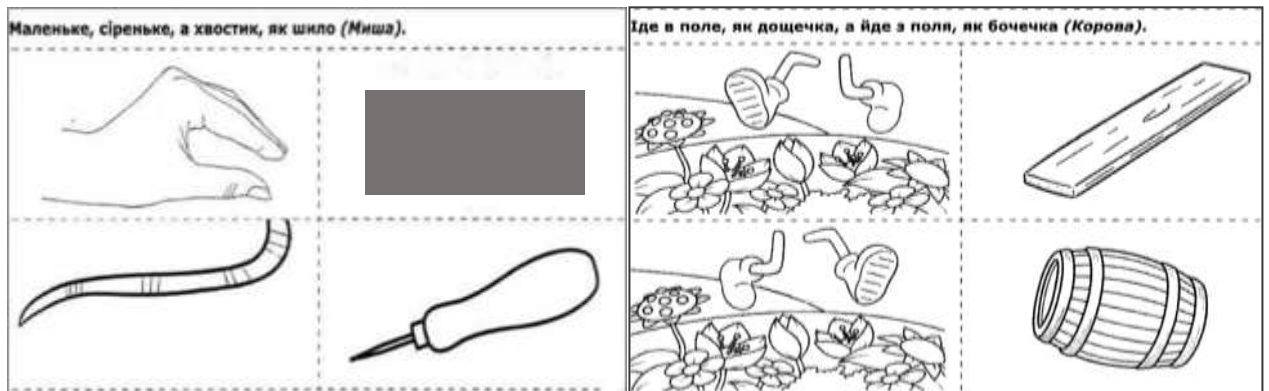
Хід:

- Діти, давайте розглянемо малюнки та відгадаємо загадку.

(Психолог пропонує дітям розглянути мнемотаблиці та відгадати загадки. Діти розглядають мнемотаблиці та за допомогою малюнків відгадують загадки.)

1. Маленьке, сіреньке, а хвостик як шило. (Миша)

2. Іде в поле як дощечка, а йде з поля, як бочечка. (Корова).

«Опиши предмет» (І. Рослякова)

Мета: формувати вміння підбирати до іграшки мнемоквадрати з описом зовнішнього вигляду, активізувати їх мовлення.

Метод перетворення, прийом аналогія

Ігрові правила: правильно підбирати мнемоквадрати до опису іграшки. Безпомилково показувати картинки. При правильному виборі діти плещуть у долоні, якщо помилка- загрожують пальчиком.

Ігрові дії: підібрати іграшку і мнемоквадрати, відповідні і невідповідні її опису.

Хід:

По черзі на запрошення психолога діти знаходять необхідну мнемокартинку і називають (описують), що на ній зображено. Далі хтось один з дітей може сам або за допомогою психолога описати іграшку за допомогою мнемокартинок. В знак схвалення діти плещуть у долоні.

«Назови те, що покажу» (І.Рослякова)

Мета: формувати вміння об'єднувати і називати предмети за характерними ознаками за допомогою мнемоквадратів; розвиток зорової пам'яті, мислення, зв'язного мовлення.

Метод перетворення, прийом аналогія

Ігрові правила: називати тільки те, що дитина бачить на мнемокартінке.

Ігрові дії: об'єднувати мнемокартинки за схожими ознаками.

Хід:

Психолог показує дитині мнемоквадрати і просить їх назвати.

- А тепер назви всі предмети одним словом (психолог показує предмети посуду).- Що це?

Потім показує мнемокартинки предметів одягу і просить назвати одним словом.- Що це?

Потім психолог пропонує показати частини предметів.

наприклад: - Покажи носик у чайника. - Покажи кришку. -Що є у сукні? (Рукава, комір, кишені, гудзики.) І т.п.

«Мемо-гра» (І.Рослякова)

(тема на вибір психолога: «Техніка», «Автомобілі», «Підводний світ», «Домашні тварини», «Дикі тварини» і т.д.)

Мета: формування вміння знаходити однакові мнемокартинки, розвивати зорову пам'ять, довільну увагу.

Метод збереження, прийом практичне застосування.

Ігрове правило: зібрати більшу кількість карток.

Ігрова дія: знайти однакові пари мнемокартинок.

Хід:

Психолог пропонує дітям мнемокартки. Діти їх розглядають, задають питання. Мнемокартки перевертаються лицьовою стороною вниз і перемішуються. Діти по черзі відкривають по дві картки. Якщо мнемокартинки збіглися, дитина забирає їх собі. Якщо пари різні, то картки повертаються назад, а гру продовжує наступний гравець.

Вправа «Опиши тварину» (І.Рослякова) (за вибором психолога)

Мета: закріпити знання про тварин; вчити складати описову розповідь за мнемотаблицями; збагачувати активний словник, використовуючи свої знання про зовнішній вигляд і спосіб життя тварин, розвивати пам'ять, мислення, мовлення.

Метод перетворення, прийом аналогія

Ігрові правила: правильно скласти зв'язну розповідь з опорою на мнемотаблицю.

Ігрова дія: кожен гравець, вибираючи картинку повинен скласти розповідь про свою тваринку за мнемотаблицею.

Хід:

Психолог пропонує дітям мнемокартки диких і домашніх тварин. Розглядає разом з дітьми тварин на мнемокартинках.

-Хлопці, спробуємо їх описати.

Пропонує описати тварину по мнемотаблицею.

Гра «Чарівний мішечок» (І.Рослякова)

Мета: формувати вміння описувати характерні ознаки предмета за мнемотаблицею або по мнемодоріжкою.

Метод перетворення, прийом тактильної аналогії

Ігрові правила: відгадувати знайомий предмет на дотик.

Ігрові дії: обмацування предмета, розповідь про нього.

Хід:

Психолог підбирає знайомі дітям предмети і кладе їх в мішечок. Дитина опускає руку в мішечок і на дотик повинен відгадати предмет. Потім розповідає про предмет по мнемотаблице. Гра продовжується до тих пір, поки всі предмети не будуть названі.

Корекційна гра «Дзеркало». (Шиян О.О.)

Мета : вчити дитину уважно слідкувати за рухами дорослого і копіювати їх. Сприяти розвитку переключення уваги.

Метод перетворення, прийом аналогія

Хід:

Дорослий пропонує дитині бути його дзеркалом і повторювати всі показані рухи. Ви піднімаєте одну руку – дитина теж, ви топаєте двома ногами – дитина теж, ви махаєте однією рукою – дитина теж і т.д. Ця гра дає великі можливості варіювати дії, які пропонуються дитині. Спочатку краще давати нескладні зразки рухів. Потім, коли дитина навчиться з легкістю копіювати їх, можна запропонувати їй певну послідовність рухів.

Корекційна гра «Порівняй предмети» (Шиян О.О.)

Мета : розвиток та збільшення обсягу уваги дитини.

Метод перетворення, прийом аналогія

Матеріал : пара іграшок (ведмедик та заєць, дві машинки, два м'ячики тощо).

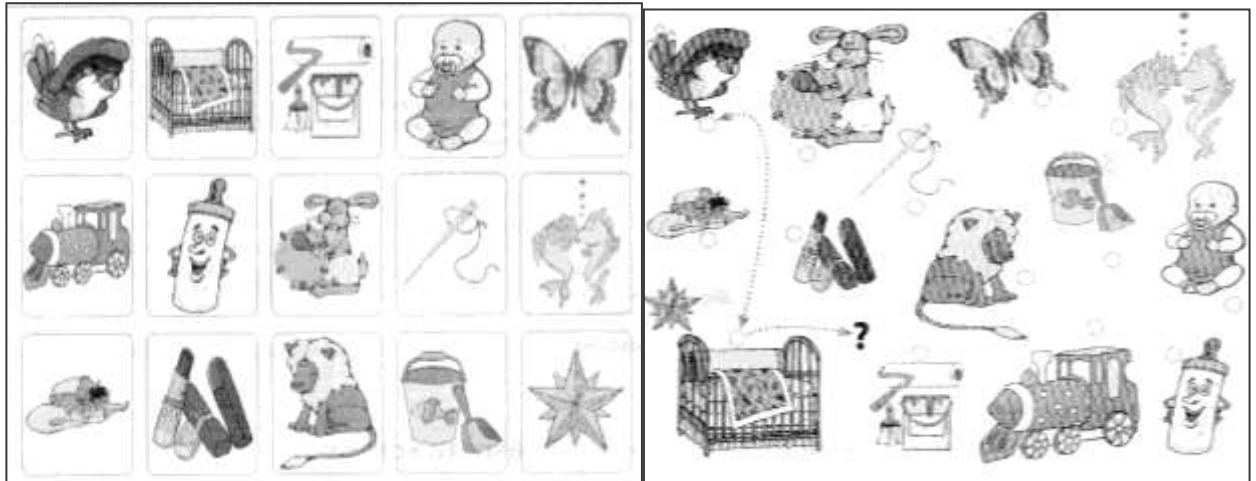
Хід.

Поставити пару іграшок перед дитиною. Спочатку дитина повинна сказати, чим схожі іграшки, а потім – чим вони відрізняються. Наприклад, ведмедик і зайчик схожі тим, що вони пухнасті, у них є лапи, оченята, вушка... а відрізняються тим, що ведмедик великий, а зайчик маленький, ведмедик коричневий, а зайчик – білий тощо. Можна називати ознаки по черзі з дитиною. Також можна порівнювати більш схожі іграшки – дві різні машинки, два різних м'ячика.

Вправа «Придумай історію за мнемоквадратами» (Т. Парнивода)

Мета: всебічно розвивати дітей, розвивати уяву, образне мислення, пам'ять.

Метод зв'язування, прийом послідовних асоціацій, метод підсилення, прийом небиліця

Завдання: придумай історію за мнемоквадратами. Назви всі слова за порядком із пам'яті. З'єднай стрілочками малюнки у певній послідовності.

Вправа «Знайди заховану букву» (Т. Парнивода)

(метод перетворення, прийом буквені піктограм)

Мета: розвивати довільну увагу, зорову пам'ять, мислення, мовлення.

Завдання. Розшифруй та назви відповідні букви, що відповідають зображеному

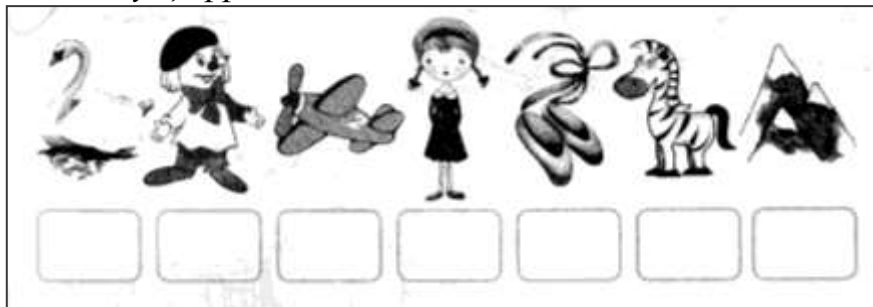

Вправа «Перекодуї малюнки у цифри» (Т. Парнивода) (метод перетворення, прийом цифрові піктограми)

Мета: розвивати довільну увагу, зорову пам'ять, мислення, мовлення.

Перекодуї малюнки у цифри

Відповідь 2,1,2,1,2,3,3

Вправа «Вивчення скороговки за допомогою піктограм» (Т.Парнивода) (метод перетворення, прийом піктограм)

Мета: розвивати довільну увагу, зорову пам'ять, мислення, зв'язне мовлення.

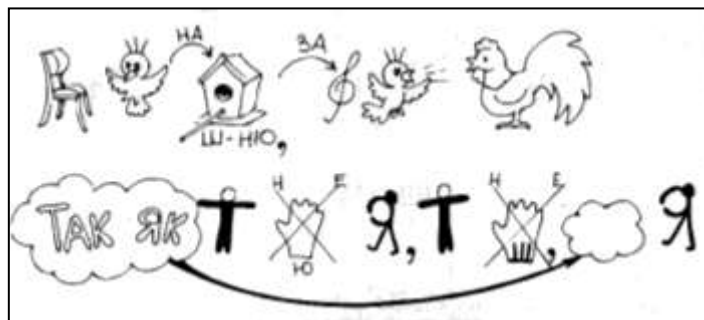
За допомогою піктограм вивчи скороговку:

Сів шпак на шпаківню,

заспівав шпак півню:

«Так як ти не вмю я,

ти не вміси так як я»

Гра «Нісенітниці» (І. Дворовенко)

Мета: вчити дитину доводити свою думку, складати розповіді; удосконалювати уміння самостійно розмірковувати; розвивати зв'язне мовлення, слухову увагу,

зорове сприйняття, спритність, пам'ять, наочно-образне і словесно-логічне мислення.

Метод підсилення, прийом небилиця

Обладнання: картки з нелогічними малюнками.

Стимульний матеріал: малюнки, на яких зображені несумісні в реальності явища та безглузді дії.

Хід:

Зміст завдання: помітити нісенітниці в зображеній ситуації.

Дитині пропонується перший малюнок з пропозицією сказати, що на ньому намальовано, та чи буває так насправді. Незалежно від того, правильно дитина відповіла чи ні, їй пропонуються наступні малюнки з таким самим запитанням.

Інструкція: Інструкція: поглянь, будь ласка, на малюнок, на якому зображені різні нісенітниці. Уважно розглянь його і скажи, що намальовано неправильно та поясни чому не так і як повинно бути насправді.

Приклади нісенітниць:

1. Старий заєць сіно косить,
А лисиця згрібає.
Муха сіно до воза носить,
А комар кидає.
Довезли до сінника –
З воза муха закричала:
«На горище я не піду,
Я звідти упаду,
Ніженьки зламаю,
Буду я кульгаючи ».

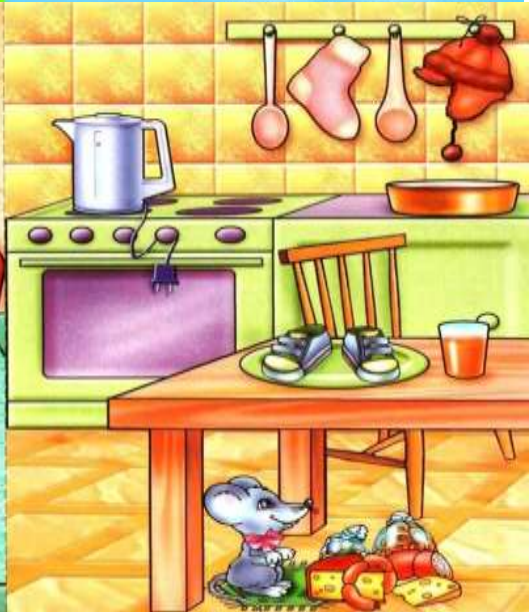
2. Якось хатка на курячих ніжках знайшла в пустелі рукавичку Колобка...
— мовила Книжечка, гортаючи журнал.
— А хіба в Колобка є руки, щоб носити рукавички? — запитав Джмелик.
— Звісно, немає! — усміхнулася Книжечка. — Це я почала гру в небилиці.
— Овва! — здивувався Пензлик. — А мене навчиш?
— І мене! Я теж хочу! — вигукнула Нотка.
— Авжеж, залюбки навчу. Ми всі можемо пограти в цю гру. Визначмо, хто починатиме, лічилкою!

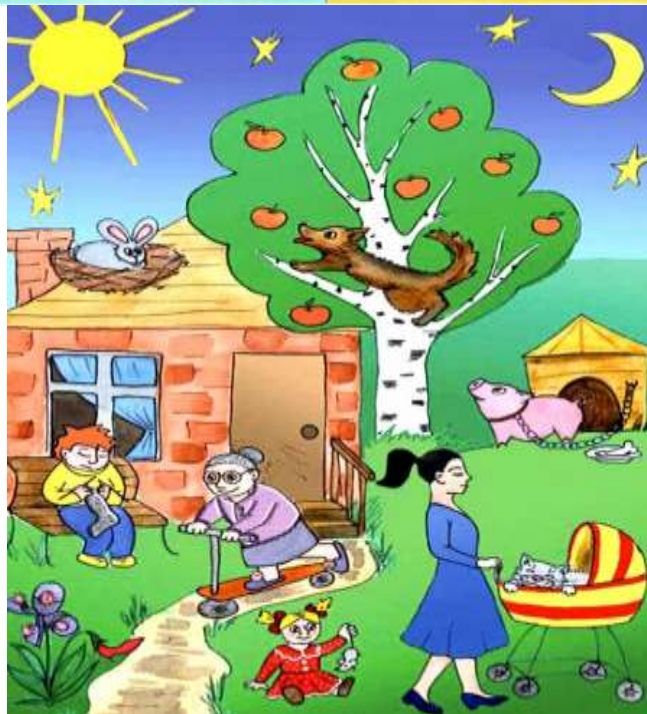
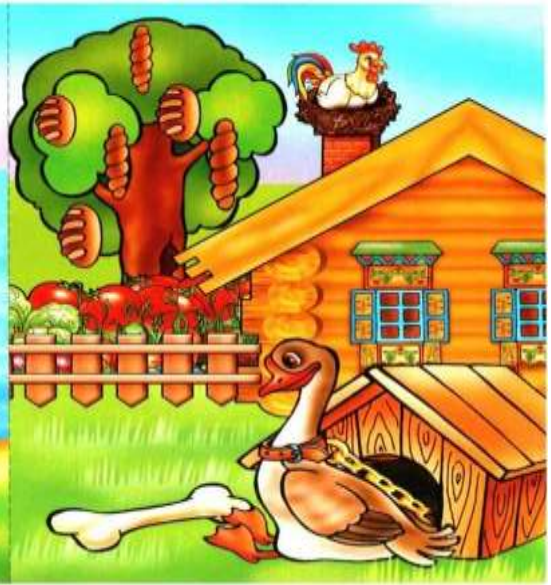
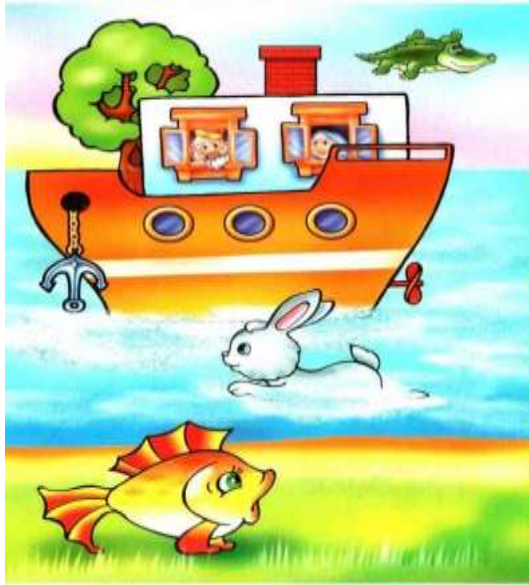
3. Казка – небилиця

Хочу я вам дещо розповісти. Бачив я раз, як летіли дві смажених курки. Летіли вони, треба сказати, швидко, животи свої до неба задрали, ну а спини прямо в пекло повернули; а ковадло з млиновим жорном через Рейн пливли, та так вже тихо, повільно – приповільно; а жаба сиділа і леміш їла, – на льоду, в Тройцю. І стояло тут ще троє хлопців; сталося, що зібралися вони зайця зловити, а йшли вони на милицях і на ходулях; один був глухий, інший – сліпий, третій – німий, а четвертий – і ногою зовсім рушити не міг. Може, ви хочете дізнатися, як все

це скінчилося? Сліпий – той перший побачив, що по полю заєць біжить; німий крикнув одноному, а кульгавий – хвать зайця, та прямо за шию. А ось було ще: зібралось кілька людей плисти по землі – натягнули вони вітрила і попливли собі по широкому полю; перепливли через високу гору, і що ж? – Потонули бідолахи. А рак гнався за зайцем; і лежала високо на даху корова, – вона злетіла туди. А мухи в тих краях величезні – величезні, все одно як у нас кози. А тепер відкрий віконце, щоб всі небиліці в нього вилетіли.

Дидактична гра «З яких казок?» (Т. Вдовиця)

Метод збереження, прийом практичне застосування.

Мета. Вчити дітей активно і вільно використовувати знайомі казки. Розвивати уяву, винахідливість, почуття гумору. Формувати оцінно-контрольні вміння.

Обладнання. Основні персонажі знайомих дітям народних казок. Картинки, які зображують різні епізоди з них. Короткі (2—3 речення) фрагменти тексту, які розкривають сутність казки або

вчинки, котрі характеризують героїв, музичні записи.

Хід:

Дітей розподіляють на дві групи, одні загадують казку, інші відгадують її. Перші, знайшовши заздалегідь захованих персонажів, під музику проходять перед другими. Кожний, хто вгадує, з якої казки персонаж, далі йде разом з ним і дитиною з першої групи. Коли всіх персонажів упізнали, музика замовкає. Діти ще раз називають персонажі й казку, з якої вони прийшли. Діти з першої групи задають будь-які запитання про події казки і пригоди її героїв. Діти з другої групи, які відповіли на всі питання, переходять у першу групу. Кожен з них отримує одну-дві картки. Не показуючи їх іншим, діти складають за картинками казки.

Дидактична гра «Впізнай казкового героя» (Т. Вдовиця)

Метод перетворення, прийом тактильної аналогії.

Мета. Співвідносити тактильні відчуття з характерними ознаками казкового героя (або його моральними якостями). Розвивати довільну увагу, асоціативне мислення.

Обладнання. Мішечок і картки 12x8, з однієї сторони кожної наклеєне зображення казкового героя, з другою - матеріал, дотик до якого може викликати асоціації, пов'язані з певним казковим героєм: золота рибка - пайєтки, курочка Ряба - пір'я, солом'яний бичок -- соломка, жабка - пухирчаста плівка, Снігуронька - фольга і т.д.

Гра "Цифри-непосидюхи"(А. Проніна)

Мета: розвиток пам'яті, уваги, уяви

Метод порядкова система, прийом інтер'єр

Психолог пропонує дітям уявити, що у клас завітали цифри-непосидюхи. Кожна розмістилась, де їй зручно (вказати місце кожної). Діти запам'ятовують цифри і їхнє місцезнаходження у класі. Необхідно пройти цими місцями ще раз, назвавши цифри в тому порядку, в якому вони розміщувалися у класі.

– Уявіть собі, що до нас завітали цифри-непосидюхи. *Цифра один, відкривши двері, повисла своїм носом на дверній ручці. Двійка вмостила за психологським столом і почала ставити запитання п'ятірці, яка в цей час стояла біля дошки. Четвірка вдавала із себе зламаний стілець, але це не завадило трійці залізти на нього.*

Давайте ще раз пройдемо цим маршрутом і назвемо всі уявні цифри, які розмістилися в нашій групі. **(Відповідь: 1, 2, 5, 4, 3)**

Ваправа на складання мнемотаблиці за віршем «Ялинка» (Г.Забурмеха)

Мета: вчити дітей складати мнемотаблиці до вірша, розвивати довільну увагу, пам'ять, мислення, мовлення.

Метод перетворення, прийом піктограма

Хід:

Зараз я пропоную вам взяти участь у складанні мнемотаблиці при розучуванні вірша. Послухайте його: «Ялинка» М.Нищевої

Перед нами ялинка:

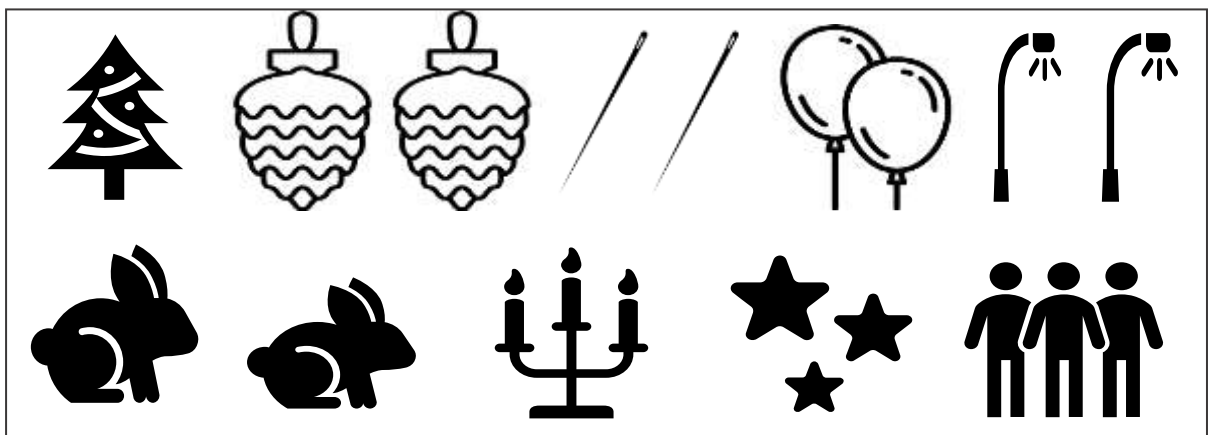
Шишечки, голочки.

Кульки, ліхтарики,

Зайчики і свічки,

Зірки, чоловічки.

– Перед вами аркуш паперу і олівці. Пропоную малювати разом зі мною. Малюємо схематично.– «Перед нами ялинка». Що ми можемо намалювати до цього рядку? (Ялинку). Правильно. - Наступна сходинка – «Шишечки голочки». Малюємо .... І т. д.

– Наш вірш «намальовано», мнемотаблиця готова. А тепер, дивлячись на свої мнемотаблиці, прочитайте вірш без опори на текст. Вам сподобалося? Так можна намалювати будь-який вірш від простого до складного.

Вивчення вірша Г. Бойко «Для мами» (О.Коза)

Мета: вчити дітей за допомогою мнемотаблиць запам'ятовувати вірші, розвивати пам'ять, увагу, мовлення.

метод зв'язування, прийом рими́зація

Грицько Бойко «Для мами»

Сказав мені мій тато,

Що скоров мами свято.

Я ж так його чекаю,

Й хустинку вишиваю

Шовковими нитками

Для рідної, для мами!

 <p>Сказав мені мій тато,</p>	 <p>що скоро в мамі свято.</p>	 <p>Я ж так його чекаю</p>
 <p>їй хустинку вишиваю</p>	 <p>шовковими нитками,</p>	 <p>для рідної, для мамі!</p>

Вивчення скоромовки за мнемотаблицею (О.Коза)

Мета: розвивати пам'ять, мовлення, увагу.

(метод зв'язування, прийом римізація)

 <p>Подивіться</p>	 <p>на Іринку</p>	 <p>їсть</p>
 <p>Іринка</p>	 <p>мандаринку.</p>	 <p>З'їсть</p>
 <p>Іринка</p>	 <p>мандаринку-</p>	 <p>шкірку викине в корзинку.</p>

Складання розповідей пор зиму за мнемодоріжками (О. Стадніченко)

Метод зв'язування, прийом сюжет.

Випав білий пухнастий сніг, діти взяли лопатки і вийшли в двір гуляти, санчата і лижі теж стали в нагоді.

Прийшла білосніжна зимонька. Лісова красуня чекає на свято. Діти прикрасили ялинку новорічними прикрасами.

До дітлахів поспішає Дід Мороз. Малята приготували новорічні костюми для свята. А Дід Мороз приготував подарунки для діток.

Вивчення вірша «Тане сніг, тане лід» Т.Волгіної (О. Ампілогова)

Тане сніг

Тане лід

То весна красна летить

Вже шпаки на гілочку

Сіли чистить пір'ячко

Я піду в зелен сад

Соловейки там свистять

Вишні розпускаються

Бджілки прокидаються